

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ & ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ**

Ελληνική Στρατηγική για τον Ευρωπαϊκό Χώρο Έρευνας (ΕΧΕ)

Εθνικός Οδικός Χάρτης (2015-2020)

ΑΘΗΝΑ, Απρίλιος 2016

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
1. ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 1: ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΕΡΑ ΕΘΝΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	7
1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
1.2 ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	7
1.3 ΣΤΟΧΟΙ.....	11
1.4 ΜΕΤΡΑ	12
2. ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 2: ΒΕΛΤΙΣΤΗ ΔΙΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ.....	14
2.1 ΚΟΙΝΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΜΕΓΑΛΩΝ ΠΡΟΚΛΗΣΕΩΝ	14
2.1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	14
2.1.2 ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	15
2.1.3 ΣΤΟΧΟΙ.....	17
2.1.4 ΜΕΤΡΑ	17
2.2 ΒΕΛΤΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΕ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ..	19
2.2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	19
2.2.2 ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	20
2.2.3 ΣΤΟΧΟΙ.....	21
2.2.4 ΜΕΤΡΑ	22
3. ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 3: ΑΝΟΙΚΤΗ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΡΕΥΝΗΤΕΣ	24
3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	24
3.2 ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	25
3.3 ΣΤΟΧΟΙ.....	29
3.4 ΜΕΤΡΑ	29
4. ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 4 : ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΚΑΙ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	31
4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	31
4.2 ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	32
4.3 ΣΤΟΧΟΙ.....	35
4.4 ΜΕΤΡΑ	36
5. ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 5: ΒΕΛΤΙΣΤΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΓΝΩΣΗΣ	38
5.1 ΑΝΟΙΚΤΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΓΝΩΣΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ – ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ (ΨΗΦΙΑΚΟΣ ΕΧΕ)	38
5.1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	38
5.1.2 ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	39
5.1.3 ΣΤΟΧΟΙ.....	42

5.1.4	ΜΕΤΡΑ	42
5.2	ΑΝΟΙΚΤΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΙΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ	44
5.2.1	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	44
5.2.2	ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	44
5.2.3	ΣΤΟΧΟΙ	46
5.2.4	ΜΕΤΡΑ	47
6.	ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 6: ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ	48
6.1	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	48
6.2	ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	48
6.3	ΣΤΟΧΟΙ	50
6.4	ΜΕΤΡΑ	50
7.	ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ & ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	51

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η δημιουργία του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας (EXE) αποφασίσθηκε τον Μάρτιο του 2000 στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισαβόνας. Έκτοτε έχουν αναληφθεί μια σειρά από πρωτοβουλίες και μέτρα για την προώθηση της υλοποίησης του EXE σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, όπως, μεταξύ άλλων, η αναμόρφωση της δομής των Προγραμμάτων-Πλαισίων Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης ώστε να συμβάλλουν πιο αποτελεσματικά στην επίτευξη του EXE, η δημιουργία ομάδων και επιτροπών διαμόρφωσης πολιτικής στους βασικούς άξονες του EXE και η προώθηση θεσμικών παρεμβάσεων σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Η βασικότερη θεσμική παρέμβαση ήταν η ενσωμάτωση της δημιουργίας του EXE στη συνθήκη λειτουργίας της Ε. Ένωσης (ΣΛΕΕ) και συγκεκριμένα στο άρθρο 179 της συνθήκης, ως βασικού στόχου της πολιτικής της Ένωσης για την έρευνα, την τεχνολογική ανάπτυξη και το διάστημα (άρθρα 179-182). Ο Ευρωπαϊκός Χώρος Έρευνας αφορά: α) στη δημιουργία μιας «εσωτερικής αγοράς» για την έρευνα, στο πλαίσιο της οποίας οι ερευνητές, η επιστημονική γνώση και η τεχνολογία διακινούνται ελεύθερα, β) στον συντονισμό σε ευρωπαϊκό επίπεδο των εθνικών και περιφερειακών δραστηριοτήτων, προγραμμάτων και πολιτικών, γ) στην εφαρμογή και χρηματοδότηση πρωτοβουλιών σε ευρωπαϊκό επίπεδο για τη συγκέντρωση και την ενίσχυση των ερευνητικών προσπάθειών σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και τον συντονισμό τους με εθνικές και διεθνείς πρωτοβουλίες.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, αναγνωρίζοντας τη σπουδαιότητα του EXE στην προσέλκυση ταλάντων και επενδύσεων στην Ε. Ένωση, ζήτησε από την Ε. Επιτροπή και τα Κράτη Μέλη (Κ-Μ), να αντιμετωπίσουν άμεσα τα εναπομείναντα εμπόδια και να ολοκληρώσουν την υλοποίησή του μέχρι το τέλος του 2014. Επίσης, στο πλαίσιο των συμπερασμάτων του Ε. Συμβουλίου (Ευρωπαϊκό Εξάμηνο) και στη βάση του άρθρου 181 της ΣΛΕΕ αποφασίσθηκε η δημιουργία ενός ειδικού μηχανισμού παρακολούθησης του EXE (ERA Monitoring Mechanism-EMM) για όλα τα Κ-Μ και τις συνδεδεμένες χώρες.

Στο πλαίσιο αυτό, η Ε. Επιτροπή εξέδωσε το 2012 δύο φιλόδοξες Ανακοινώσεις με τίτλους α) «Μια ενισχυμένη σύμπραξη του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας για την αριστεία & την ανάπτυξη» και β) «Ενίσχυση και εστίαση της διεθνούς συνεργασίας της Ένωσης στην έρευνα και στην καινοτομία: μια στρατηγική προσέγγιση», από τις οποίες προέκυψαν οι έξι (6) βασικές προτεραιότητες του EXE για περαιτέρω δράση, με το σκεπτικό ότι αυτές έχουν τη μεγαλύτερη επίπτωση στο ευρωπαϊκό σύστημα επιστήμης, έρευνας και καινοτομίας.

Οι προτεραιότητες αυτές, οι οποίες αποτελούν και τους βασικούς άξονες του παρόντος εθνικού στρατηγικού σχεδίου/οδικού χάρτη, είναι οι εξής:

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 1: Αποδοτικότερα εθνικά συστήματα έρευνας

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 2 : Βέλτιστη διεθνική (transnational) συνεργασία και ανταγωνισμός (Κοινή αντιμετώπιση των μεγάλων κοινωνικών προκλήσεων & βέλτιστη χρήση των δημόσιων επενδύσεων στις υποδομές έρευνας)

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 3 : Μια ανοικτή αγορά εργασίας για τους ερευνητές

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 4: Ισότητα των φύλων και ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στον τομέα της έρευνας

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 5: Βέλτιστη κυκλοφορία και μεταφορά της επιστημονικής γνώσης (Προώθηση της ανοικτής καινοτομίας και της μεταφοράς γνώσης & Ανοικτή πρόσβαση στις δημοσιεύσεις και στα ερευνητικά δεδομένα)

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 6: Διεθνής Συνεργασία

Η πρώτη έκθεση παρακολούθησης του ΕΧΕ δημοσιεύθηκε από την Ε. Επιτροπή το 2013. Σήμερα είναι σε εξέλιξη η διαμόρφωση από την Ε. Επιτροπή της 3^{ης} έκθεσης προόδου, η οποία αναμένεται να δημοσιευθεί το φθινόπωρο του 2016.

Το Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας/ Τομέας Έρευνας, είχε συνεχή ρόλο στην προώθηση της εφαρμογής του ΕΧΕ και στη διαμόρφωση κατευθύνσεων πολιτικής και στόχων, μέσω δομημένων συζητήσεων πολιτικής και υιοθέτηση σχετικών Συμπερασμάτων ή/και ψηφισμάτων. Ειδικότερα, στα συμπεράσματα που υιοθετήθηκαν τον Δεκέμβριο του 2014 από το Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας/ Τομέας Έρευνας, στη βάση της έκθεσης προόδου του ΕΧΕ του ίδιου έτους, οι Υπουργοί έκριναν ότι οι όροι για την υλοποίηση του ΕΧΕ είχαν ήδη επιτευχθεί και ότι απαιτούνται περαιτέρω προσπάθειες για να διασφαλισθεί η βέλτιστη λειτουργία του. Στο πλαίσιο αυτό, αποφασίσθηκε η διαμόρφωση εθνικών σχεδίων δράσης/οδικών χαρτών για την υλοποίηση του ΕΧΕ 2015-2020 από όλα τα Κ-Μ, μέχρι τον Μάιο του 2016.

Ο εθνικός οδικός χάρτης θα καταρτισθεί λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι τα εθνικά συστήματα έρευνας και καινοτομίας των Κρατών – Μελών (ΚΜ) της Ε. Ένωσης έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά και ότι αυτή η ποικιλομορφία αποτελεί ένα πλεονέκτημα το οποίο η Ευρώπη οφείλει να αξιοποιήσει στο έπακρο. Η κάθε χώρα θα σχεδιάσει τη στρατηγική της αυτόνομα, σύμφωνα με τη δομή και τη δυναμική του εθνικού συστήματος έρευνας και καινοτομίας.

Οι ελληνικές κυβερνήσεις υποστήριξαν τις πρωτοβουλίες της Ε. Επιτροπής για την υλοποίηση του ΕΧΕ και έχουν προωθήσει τόσο την εφαρμογή της συντριπτικής πλειονότητας των απαιτούμενων ενεργειών σε εθνικό επίπεδο, στο πλαίσιο των προτεραιοτήτων πολιτικής και των διαθέσιμων πόρων, όσο και τη διαμόρφωση του αντίστοιχου θεσμικού πλαισίου.

Στη βάση των ανωτέρω, και λαμβάνοντας υπόψη τη δυναμική εξέλιξη του τομέα, η ΓΓΕΤ θεωρεί την κατάρτιση του εθνικού οδικού χάρτη για την υλοποίηση του ΕΧΕ ως ευκαιρία α) για την αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης σε σχέση με τους ευρωπαϊκούς στόχους και την εθνική στρατηγική για την έρευνα και καινοτομία και β) για τον καθορισμό του μελλοντικού προσανατολισμού ιδιαίτερα σε θέματα που άπτονται της ανοικτής πρόσβασης, η οποία αποτελεί ένα νέο πεδίο παρέμβασης και σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Στο πλαίσιο αυτό, περιγράφονται για κάθε προτεραιότητα του ΕΧΕ οι κατευθυντήριες πολιτικές σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο και αποτυπώνεται η παρούσα κατάσταση σε εθνικό επίπεδο σε σχέση με τους επιδιωκόμενους στόχους και τις κατευθύνσεις πολιτικής. Επιπρόσθετα, καθορίζονται στόχοι με ορίζοντα το 2020, αλλά και το 2025, όπου απαιτείται, ανάλογα με το στάδιο ωρίμασης των προτεινόμενων ενεργειών και των μέσων επίτευξης τους και περιγράφονται οι προβλεπόμενες ενέργειες ή/και τα συμπληρωματικά μέτρα για την επίτευξη των στόχων.

Σε εθνικό επίπεδο, βασικό εργαλείο για την υλοποίηση του ΕΧΕ αποτελεί η εθνική στρατηγική Έρευνας και Καινοτομίας για την Έξυπνη Εξειδίκευση 2014-2020 (RIS3), η οποία

διαμορφώθηκε αφού ελήφθησαν υπ' όψιν οι αρχές και οι κατευθύνσεις του ΕΧΕ, οι θεματικές προτεραιότητες του Ορίζοντα 2020 και οι στρατηγικές ατζέντες διαφόρων πρωτοβουλιών Κ-Μ, και ιδιαίτερα αυτών του κοινού προγραμματισμού. Παράλληλα, η εθνική RIS3 παρέχει τη δυνατότητα συμμετοχής της χώρας σε κοινές δράσεις και την υλοποίηση δράσεων που παρουσιάζουν συνέργεια/συμπληρωματικότητα με τον Ορίζοντα 2020.

Σε ενωσιακό επίπεδο, κεντρικό ρόλο στην αποτελεσματική υλοποίηση του ΕΧΕ αλλά και στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας με τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης προσωπικού υψηλών προσόντων διαδραματίζει το εκάστοτε Πρόγραμμα Πλαίσιο ΕΤΑ και -για την περίοδο 2014-2020- ο Ορίζοντας 2020, το Πρόγραμμα Πλαίσιο για την Έρευνα και Καινοτομία. Για την ελληνική επιστημονική και επιχειρηματική κοινότητα η σημαντικότερη δέσμη δραστηριοτήτων προς αυτή τη κατεύθυνση είναι τα παραδοσιακά μέσα εφαρμογής και συγκεκριμένα τα συνεργατικά έργα σε όλους τους τομείς και πυλώνες του προγράμματος, τα οποία επιλέγονται κατόπιν ανοικτής πρόσκλησης που απευθύνεται σε φορείς όλων των Κ-Μ, οι υποτροφίες Marie Skłodowska-Curie για την ενίσχυση της κινητικότητας και της σταδιοδρομίας των ερευνητών και οι δράσεις υποστήριξης των ερευνητικών υποδομών.

Οι ελληνικές κυβερνήσεις προσδίδουν ιδιαίτερη βαρύτητα στη συμμετοχή της χώρας στο εκάστοτε Πρόγραμμα Πλαίσιο ΕΤΑ της Ε. Ένωσης και διαχρονικά, από το πρώτο Πρόγραμμα Πλαίσιο μέχρι σήμερα, τα αποτελέσματα είναι πολύ ικανοποιητικά. Για το σκοπό αυτό, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη διαμόρφωση κατάλληλης στρατηγικής σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο για την περαιτέρω ενίσχυση και βελτίωσή της. Βασικά σημεία αυτής της στρατηγικής σε εθνικό επίπεδο είναι η επιλογή και ενίσχυση των υποστηρικτικών δομών όπως το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και το Δίκτυο Πράξη (εθνικά σημεία επαφής, Enterprise Europe Network-EEN) που έχουν αποκτήσει πλέον σημαντική εμπειρία μέσω της μακρόχρονης ενασχόλησης τους με την ενημέρωση των ελληνικών φορέων και η παροχή κινήτρων (οικονομικής επιβράβευσης) από το Υπουργείο/ΓΓΕΤ στους φορείς/ερευνητικές ομάδες που επιτυγχάνουν στις εκάστοτε προκηρύξεις της Ε. Επιτροπής. Για το Υπουργείο, η σημασία της συμμετοχής στα Προγράμματα Πλαίσια δεν περιορίζεται στην εισροή πόρων στους ελληνικούς φορείς του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Η συμμετοχή αυτή αποτελεί και το πιο αποτελεσματικό μέσο για τη διεθνή δικτύωση, την εξωστρέφεια, τη μεταφορά γνώσης και τεχνολογίας, την εξειδίκευση και την κινητικότητα του ανθρώπινου δυναμικού.

Όλα τα ανωτέρω θα συμπεριληφθούν στη διαμόρφωση και υλοποίηση της εθνικής στρατηγικής για την έρευνα, την τεχνολογική ανάπτυξη και την καινοτομία (ΕΣΕΤΑΚ), σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στον Νόμο 4310/2014, όπως θα διαμορφωθεί μετά την επικείμενη τροποποίησή του από το νομοσχέδιο που εισήχθη προς συζήτηση στη Βουλή, για το οποίο γίνεται αναφορά στην ενότητα 1 του παρόντος.

Αποτιμώντας την παρούσα κατάσταση είναι σαφές ότι στην Ελλάδα εφαρμόζονται σε μεγάλο βαθμό οι βασικές αρχές του ΕΧΕ και ειδικότερα αυτές που αφορούν στη διαφάνεια και στην αξιολόγηση προγραμμάτων, έργων και ερευνητικών φορέων, σύμφωνα με τις διεθνείς πρακτικές και στην εφαρμογή ανοιχτών και αξιοκρατικών διαδικασιών για την πρόσληψη και επαγγελματική εξέλιξη των ερευνητών και μελών ΔΕΠ/ΕΠ στα ερευνητικά κέντρα και στα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης αντίστοιχα. Η χώρα παρά τις περικοπές στους προϋπολογισμούς καταβάλλει σημαντική προσπάθεια για τη συμμετοχή σε συμπράξεις δημόσιου-δημόσιου τομέα με στόχο τη δικτύωση και την επίτευξη οικονομίας

κλίμακας και σκοπού, τόσο στο πλαίσιο ερευνητικών προγραμμάτων όσο και στις μεγάλες ερευνητικές υποδομές του οδικού χάρτη του ESFRI¹. Σημαντικά είναι επίσης τα βήματα προόδου σε θέματα ανθρώπινου δυναμικού, κινητικότητας κλπ, αν και υπάρχουν ακόμη ζητήματα προς διευθέτηση. Για την επίλυση πολλών εξ αυτών, ιδίως όσων εμπίπτουν στον τομέα των ανθρώπινων πόρων και της ανοικτής πρόσβασης στα ερευνητικά αποτελέσματα, απαιτούνται παρεμβάσεις σε επίπεδο Ε. Ένωσης. Η Ελλάδα υποστηρίζει τις προτάσεις της Ε. Επιτροπής για τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν σε ενωσιακό επίπεδο για την προώθηση της υλοποίησης του ΕΧΕ. Σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως τα σχήματα που προβλέπουν συγχρηματοδότηση από εθνικούς πόρους και πόρους του Ορίζοντα 2020 και ενίοτε τη δημιουργία νέων δομών, η Ε. Επιτροπή θα πρέπει να λάβει υπ' όψιν στους μελλοντικούς σχεδιασμούς της ότι οι περιορισμένοι πόροι (ανθρώπινοι και οικονομικοί) και η πρόσθετη γραφειοκρατική επιβάρυνση δημιουργούν δυσκολίες στην ουσιαστική συμμετοχή μικρών Κ-Μ, όπως η Ελλάδα.

Παρά τις αδυναμίες που διαπιστώνονται σε ορισμένους τομείς και τη δύσκολη για τη χώρα οικονομική συγκυρία, η κυβέρνηση προσδίδει ιδιαίτερη βαρύτητα στην αύξηση των επενδύσεων για την επιστήμη, την έρευνα και την καινοτομία και στη μείωση της γραφειοκρατίας. Στο πλαίσιο αυτό, στις άμεσες προτεραιότητες του Υπουργείου εντάσσεται η δημιουργία ενός Ιδρύματος για τη χρηματοδότηση της έρευνας και της καινοτομίας. Για το σκοπό αυτό βρίσκονται ήδη σε προχωρημένο στάδιο συζητήσεις του υπουργείου με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων. Στην πρώτη φάση της λειτουργίας του, η χρηματοδότηση θα στοχεύει κυρίως στην ενίσχυση της βασικής έρευνας και του ανθρώπινου ερευνητικού δυναμικού, ενώ σε επόμενο στάδιο, θα διατεθούν πόροι για την υποστήριξη της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας.

Τέλος, πρέπει να τονίσουμε ότι ο ΕΧΕ (αρχές, στόχοι, πολιτική, μέτρα) δεν αποτελεί ένα στατικό πλαίσιο εργασίας. Το περιεχόμενο αλλά και τα μέσα υλοποίησής του εξελίσσονται δυναμικά σε συνάρτηση με τις ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις, τις αλλαγές στο διεθνές περιβάλλον, τις νέες κοινωνικές προκλήσεις και τις ανάγκες της κοινωνίας.

¹ European Strategy Forum on Research Infrastructures

1. ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 1: ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΕΡΑ ΕΘΝΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα των εθνικών συστημάτων Ε&Κ και η ικανότητα τους να ανταποκριθούν στις ανάγκες της κοινωνίας και της οικονομίας αποτελούν κομβικό σημείο για την υλοποίηση του ΕΧΕ και την αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων που απορρέουν από αυτόν. Το ύψος της χρηματοδότησης που διατίθεται σε συνδυασμό με τη βελτίωση των διαδικασιών διαμόρφωσης των πολιτικών και την επιστημονική τεκμηρίωση τους, η επιλογή των κατάλληλων εργαλείων για την υλοποίηση των στόχων και η αξιοποίηση της συμπληρωματικότητας και των συνεργειών συνιστούν παράγοντες κρίσιμης σημασίας για τη μεγιστοποίηση του οφέλους σε όλα τα επίπεδα.

Για την επίτευξη των ανωτέρω στόχων απαιτείται επίσης η μακροπρόθεσμη δέσμευση για την πραγματοποίηση επενδύσεων σε δραστηριότητες έντασης γνώσης όπως η εκπαίδευση, η έρευνα και η καινοτομία και η βελτίωση της ελκυστικότητας των εθνικών συστημάτων Ε&Κ ώστε να ανασχεθεί το φαινόμενο της διαρροής εγκεφάλων και άλλων μονοσήμαντων ροών γνώσης ή κεφαλαίων.

Στο πλαίσιο αυτό η Ε. Επιτροπή έχει προσδιορίσει δύο άξονες δράσης για την αντιμετώπιση των δομικών διαφορών μεταξύ των εθνικών συστημάτων Ε&Κ, την ενίσχυση του ανταγωνισμού και της αριστείας στο εσωτερικό τους και τη διασφάλιση της αποδοτικής χρήσης των δημόσιων πόρων. Ο πρώτος αφορά στην αύξηση του μεριδίου της χρηματοδότησης που διατίθεται μέσω ανοικτών προσκλήσεων υποβολής προτάσεων και στην εφαρμογή διαδικασιών αξιολόγησης από ομότιμους που θα ανταποκρίνονται στα διεθνή πρότυπα. Ο δεύτερος σχετίζεται με την αξιολόγηση των ερευνητικών φορέων, και τη χρήση των αποτελεσμάτων κατά τη διαμόρφωση των αποφάσεων διάθεσης της κρατικής χρηματοδότησης. Η Ε. Επιτροπή ενθαρρύνει επίσης την αξιοποίηση εργαλείων και μεθόδων για τη βελτίωση της ποιότητας και της βιωσιμότητας των πολιτικών (policy intelligence tools) όπως η πλατφόρμα Policy Support Facility και η αντίστοιχη πλατφόρμα του ΟΟΣΑ (Innovation Policy Platform) και οι ασκήσεις προοπτικής διερεύνησης (Foresight).

Σημειώνουμε ότι από τη δημόσια διαβούλευση που πραγματοποίησε η Ε. Επιτροπή για τις προτεραιότητες του ΕΧΕ, αναδείχθηκε ως κορυφαία προτεραιότητα «η ενίσχυση της αξιολόγησης των πολιτικών έρευνας και καινοτομίας και ο εξορθολογισμός των εργαλείων σε συνδυασμό με την επιδίωξη της συμπληρωματικότητας τους σε εθνικό και ενωσιακό (Ε. Ένωσης) επίπεδο²».

1.2 ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Το ελληνικό σύστημα Έρευνας, Τεχνολογικής Ανάπτυξης & Καινοτομίας (ΕΤΑΚ) χαρακτηρίζεται από υψηλή ποιότητα έμφυχου δυναμικού και την ύπαρξη νησίδων αριστείας τόσο στους δημόσιους ερευνητικούς φορείς όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Παρουσιάζει επίσης καλές επιδόσεις όσον αφορά στη συμμετοχή στα συγχρηματοδοτούμενα από την ΕΕ Προγράμματα-Πλαίσιο και σε διεθνή ερευνητικά δίκτυα και έργα του Ευρωπαϊκού Οδικού Χάρτη Ερευνητικών Υποδομών (ESFRI). Οι προσπάθειες των προηγούμενων ετών, κυρίως με την αξιοποίηση πόρων από τα διαρθρωτικά ταμεία,

² Strengthening the evaluation of research & innovation policies and seeking complementarities between , and rationalization of ,instruments at EU and national level

οδήγησαν σε βελτίωση των επιδόσεων της χώρας σε πολλούς τομείς, δεν κατάφεραν όμως να μειώσουν την απόσταση από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να κατατάσσεται στις χώρες με μέτριες επιδόσεις στην καινοτομία (Moderate Innovator) σύμφωνα με το Innovation Union Scoreboard 2015.

Για την υπέρβαση των γενικότερων διαρθρωτικών αδυναμιών του ελληνικού συστήματος ΕΤΑΚ την τελευταία διετία υλοποιήθηκαν σημαντικές παρεμβάσεις τόσο σε επίπεδο νομοθεσίας όσο και σε επίπεδο δομών διακυβέρνησης της έρευνας με στόχο τη δημιουργία ευνοϊκότερων συνθηκών για την ενίσχυση της ΕΤΑΚ και την αξιοποίηση της νέας γνώσης.

Η αναμόρφωση του θεσμικού πλαισίου για την έρευνα, η οποία ολοκληρώθηκε με την ψήφιση του νόμου 4310/2014 όπως τροποποιήθηκε και ισχύει, προβλέπει τη χάραξη Εθνικής Στρατηγικής για την Έρευνα, Τεχνολογική Ανάπτυξη και Καινοτομία (ΕΣΕΤΑΚ). Η διαμόρφωση της ΕΣΕΤΑΚ αποτελεί άμεση προτεραιότητα της ελληνικής κυβέρνησης. Σημειώνεται ότι η χρηματοδότησή της θα εξασφαλίζεται τόσο από εθνικούς πόρους όσο και πόρους των ΕΔΕΤ (Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων). Ο νόμος προβλέπει επίσης νέα συμβουλευτικά όργανα (Περιφερειακά Συμβούλια Έρευνας και Καινοτομίας) για την υποστήριξη της υλοποίησης της ΕΣΕΤΑΚ σε περιφερειακό επίπεδο και μηχανισμούς συντονισμού μεταξύ των Υπουργείων (Επιστημονικός Σύνδεσμος ΕΤΑΚ, Συντονιστική Επιτροπή).

Η εθνική Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης (RIS3) για την περίοδο 2014-2020 αποτελεί έναν από τους κεντρικούς πυλώνες της Εθνικής Στρατηγικής και προδιαγράφει τους άξονες δράσης για την επίτευξη μιας σειράς οριζόντιων στόχων (ανάπτυξη καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών, δημιουργία υποδομών Ε&Κ, ανάπτυξη ανθρώπινου ερευνητικού δυναμικού, διασύνδεση της επιστήμης με την κοινωνία, διεθνής συνεργασία) στο πλαίσιο των τομεακών προτεραιοτήτων που αναδείχθηκαν μέσω ανοιχτής διαβούλευσης και από τη διαδικασία επιχειρηματικής ανακάλυψης. Η προώθηση της αριστείας και της ανταγωνιστικότητας του εθνικού συστήματος Ε&Κ προϋποθέτει όμως παράλληλα τη διασφάλιση ενός επιπέδου χρηματοδότησης που θα επιτρέπει τη διατήρηση και περαιτέρω ενίσχυση του ερευνητικού δυναμικού από πλευράς ανθρώπινου και φυσικού κεφαλαίου και τον μακροπρόθεσμο προγραμματισμό των δραστηριοτήτων, προκειμένου να είναι σε θέση οι ερευνητικοί οργανισμοί να εκπληρώσουν την αποστολή τους.

Οι πόροι που διατίθενται για την ΕΤΑΚ στην Ελλάδα είναι περιορισμένοι. Κύριες πηγές χρηματοδότησης είναι οι επιχορηγήσεις από τον τακτικό προϋπολογισμό του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, η χρηματοδότηση από το πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων, η οποία συντίθεται κατά το μεγαλύτερο τμήμα της από πόρους των Επενδυτικών και Διαρθρωτικών Ταμείων (ΕΔΕΤ) της Ε.Ε. και η χρηματοδότηση από ευρωπαϊκά και άλλα διεθνή ανταγωνιστικά προγράμματα. Δεδομένου ότι στο παρελθόν η απουσία εθνικών πόρων αποτέλεσε ανασταλτικό παράγοντα για τη διαμόρφωση μακροπρόθεσμης εθνικής στρατηγικής, η αύξηση των πόρων για τη χρηματοδότηση της έρευνας μέσω της συμπλήρωσης των πόρων των ΕΔΕΤ από εθνικούς πόρους αποτελεί προτεραιότητα της κυβέρνησης και για το σκοπό αυτό βρίσκονται ήδη σε προχωρημένο στάδιο συζητήσεις του Υπουργείου με την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων για τη δημιουργία Ιδρύματος Έρευνας και Καινοτομίας.

Από τα διαθέσιμα στοιχεία για το έτος 2013 και τα προσωρινά στοιχεία για το έτος 2014, διαπιστώνεται ανοδική πορεία της Ακαθάριστης Δαπάνης για Έρευνα και Τεχνολογική

Ανάπτυξη (ΑΕΔΕΤΑ) κυρίως λόγω των αυξημένων απορροφήσεων από το ΕΣΠΑ. Ο δείκτης έντασης δαπανών Ε.ΤΑ.Κ (σύνολο δαπανών Ε.ΤΑ.Κ ως % επί του ΑΕΠ), διαμορφώθηκε το 2013 στο 0,81% και το 2014 στο 0,83 %, από 0,67% που ήταν το 2011. Η αύξηση της τιμής του δείκτη ΑΕΔΕΤΑ/ΑΕΠ οφείλεται εν μέρει στη συνεχή αύξηση της ΑΕΔΕΤΑ σε όλους τους τομείς (επιχειρήσεις, κρατικός τομέας, ΑΕΙ, μη κερδοσκοπικοί φορείς), αλλά κυρίως στη μείωση του ΑΕΠ της χώρας. Η επίδοση αυτή, ωστόσο, υστερεί σημαντικά σε σχέση με το μέσο όρο της Ε.Ε.-27 που ανέρχεται στο 2,02%.

Θεσμική χρηματοδότηση δημόσιων ερευνητικών φορέων – Χρηματοδότηση έργων με τη συμμετοχή φορέων του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα)

Οι αμοιβές του μόνιμου προσωπικού και οι λοιπές λειτουργικές δαπάνες των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης καλύπτονται μέσω επιχορήγησης από τον κρατικό προϋπολογισμό. Η επιχορήγηση καταβάλλεται χωρίς ανταγωνιστικά κριτήρια με βάση αλγορίθμους που λαμβάνουν υπ' όψιν κυρίως ποσοτικά χαρακτηριστικά. Αντίστοιχες ρυθμίσεις για την κάλυψη του κόστους μισθοδοσίας και των λειτουργικών δαπανών από τον κρατικό προϋπολογισμό ισχύουν και για τους δημόσιους ερευνητικούς φορείς που έχουν τη μορφή νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου. Σύμφωνα με το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο οι δημόσιοι ερευνητικοί οργανισμοί ιδιωτικού δικαίου και οι τεχνολογικοί φορείς χρηματοδοτούνται από τον τακτικό προϋπολογισμό για την πλήρη κάλυψη των μισθολογικών δαπανών, ενώ η κάλυψη μέρους των λειτουργικών εξόδων τους πραγματοποιείται στη βάση προγραμματικών συμφωνιών.

Η ανωτέρω χρηματοδότηση έχει υποστεί τα τελευταία χρόνια σημαντικές μειώσεις και συμπληρώνεται από πόρους που διατίθενται μέσω ανταγωνιστικών διαδικασιών για την ενίσχυση του ερευνητικού ιστού από πλευράς λειτουργίας, υποδομών και ικανοτήτων. Στις ενισχύσεις αυτής της μορφής περιλαμβάνονται για παράδειγμα οι πόροι που διατέθηκαν στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ για τη βελτίωση των προγραμμάτων σπουδών στα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, για τη δράση «Αναπτυξιακές Προτάσεις Ερευνητικών Φορέων – ΚΡΗΠΙΣ» και για την προετοιμασία των ελληνικών φορέων (δικτύωση, κατασκευαστική φάση) προκειμένου να συμμετάσχουν στις ερευνητικές υποδομές του Οδικού Χάρτη του ESFRI. Τέλος, συμπληρωματική χρηματοδότηση καταβάλλεται με βάση την προσέλευση κονδυλίων από τα Προγράμματα Πλαίσιο ΕΤΑ της Ε. Ε. (Π.Π. ΕΤΑ της ΕΕ) ή άλλα διεθνή προγράμματα.

Σύμφωνα με προσωρινά στοιχεία της EUROSTAT για το έτος 2015, το 46,27% της δημόσιας δαπάνης για Ε&Α διοχετεύθηκε στη χρηματοδότηση έργων μέσω ανταγωνιστικών διαδικασιών. Η αύξηση του ποσοστού αυτού σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια (το 2012 ήταν 31,37%), οφείλεται εν μέρει στη μείωση της θεσμικής χρηματοδότησης στο πλαίσιο του γενικότερου περιορισμού των δημοσίων δαπανών. Η χρηματοδότηση των έργων προέρχεται σχεδόν αποκλειστικά από πόρους των διαρθρωτικών ταμείων και κατά συνέπεια δεν επηρεάστηκε από τα οικονομικά δεδομένα των τελευταίων ετών. Σημαντικοί πόροι προέρχονται επίσης από τη συμμετοχή ελλήνων ερευνητών στα Π.Π. ΕΤΑ της ΕΕ.

Οι βασικές αρχές της αξιολόγησης από ομότιμους (peer-review) που ισχύουν διεθνώς εφαρμόζονται σε όλες τις περιπτώσεις χρηματοδότησης ερευνητικών έργων.

Η αξιολόγηση των προτάσεων γίνεται από ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες ή από επιτροπή/επιτροπές εμπειρογνομόνων που προέρχονται από Μητρώο Αξιολογητών. Το θεσμικό πλαίσιο προβλέπει τη δυνατότητα συμμετοχής στις επιτροπές και ειδικών επιστημόνων της αλλοδαπής, καθώς και εκπροσώπων του Συνδέσμου Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών ή της Ένωσης Εμπορικών και Βιομηχανικών Επιμελητηρίων (χωρίς ψήφο).

Κατά την προηγούμενη προγραμματική περίοδο σε αρκετές περιπτώσεις δράσεων μεγάλης χρηματοδοτικής εμβέλειας (π.χ. ΑΡΙΣΤΕΙΑ Ι&ΙΙ, Μεγάλης κλίμακας Συνεργατικά Έργα έρευνας και ανάπτυξης-Συνεργασία ΙΙ) η αξιολόγηση πραγματοποιήθηκε εξ ολοκλήρου από διεθνείς κριτές (οι προτάσεις υποβλήθηκαν στην αγγλική γλώσσα).

Τα κριτήρια αξιολόγησης ποικίλουν ανάλογα με τη φύση και τους στόχους της εκάστοτε δράσης και συμπληρώνονται από τη χρήση δεικτών εκροών και αποτελέσματος. Τα βασικά κριτήρια αξιολόγησης είναι η αξιοπιστία/επιχειρησιακή ικανότητα του υποψηφίου, η επιστημονική και τεχνολογική αρτιότητα της πρότασης και η συνεισφορά του έργου στους στόχους της δράσης και στην κοινωνία και την οικονομία γενικότερα.

Αξιολόγηση ερευνητικών κέντρων - Ιδρυμάτων Ανώτατης εκπαίδευσης

Η συστηματική, αντικειμενική και υψηλής ποιότητας αξιολόγηση αποτελεί αναγκαίο παράγοντα για την αναγνώριση και την προώθηση της αριστείας σε όλα τα επίπεδα του ερευνητικού ιστού της χώρας.

Η πρώτη αξιολόγηση των ερευνητικών φορέων που εποπτεύονται από τη ΓΓΕΤ έγινε το 1995. Το 2001 θεσμοθετήθηκε η περιοδική, ανά 4-ετία αξιολόγηση από επιτροπές εμπειρογνομόνων διεθνούς κύρους και χρήση κριτηρίων που αφορούσαν στην πορεία των δραστηριοτήτων του φορέα σε σχέση με τις διεθνείς επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις, στα επιτεύγματα και στις επιπτώσεις τους στην επιστημονική γνώση και την τεχνολογική ανάπτυξη, στο λειτουργικό κόστος, στη δημιουργία νέων δραστηριοτήτων αξιοποίησης της γνώσης, στην ικανότητα προσέλκυσης προσωπικού υψηλού επιπέδου και εξωτερικών χρηματοδοτήσεων για παροχή επιστημονικών και τεχνολογικών υπηρεσιών και στις προοπτικές ανάπτυξης για τα επόμενα έτη.

Μέχρι σήμερα έχουν πραγματοποιηθεί ήδη τρεις κύκλοι διεθνών αξιολογήσεων³, το 2001, το 2005 και το 2013-14. Επίσης το 2011 πραγματοποιήθηκε από την εταιρία RAND S.A. μια αποτύπωση του συστήματος Ε&Κ προκειμένου να αξιοποιηθεί από την πολιτική ηγεσία για τη λήψη αποφάσεων συγχώνευσης των ερευνητικών κέντρων.

Ανάλογες προβλέψεις για τη διενέργεια αξιολογήσεων υπάρχουν και στο νέο θεσμικό πλαίσιο για την έρευνα. Οι αξιολογήσεις θα πραγματοποιούνται κάθε πέντε χρόνια υπό την επιμέλεια και εποπτεία της ΓΓΕΤ, με κριτήρια αντίστοιχα των ανωτέρω και με τη χρήση δεικτών ποιότητας και αποτελεσματικότητας που θα συνάδουν με βέλτιστες διεθνείς πρακτικές.

Το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο προβλέπει επίσης ότι τα ερευνητικά κέντρα οφείλουν να τηρούν επικαιροποιημένα στοιχεία που θα επιτρέπουν την εφαρμογή των κριτηρίων αξιολόγησης για την αποτίμηση του έργου τους. Τα στοιχεία αυτά υποβάλλονται ετησίως στον ΓΓΕΤ και περιλαμβάνονται στο ΕΜΕΕΥ (Εθνικό Μητρώο Ερευνητών, Ερευνητικών Οργανισμών, Υποδομών τους).

Η αξιολόγηση των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης θεσμοθετήθηκε πιο πρόσφατα με τον ν. 4009/2011. Η διαδικασία περιλαμβάνει μια φάση Εσωτερικής Αξιολόγησης που έχει ως στόχο την αποτύπωση των χαρακτηριστικών λειτουργίας της εκάστοτε ακαδημαϊκής μονάδας και την καταγραφή των στόχων και των προοπτικών της. Η Έκθεση Εσωτερικής Αξιολόγησης, εγκρίνεται από την ακαδημαϊκή μονάδα και ακολούθως διαβιβάζεται μέσω της αντίστοιχης μονάδας διασφάλισης ποιότητας (ΜΟΔΙΠ) στην Αρχή διασφάλισης και

³ Η πρώτη αξιολόγηση των Ερευνητικών Κέντρων έγινε από την ΓΓΕΤ το 1995 και πάλι από ανεξάρτητους διεθνείς εμπειρογνώμονες, χωρίς να υπάρχει νομική δέσμευση.

πιστοποίησης της ποιότητας στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα (ΑΔΙΠ). Ακολούθως διενεργείται Εξωτερική Αξιολόγηση από πενταμελή Επιτροπή Ανεξάρτητων Εμπειρογνομόνων (συνήθως έλληνες/ελληνόφωνοι επιστήμονες του εξωτερικού). Σκοπός της Εξωτερικής Αξιολόγησης είναι η διαπίστωση της πληρότητας, της διαφάνειας και της αντικειμενικότητας της Εσωτερικής Αξιολόγησης και η διατύπωση γνώμης επί των βασικών συνιστωσών της λειτουργίας των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης (ποιότητα προγράμματος σπουδών, ποιότητα διδακτικού έργου, ποιότητα ερευνητικού έργου, ποιότητα λοιπών υπηρεσιών).

1.3 ΣΤΟΧΟΙ

Θεωρούμε ότι το εθνικό σύστημα έρευνας και καινοτομίας της χώρας ανταποκρίνεται στις βασικές αρχές/στόχους αυτής της προτεραιότητας (Αποδοτικά Συστήματα Έρευνας), και λειτουργεί σύμφωνα με τις διεθνείς πρακτικές για όλα τα θέματα που προαναφέρθηκαν. Η περιορισμένη εφαρμογή σε ορισμένες περιπτώσεις οφείλεται είτε σε επιλογή πολιτικής είτε σε αντικειμενικές δυσκολίες.

Ενδεικτικά αναφέρουμε: α) η αύξηση του μεριδίου της χρηματοδότηση που διατίθεται στους ερευνητικούς φορείς βάσει αξιολόγησης υπόκειται σε περιορισμούς που σχετίζονται (i) με το ύψος των διαθέσιμων πόρων (η συγκεκριμένη μορφή χρηματοδότησης μπορεί να εξετασθεί ως συμπληρωματικό σχήμα μόνο εφόσον έχουν διασφαλισθεί επαρκή κονδύλια, υπό μορφή επιχορήγησης, για την ομαλή λειτουργία των φορέων, ιδιαιτέρως όταν τα αποτελέσματα των προηγούμενων αξιολογήσεων καταγράφουν ικανοποιητικές έως άριστες επιδόσεις) και (ii) με την ανάγκη διασφάλισης των απαραίτητων ισορροπιών προκειμένου να αποφευχθούν άλλου είδους προβλήματα που δημιουργούνται σε συνθήκες πολύ υψηλού ανταγωνισμού β) η γνώση της ελληνικής γλώσσας περιλαμβάνεται στα απαραίτητα προσόντα για την επιλογή σε θέση Διευθυντή Ερευνητικού Κέντρου για λόγους αποτελεσματικής άσκησης των διοικητικών καθηκόντων που περιλαμβάνονται στις αρμοδιότητες της συγκεκριμένης θέσης.

Ενέργειες που βρίσκονται σε εξέλιξη και αναμένεται να βελτιώσουν το εθνικό σύστημα έρευνας και καινοτομίας είναι α) η βελτίωση του συντονισμού (i) μεταξύ του αρμόδιου Υπουργείου (Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων/ΓΓΕΤ) με τα υπόλοιπα Υπουργεία, και (ii) μεταξύ της κεντρικής κυβέρνησης/Αρμόδιου Υπουργείου και των περιφερειακών αρχών, β) η χάραξη Εθνικής Στρατηγικής Έρευνας, Τεχνολογικής Ανάπτυξης και Καινοτομίας (ΕΣΕΤΑΚ), γ) η εφαρμογή της στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης (RIS3) και δ) η ανάπτυξη μηχανισμού για την επιστημονική τεκμηρίωση, παρακολούθηση και αξιολόγηση των πολιτικών.

Επιπρόσθετα της μέχρι σήμερα συνεργασίας με τον ΟΟΣΑ για τη βελτίωση του εθνικού συστήματος καινοτομίας, η ΓΓΕΤ θα αξιοποιήσει την υποστήριξη που παρέχεται μέσω της πρόσφατα ιδρυθείσας στο πλαίσιο του Ορίζοντα 2020 πλατφόρμας «Διευκόλυνση για την υποστήριξη της πολιτικής/Policy Support Facility» με στόχο την αύξηση της αποδοτικότητας δράσεων και πολιτικών και την καλύτερη ανταπόκριση τους στην επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί.

Η Ελλάδα θα καταβάλει κάθε προσπάθεια για την επίτευξη του εθνικού στόχου 1,2% ΑΕΔΕΤΑ⁴/ΑΕΠ το 2020 και την αύξηση της συμβολής του ιδιωτικού τομέα στο ποσοστό αυτό με στόχο να φτάσει στο 0,38%. Ιδιαίτερη βαρύτητα θα δοθεί στην προώθηση ενεργειών και δράσεων για την μόχλευση δραστηριοτήτων ΕΤΑ από τον ιδιωτικό τομέα και την αύξηση του εξειδικευμένου προσωπικού στις επιχειρήσεις.

1.4 ΜΕΤΡΑ

Για την επίτευξη των ανωτέρω στόχων θα υλοποιηθούν οι ακόλουθες ενέργειες:

- Βελτίωση του θεσμικού πλαισίου που διέπει το εθνικό σύστημα έρευνας και καινοτομίας: νομοσχέδιο για την τροποποίηση του ν. 4310/14 με σκοπό τη βελτίωση ορισμένων σημείων του έχει κατατεθεί στη Βουλή προς εξέταση και ψήφιση.
- Εφαρμογή του νέου θεσμικού πλαισίου για την Έρευνα και Καινοτομία, όπως θα ισχύσει μετά την τροποποίησή του ν. 4310/2014. Οι σχετικές διατάξεις βρίσκονται σε συμφωνία με τις αρχές/κατευθύνσεις του ΕΧΕ και παράλληλα παρέχουν τη νομική βάση για την εφαρμογή των απαραίτητων δράσεων σε όλες τις προτεραιότητες. Επιπρόσθετα περιλαμβάνεται ειδικό άρθρο (άρθρο 38) που περιγράφει τη διαδικασία συμμετοχής της χώρας σε δράσεις ΕΧΕ.
- Χάραξη Εθνικής Στρατηγικής Έρευνας, Τεχνολογικής Ανάπτυξης και Καινοτομίας (ΕΣΕΤΑΚ) με μακροχρόνιο ορίζοντα. Η ΕΣΕΤΑΚ (άρθρο 4 του ν. 4310/14) θα καλύπτει το σύνολο των ενεργειών που έχουν ως σκοπό τη μεθοδική και αποτελεσματική προώθηση της βασικής και της εφαρμοσμένης έρευνας, της τεχνολογίας και της καινοτομίας στη χώρα, τη διαμόρφωση των επιλογών για το μέλλον και την πρόβλεψη των μέσων που απαιτούνται για την πραγμάτωση των σκοπών αυτών. Με τον σχεδιασμό της ΕΣΕΤΑΚ, μεταξύ άλλων, επιδιώκεται α) η εναρμόνιση με τις κατευθύνσεις πολιτικής της Ε. Ένωσης για την ΕΤΑΚ και η επίτευξη βέλτιστης διακρατικής συνεργασίας με τη συμμετοχή σε αντίστοιχες προσπάθειες σε πανευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, β) η ενίσχυση των συνεργειών και της συμπληρωματικότητας μεταξύ των εθνικών ή περιφερειακών δράσεων ΕΤΑΚ με άλλα κεντρικά διαχειριζόμενα προγράμματα της Ένωσης, γ) η καθιέρωση σύγχρονων δεικτών μέτρησης, δ) θέματα ανθρώπινου ερευνητικού δυναμικού: (μεταξύ άλλων) η γεωγραφική και διατομεακή κινητικότητα ερευνητών μεταξύ οργανισμών, επιστημονικών κλάδων, τομέων και χωρών με τη διασφάλιση άρσης των υπαρχόντων φραγμών, ε) η συμβολή στη προώθηση της ισότητας των φύλων.
Επισημαίνεται ότι μέχρι σήμερα, υπήρχε μόνο εθνική στρατηγική ΕΤΑΚ για τη χρηματοδότηση έργων μέσω των διαρθρωτικών ταμείων στο πλαίσιο των πολιτικών συνοχής (Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης, ΕΣΠΑ).
- Εφαρμογή ενός αποτελεσματικού μηχανισμού συλλογής και καταγραφής στοιχείων που θα τροφοδοτεί τη διαδικασία διαμόρφωσης, παρακολούθησης και αξιολόγησης της πολιτικής ΕΤΑΚ. Επίσης, στο πλαίσιο της εθνικής στρατηγικής RIS3 προβλέπεται η εγκατάσταση Μηχανισμού Παρακολούθησης (monitoring mechanism) της προόδου, της αποτελεσματικότητας και της αποδοτικότητας των δράσεων. Τα στοιχεία αυτά θα χρησιμοποιηθούν, μεταξύ άλλων, για τη σύνταξη ετήσιας έκθεσης (άρθρο 32 του ν. 4310/2014) για την αξιολόγηση της προόδου της χώρας στην ανάπτυξη της ΕΤΑΚ με τη χρήση δεικτών μέτρησης της αποτελεσματικότητας σύμφωνα με τη διεθνή πρακτική.
- Εφαρμογή της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης (RIS3) 2014-2020, η οποία στην παρούσα φάση βρίσκεται στο στάδιο προετοιμασίας υλοποίησης των δράσεων. Επισημαίνεται ότι βασικό χαρακτηριστικό και καινοτομία στη χάραξη και εφαρμογή της

⁴ ΑΕΔΕΤΑ/ΑΕΠ: Ακαθάριστος Εγχώριος Δαπάνες Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης/ Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

(RIS3) 2014-2020 αποτελούν οι Πλατφόρμες Καινοτομίας. Οι πλατφόρμες αποτέλεσαν βασικούς πυρήνες της διαβούλευσης στο πλαίσιο της διαδικασίας επιχειρηματικής ανακάλυψης κατά τη διαμόρφωση της RIS3 και συνεχίζουν να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη φάση εφαρμογής, κυρίως ως προς το θεματολόγιο των δράσεων. Με την ενσωμάτωση συμμετοχικών διαδικασιών στο σύστημα διακυβέρνησης της RIS3, προωθείται ενεργά η «ανοιχτή καινοτομία» και η εναρμόνιση με πρακτικές που εφαρμόζονται στο πλαίσιο του Ορίζοντα 2020 ως προς τα συμβουλευτικά όργανα.

- Δημιουργία Ιδρύματος για τη χρηματοδότηση της έρευνας και της καινοτομίας.

2. ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 2: ΒΕΛΤΙΣΤΗ ΔΙΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

2.1 ΚΟΙΝΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΜΕΓΑΛΩΝ ΠΡΟΚΛΗΣΕΩΝ

2.1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η βελτίωση της συνεργασίας των Κ-Μ, με ή χωρίς την συμμετοχή της Ε. Επιτροπής, στο τομέα της έρευνας συμβάλλει στη μείωση του κατακερματισμού και της επικάλυψης των προσπαθειών, στην καλύτερη χρήση των πόρων και στην επίτευξη οικονομιών κλίμακας και σκοπού. Η διαδικασία αναθεώρησης της Στρατηγικής της Λισαβόνας αποτέλεσε την αφετηρία του «Κοινού Προγραμματισμού», μιας διεργασίας εθελοντικής συστράτευσης και στρατηγικού συντονισμού των εθνικών προσπαθειών για τον καθορισμό, την ανάπτυξη και την από κοινού εφαρμογή ερευνητικών θεματολογίων για την αντιμετώπιση θεμάτων/ζητημάτων που απαιτούν για την επίλυσή τους διεθνή συνεργασία. Βασικός στόχος του κοινού προγραμματισμού είναι η αποτελεσματική αξιοποίηση των συνεργειών και η δημιουργία επαρκούς μόχλευσης και κρίσιμης μάζας για την πραγματοποίηση δραστηριοτήτων Ε&Α που συμβάλλουν στην επίλυση των παγκόσμιων κοινωνικών προκλήσεων. Στο πλαίσιο αυτό, το Συμβούλιο της Ε. Ένωσης επέλεξε 10 περιοχές⁵ για την ανάπτυξη κοινού θεματολογίου/κοινών έργων από τα συμμετέχοντα σε κάθε πρωτοβουλία Κ-Μ.

Στο πλαίσιο αυτής της προτεραιότητας τα Κ-Μ καλούνται να εναρμονίσουν τις εθνικές στρατηγικές με τις προτεραιότητες των ερευνητικών θεματολογίων (Scientific Research and Innovation Agendas/SRIAs) των Πρωτοβουλιών Κοινού Προγραμματισμού (Joint Programming Initiatives/JPIs) και να διαθέσουν επαρκείς πόρους για τη συμμετοχή τους σε αυτές. Σε δεύτερο επίπεδο, καλούνται να άρουν τα εμπόδια που δυσχεραίνουν τον συντονισμό των εθνικών προγραμμάτων από πλευράς διαδικασιών εφαρμογής μέσω της αμοιβαίας αναγνώρισης διαδικασιών αξιολόγησης που ανταποκρίνονται στα διεθνή πρότυπα και της σύγκλισης των εθνικών κανόνων από πλευράς ορολογίας, χρηματοδότησης και διαχειριστικού πλαισίου εν γένει.

Σύμφωνα με την πρόσφατη έκθεση της ομάδας εμπειρογνομόνων που διενήργησε την αξιολόγηση της μέχρι σήμερα πορείας του Κοινού Προγραμματισμού για λογαριασμό της Ε. Επιτροπής, μέχρι τα τέλη του 2015 είχαν δεσμευθεί κονδύλια ύψους 265 εκ. € για τη χρηματοδότηση έργων διεθνούς συνεργασίας που επιλέχθηκαν στο πλαίσιο 32 κοινών προσκλήσεων με τη συμμετοχή 37 χωρών. Σχεδόν τα 2/3 της χρηματοδότησης προέρχονται από 7 χώρες (Γερμανία, Σουηδία, Ολλανδία, Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιταλία και Νορβηγία). Οι διαθέσιμοι πόροι αναμένεται να αυξηθούν τα επόμενα χρόνια με την αξιοποίηση κονδυλίων που θα διατεθούν από την Ε. Επιτροπή μέσω του εργαλείου ERA-NET Cofund. Τα συμπεράσματα όσον αφορά στη δέσμευση των Κ-Μ και την επίδραση των JPIs στις εθνικές στρατηγικές δεν είναι αρκετά ενθαρρυντικά. Ο βασικότερος ανασταλτικός παράγοντας φαίνεται να είναι ο οικονομικός. Ένα δεύτερο εμπόδιο εντοπίζεται στο γεγονός ότι στα περισσότερα Κ-Μ δεν διατίθενται διακριτά κονδύλια για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προκλήσεων. Ενίοτε δε τα προγράμματα σχεδιάζονται αποκλειστικά βάσει οριζόντιων στόχων όπως π.χ. ενίσχυση των ΜμΕ ή ανάπτυξη καινοτόμων προϊόντων και

⁵ α) Νευροεκφυλιστικές ασθένειες, β) Γεωργία, ασφαλή τρόφιμα και κλιματική αλλαγή, γ) Πολιτιστική κληρονομιά και κλιματική αλλαγή δ) Συνδέοντας τη γνώση για το κλίμα στην Ευρώπη, ε) Υγιείς και παραγωγικές θάλασσες και ωκεανοί, στ) Αστικό Περιβάλλον στην Ευρώπη, παγκόσμιες προκλήσεις, τοπικές λύσεις, ζ) Περισσότερα χρόνια, καλύτερη ζωή, η) Προκλήσεις τον τομέα των υδάτων σε ένα μεταβαλλόμενο κόσμο, θ) Η ανθεκτικότητα των μικροβίων-μια αναδυόμενη απειλή για την ανθρώπινη υγεία, ι) Υγιεινή διατροφή για μια υγιή ζωή.

απουσιάζει εντελώς η θεματική διάσταση. Σύμφωνα με την έκθεση, οι διορθωτικές ενέργειες που μπορούν να προχωρήσουν άμεσα σε εθνικό επίπεδο είναι η διαμόρφωση μηχανισμών συντονισμού μεταξύ των συναρμόδιων υπουργείων και ο εντοπισμός πιθανών συνεργειών με τις στρατηγικές έξυπνης εξειδίκευσης.

Σημειώνουμε ότι από την δημόσια διαβούλευση που έγινε από την Ε. Επιτροπή για τις προτεραιότητες στο πλαίσιο του ΕΧΕ, αναδείχθηκε ως κορυφαία προτεραιότητα «η βελτίωση της εναρμόνισης στο πλαίσιο του κοινού προγραμματισμού και των πρωτοβουλιών που απορρέουν από αυτόν ως προς όλες τις πτυχές και τα επίπεδα των σχετικών διαδικασιών».⁶

2.1.2 ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η ανάπτυξη της εξωστρέφειας και της δικτύωσης της ελληνικής ερευνητικής κοινότητας και η αξιοποίηση των διεθνών συνεργασιών τόσο στο πλαίσιο του Ορίζοντα 2020 και άλλων πρωτοβουλιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και μέσα από τις διμερείς ή πολυμερείς συμφωνίες συνεργασίας αποτελεί οριζόντια συνιστώσα της στρατηγικής για την ΕΤΑΚ.

Ωστόσο, η μέχρι σήμερα εμπλοκή της χώρας στις Πρωτοβουλίες Κοινού Προγραμματισμού ήταν πολύ μικρή παρά το γεγονός ότι α) η ερευνητική κοινότητα έδειξε σημαντικό ενδιαφέρον, β) υπάρχει κρίσιμη μάζα από πλευράς ερευνητικού δυναμικού και γ) το θεματολόγιο των κοινών πρωτοβουλιών σχεδόν ταυτίζεται με τις εθνικές προτεραιότητες και στόχους πολιτικής. Από πλευράς κοινών προσκλήσεων, η Ελλάδα συμμετείχε μέσω της ΓΓΕΤ, μόνο στην 1^η πρόσκληση της Πρωτοβουλίας για τις «Νευροεκφυλιστικές Παθήσεις με έμφαση το Alzheimer» («Combating Neurodegenerative Diseases, in particular Alzheimer's»). Στο πλαίσιο αυτής της πρόσκλησης χρηματοδοτήθηκαν από πόρους του ΕΣΠΑ 2007-2013 τρεις ελληνικοί φορείς. Επίσης η χώρα συμμετείχε ως παρατηρητής σε άλλες δύο πρωτοβουλίες.

Αντιθέτως, σημαντική είναι η συμμετοχή της χώρας σε άλλες μορφές συνεργασίας δημόσιου – δημόσιου τομέα (P2P)/Κοινού προγραμματισμού όπως τα ERANETs, που αποσκοπούν επίσης στον συντονισμό των εθνικών ερευνητικών προγραμμάτων σε συγκεκριμένες ερευνητικές περιοχές. Σύμφωνα με τα στοιχεία της πλατφόρμας ERALEARN η χώρα συμμετέχει σε 84 δίκτυα κοινοπραξιών δημόσιου-δημόσιου τομέα (P2Ps). Επίσης την τελευταία πενταετία συμμετείχε σε 61 κοινές προσκλήσεις, ενώ ο αριθμός των ελληνικών φορέων που συμμετέχουν σε διεθνή δίκτυα στην τρέχουσα περίοδο ανέρχονται σε 43. Η χώρα/ΓΓΕΤ συμμετείχε⁷ στα ERANETs MARINERA, MARIFISH, PV-ERANET, ICT-Agri και ICT - Agri C-2, BS-ERA.NET, ERA.NET-RUS και ERA.NET-RUS Col, E-Rare 2 (JTC2011), ERACOBUILD, EMIDA, SEAS-ERA C-1, TRANSCAN C-1, ERA.NET FENCO και CAPITA. Η χρηματοδότηση των έργων των ελληνικών φορέων που επιλέχθηκαν στο πλαίσιο των κοινών προκηρύξεων έγινε από το ΕΣΠΑ 2007-13/ΕΠΑΝ2/Δράση: «Ευρωπαϊκή Ε&Τ Συνεργασία - Πράξη Επιχορήγησης Ελληνικών φορέων που συμμετέχουν επιτυχώς σε Κοινές Προκηρύξεις Υποβολής Προτάσεων των Ευρωπαϊκών Δικτύων ERA-NET». Για το σκοπό αυτό έγιναν και 4 εθνικές προκηρύξεις. Η χώρα/ΓΓΕΤ συμμετείχε ακόμη σε τρεις κοινές προκηρύξεις των ερευνητικών δικτύων, SEE-ERA.NET, COMPLEXITY NET, SEE-ERA.NET PLUS του 6^{ου} και 7^{ου} Προγράμματος Πλαισίου τα οποία χρηματοδότησε με εθνικούς πόρους (100% εθνικό ΠΔΕ).

Η περιορισμένη εμπλοκή της χώρας στις Πρωτοβουλίες Κοινού Προγραμματισμού (Joint Programming Initiatives) οφείλεται κατά κύριο λόγο στις σημαντικές περικοπές του εθνικού

⁶ «Improving alignment within and across the Joint Programming Process and the resulting initiatives»

⁷ Στοιχεία ΓΓΕΤ

ΠΔΕ που είχαν ως συνέπεια τη μείωση των κονδυλίων για διεθνή συνεργασία και στην αδυναμία εξασφάλισης μακροχρόνιας εθνικής χρηματοδότησης από 100% εθνικό ΠΔΕ, αλλά και στην επικέντρωση των προσπαθειών του Υπουργείου προς άλλου τύπου δράσεις συντονισμού όπως τα ERA-NET/ERANETS PLUS (7^ο Πρόγραμμα Πλαίσιο) στα οποία οι διαδικασίες θεωρήθηκαν πιο απλές και ευέλικτες. Στην περίπτωση που η χρηματοδότηση των έργων καλύπτεται από τα Διαρθρωτικά Ταμεία, επιλογή που μέχρι σήμερα ακολουθεί η ΓΓΕΤ στις περισσότερες περιπτώσεις, οι δυσκολίες συγχρονισμού των διαδικασιών προγραμματισμού, των ροών χρηματοδότησης και των χρονοδιαγραμμάτων λειτουργούν ως πρόσθετο εμπόδιο που αναστέλλει τον μακροχρόνιο σχεδιασμό (ουσιαστικά υπάρχει η δυνατότητα συμμετοχής σε μία προκήρυξη ανά προγραμματική περίοδο).

Επιπρόσθετα, η εμπειρία από την συμμετοχή της χώρας (ΓΓΕΤ) σε αντίστοιχου τύπου δράσεις κοινού προγραμματισμού⁸, με διαφορετική νομική βάση (άρθρο 185 της Συνθήκης⁹), αλλά με στόχο την αντιμετώπιση παγκόσμιων κοινωνικών προκλήσεων και συγκεκριμένα α) στο πρόγραμμα για τις κλινικές δοκιμές για τις ασθένειες της φτώχειας (EDCTP /6^ο Πρόγραμμα Πλαίσιο ETA) και β) στο πρόγραμμα για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των ηλικιωμένων ατόμων μέσω της χρήσης νέων τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών (AAL), δεν ήταν ενθαρρυντική για διαφορετικούς λόγους. Στη μεν πρώτη περίπτωση, η χώρα έπρεπε να εκπληρώνει τις υποχρεώσεις της, όπως συνεισφορά στη κοινή δομή διαχείρισης, παρά το γεγονός ότι δεν υπήρχε χρηματοδότηση ελληνικού φορέα. Στη δεύτερη περίπτωση, υπήρξε πολύ μεγάλη ελληνική συμμετοχή.¹⁰ Η ανάληψη όμως των καθηκόντων διαχείρισης των έργων από τα Κ-Μ σε συνδυασμό με τη μειωμένη διαθεσιμότητα προσωπικού και πόρων στη ΓΓΕΤ (και άλλων προτεραιοτήτων της υπηρεσίας) είχε ως αποτέλεσμα σημαντική καθυστέρηση στην υλοποίηση και χρηματοδότηση των έργων. Επιπρόσθετα, με βάση τη συνολική εμπειρία από την υλοποίηση δράσεων κοινού προγραμματισμού, ανεξαρτήτως εργαλείου, εκτιμούμε ότι δεν είναι σαφής η ευρωπαϊκή προστιθέμενη αξία της δικτύωσης που επιδιώχθηκε τόσο στους ελληνικούς φορείς όσο και γενικότερα στους συμμετέχοντες. Θεωρούμε πολύ σημαντικές τις πρωτοβουλίες που προωθήθηκαν μέσω της πλατφόρμας ERALEARN και τις λοιπές πρωτοβουλίες που αναλαμβάνονται στο πλαίσιο της Επιτροπής Κοινού Προγραμματισμού (ERAC/GPC). Όμως, παρά την πρόοδο που συντελέστηκε τα τελευταία χρόνια στη βελτίωση των διαδικασιών, πιστεύουμε ότι απαιτούνται περαιτέρω ενέργειες και κυρίως περιγραφή του ρόλου, αρμοδιοτήτων των κοινών δομών διαχείρισης και των εθνικών αρχών και των διαδικασιών αξιολόγησης και παρακολούθησης των έργων από τις κεντρικές δομές.

Γενικότερα, επισημαίνουμε ότι ανεξάρτητα από τη συμμετοχή της ΓΓΕΤ στα ανωτέρω εργαλεία, το Υπουργείο υποστηρίζει την εναρμόνιση των εθνικών προγραμμάτων. Αυτό ήδη έχει πραγματοποιηθεί στο θεματολόγιο της στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης και αποτελεί βασικό άξονα της εθνικής στρατηγικής ΕΤΑΚ. Σε δεύτερο επίπεδο, απαιτείται αξιολόγηση ώστε να επιλεγεί το πιο κατάλληλο εργαλείο κοινού προγραμματισμού και διεθνούς συνεργασίας για το ελληνικό σύστημα έρευνας και καινοτομίας. Το μοντέλο που εφαρμόζεται μέχρι σήμερα, στο οποίο οι όροι επιλεξιμότητας και καταβολής της χρηματοδότησης καθορίζονται σε εθνικό επίπεδο έχει λειτουργήσει αποτελεσματικά ως ένα βαθμό. Η χρηματοδότηση θα πρέπει να συνεχίσει να διατίθεται στη βάση ενός μοντέλου 'virtual common pot' όπου το κάθε Κ-Μ θα χρηματοδοτεί τους εταίρους του έργου που εδράζονται στην περιφέρειά του. Τυχόν διαφοροποιήσεις σε επίπεδο εθνικών

⁸ Χρηματοδοτήθηκαν από εθνικούς πόρους (100% εθνικό ΠΔΕ)

⁹ Πρόκειται για Προγράμματα με υψηλό προϋπολογισμό που περιλαμβάνουν κοινοτική συμμετοχή από τα Προγράμματα Πλαίσιο

¹⁰ 30 έργα στις δύο πρώτες προκηρύξεις

κανόνων ή νομικής φύσης εμπόδια δεν συνιστούν ανυπέρβλητη δυσκολία και σε κάθε περίπτωση δεν αποτελούν τον κρίσιμο ανασταλτικό παράγοντα για τη χώρα.

Όσον αφορά στην άρση νομικών και άλλων εμποδίων για την εναρμόνιση των κανόνων χρηματοδότησης και την αμοιβαία αναγνώριση των διεθνών αξιολογήσεων, σημειώνεται ότι όπου οι ανωτέρω διεθνείς δραστηριότητες περιλαμβάνουν κοινές διαδικασίες αξιολόγησης από ομότιμους η χώρα αναγνωρίζει τα σχετικά αποτελέσματα. Επίσης υπάρχουν σχετικές προβλέψεις αμοιβαίας αναγνώρισης των αποτελεσμάτων των αξιολογήσεων στο πλαίσιο των διμερών συμφωνιών. Δεδομένου ωστόσο ότι δεν υπάρχει μέχρι σήμερα αποτελεσματικός συντονισμός με τα άλλα Υπουργεία, όλα τα θέματα τα χειρίσθηκε η ΓΓΕΤ.

2.1.3 ΣΤΟΧΟΙ

Η βελτίωση της διεθνοποίησης/δικτύωσης του ελληνικού ερευνητικού συστήματος σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο μέσω της συμμετοχής σε σχετικές πρωτοβουλίες αποτελεί βασικό στόχο του Υπουργείου, όπως και η συνέχιση των προσπαθειών για τη δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος για τη διεθνή συνεργασία στον τομέα της έρευνας.

Στο πλαίσιο αυτό οι μελλοντικοί στόχοι της χώρας περιλαμβάνουν:

- Τη συμμετοχή σε κοινές διεθνείς προσκλήσεις με στόχο την ευθυγράμμιση των πολιτικών σε έργα ERA.
- Την παροχή της δυνατότητας εφαρμογής και σε εθνικό επίπεδο των κανόνων συμμετοχής του εκάστοτε Προγράμματος Πλαισίου (αυτό θα απλοποιήσει σημαντικά τις διαδικασίες, θα μειώσει την γραφειοκρατία και θα αυξήσει την ποιότητα και την απόδοση των εργασιών)- Βασική θέση στις διαπραγματεύσεις για το επόμενο Πρόγραμμα Πλαίσιο.
- Τη συμμετοχή σε δράσεις κοινού προγραμματισμού, κυρίως σε ERA-NET Cofund (Ορίζοντας 2020), για τις οποίες προκύπτει προστιθέμενη αξία για τη χώρα.
- Τη χρηματοδότηση δράσεων P2P από το Πρόγραμμα Πλαίσιο και εθνικούς πόρους, με τρόπο που να μη λειτουργεί εις βάρος των Κ-Μ που χρησιμοποιούν πόρους από τα διαρθρωτικά ταμεία (αντί για εθνικούς πόρους), τα οποία, με βάση την υφιστάμενη ερμηνεία, δεν δικαιούνται την επιχορήγηση του Προγράμματος Πλαισίου. Στόχος μας η αναθεώρηση αυτής της ερμηνείας.
- Τον αποτελεσματικότερο συντονισμό με τα άλλα Υπουργεία.

2.1.4 ΜΕΤΡΑ

Για τη βελτίωση της διεθνοποίησης/ δικτύωσης του ελληνικού ερευνητικού συστήματος σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, προωθούνται τα εξής:

- Η μελλοντική ενεργός συμμετοχή της χώρας (ΓΓΕΤ) στην Επιτροπή ERAC/GPC.
- Η σύσταση/συγκρότηση Επιτροπής στη ΓΓΕΤ για την αξιολόγηση της συμμετοχής της χώρας σε δράσεις κοινού προγραμματισμού/ΕΧΕ στο πλαίσιο του Ορίζοντα 2020. Τα κριτήρια επιλογής είναι: α) Το αντικείμενο, οι τομείς προτεραιότητας, οι στόχοι των δράσεων και η συνάφεια με την εθνική RIS3, β) Η προστιθέμενη αξία σε σχέση με προώθηση αντίστοιχης εθνικής δράσης, γ) Η διαθεσιμότητα των οικονομικών πόρων, δ) Άλλα θέματα, κυρίως δυνατότητα διαχείρισης από πλευράς ΓΓΕΤ. Η Επιτροπή αυτή ενέκρινε ήδη τη συμμετοχή της ΓΓΕΤ σε έξι διεθνή ερευνητικά δίκτυα στο πλαίσιο δράσεων συνεργασίας δημόσιου – δημόσιου τομέα όπως οι δράσεις ERANET Cofund (ERANETMED, EURONANOMED, COFASP, E-RARE, TRANSCAN, ERANET RUS PLUS),

καθώς και τρία ακόμη διεθνή ερευνητικά δίκτυα ATC-ERANET COFUND, QUANTERA FET ERANET COFUND και FLAG-ERA II.

- Η συμμετοχή της χώρας στην πρωτοβουλία PRIMA για την ευρωμεσογειακή συνεργασία (πιθανό άρθρο 185 ΣΛΕΕ).
- Παράλληλα, θα συνεχιστεί η συμμετοχή σε διακυβερνητικά δίκτυα όπως το COST που συμπληρώνουν τα ΠΠ για την Ε&Κ και αποτελούν σημαντικά εργαλεία για την οικοδόμηση του ΕΧΕ μέσω της bottom-up προσέγγισης, της ευελιξίας και της συνεκτικής δομής διακυβέρνησής τους, καθώς και σε προγράμματα του ΕΟΔ και της Ε. Επιτροπής σε θέματα διαστήματος, που επίσης παρέχουν τη δυνατότητα δικτύωσης μεταξύ φορέων. Η συνέχιση της συμμετοχής στις μελλοντικές προκηρύξεις στο πλαίσιο του Eureka/Eurostars είναι υπό εξέταση.
- Ενσωμάτωση στην εθνική νομοθεσία (ΥΠΑΣΥΔ) όλων των δυνατοτήτων που παρέχονται από τον κανονισμό 1303/2013 (ΕΔΕΤ) σχετικά με την εναρμόνιση των διαδικασιών διαχείρισης ερευνητικών προγραμμάτων με αυτές που εφαρμόζονται στον Ορίζοντα 2020. Αφορούν κυρίως στην απλούστευση των διαδικασιών και στα μοντέλα κόστους, τηρουμένων των περιορισμών που θέτει το κανονιστικό πλαίσιο των κρατικών ενισχύσεων. Η ΓΓΕΤ σκοπεύει να εφαρμόσει αυτές τις διαδικασίες τόσο στα συγχρηματοδοτούμενα έργα στο πλαίσιο της στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης όσο και στα εθνικά προγράμματα.
- Στις μελλοντικές διαπραγματεύσεις για το νέο Πρόγραμμα Πλαίσιο ΕΤΑ, η ΓΓΕΤ θα ζητήσει την εφαρμογή των σχετικών κανόνων συμμετοχής και σε εθνικό επίπεδο, ανεξαρτήτως της πηγής χρηματοδότησης. Μόνο με αυτό τον τρόπο θα επιτευχθεί πραγματική απλοποίηση των διαδικασιών και μείωση της γραφειοκρατίας.
- Στις μελλοντικές διαπραγματεύσεις η ΓΓΕΤ θα συνεχίσει τις προσπάθειες για τη βελτίωση των κανόνων συνέργειας/συμπληρωματικότητας/συγχρηματοδότησης δράσεων μεταξύ διαρθρωτικών ταμείων και του νέου Προγράμματος Πλαίσιο έχοντας ως θέση ότι το Πρόγραμμα Πλαίσιο ΕΤΑ και τα διαρθρωτικά ταμεία έχουν διακριτούς ρόλους, στόχους και βασικές αρχές. Βασικός στόχος του Προγράμματος Πλαίσιο ΕΤΑ θα πρέπει να συνεχίσει να είναι η χρηματοδότηση έργων σε ανταγωνιστική βάση με κριτήριο την αριστεία μετά από οριζόντιες προσκλήσεις, ανοικτές στους φορείς όλων των Κ-Μ (ελάχιστη συμμετοχή 3 φορείς από τρία Κ-Μ, όπως και σήμερα). Αντίθετα τα διαρθρωτικά ταμεία έχουν ως στόχο τη μείωση των ανισοτήτων και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των περιφερειών στη βάση των χαρακτηριστικών/διάρθρωσης οικονομίας και κοινωνίας της κάθε περιφέρειας.
- Οι διακρατικές-διμερείς συνεργασίες αποτελούν σημαντικό εργαλείο για την προώθηση της διεθνούς Ε&Τ συνεργασίας της Ελλάδας με μεγάλο αριθμό κρατών. Κατά την περίοδο 2014-2020 θα συνεχιστεί η υλοποίηση δράσεων στο πλαίσιο διακρατικών ερευνητικών συμφωνιών, ενώ παράλληλα σχεδιάζεται η επέκτασή τους ώστε να συμπεριλάβουν εκτός από την ενίσχυση μικρών διακρατικών έργων και μεγάλες δράσεις, οι οποίες σχετίζονται άμεσα με τις ανάγκες των προτεραιοτήτων της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης.
- Παράλληλα εξετάζεται η συμμετοχή της χώρας σε δράσεις Κοινού Προγραμματισμού στους υπάρχοντες ή σε νέους τομείς για επίκαιρα/κρίσιμα θέματα. Στο πλαίσιο αυτό, η χώρα υποστηρίζει την πρωτοβουλία για τη δημιουργία δράσης κοινού προγραμματισμού για το μεταναστευτικό.
- Ο συντονισμός με τα άλλα Υπουργεία θα γίνει στο πλαίσιο θεσμικού πλαισίου για την έρευνα, το οποίο προβλέπει τον ορισμό σε κάθε Υπουργείο Επιστημονικού Συνδέσμου Έρευνας, Τεχνολογικής Ανάπτυξης και Καινοτομίας με σκοπό τον συντονισμό των πολιτικών και έργων.

2.2 ΒΕΛΤΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΣΕ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ

2.2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο όρος «Ερευνητικές Υποδομές/ΕΥ» αναφέρεται σε μοναδικές εγκαταστάσεις, πόρους και συναφείς υπηρεσίες που χρησιμοποιούνται από την επιστημονική και ερευνητική κοινότητα για τη διεξαγωγή έρευνας υψηλού επιπέδου σε όλο το εύρος των τομέων της επιστήμης. Οι ΕΥ αποτελούν ζωτικό στοιχείο του ΕΧΕ, προσφέροντας μοναδικές ερευνητικές υπηρεσίες στους χρήστες από διάφορες χώρες, προσελκύοντας νέους ανθρώπους στην επιστήμη, διαμορφώνοντας πολυεπιστημονικές ερευνητικές κοινότητες και συμβάλλοντας στην προώθηση της καινοτομίας και της οικονομικής ανάπτυξης.

Σε συνέχεια της στρατηγικής της Λισαβόνας για τον ΕΧΕ, ο συντονισμός σε ευρωπαϊκό επίπεδο για τη δημιουργία κοινών ΕΥ αποτέλεσε κορυφαία προτεραιότητα σε εθνικό και ενωσιακό επίπεδο. Για το σκοπό αυτό, δημιουργήθηκε το 2002, από την Ε. Επιτροπή και τα Κράτη-Μέλη, το Ευρωπαϊκό Φόρουμ για τις υποδομές έρευνας (ESFRI¹¹) με στόχο τη διαμόρφωση και τον συντονισμό συνεκτικών κοινών ευρωπαϊκών πολιτικών για τον σχεδιασμό, τη δημιουργία, λειτουργία και διεθνή προβολή Ευρωπαϊκών Ε.Υ. Ο πρώτος Οδικός Χάρτης του ESFRI ανακοινώθηκε το 2006. Ακολούθησαν αναθεωρήσεις το 2008, το 2010 και το 2016.

Η χρηματοδότηση για την προετοιμασία κοινών Ευρωπαϊκών ΕΥ, δηλαδή για τη δημιουργία του επιχειρηματικού σχεδίου κάθε Ευρωπαϊκής ΕΥ και η προετοιμασία του καταστατικού λειτουργίας της προήλθε από τα Προγράμματα Πλαίσιο ΕΤΑ (6^ο ΠΠ, 7^ο ΠΠ & Ορίζοντα 2020). Η χρηματοδότηση της κατασκευής και λειτουργίας των κοινών ευρωπαϊκών ΕΥ, προέρχεται αποκλειστικά από εθνικούς πόρους των συμμετεχόντων Κ-Μ, τα οποία αποφασίζουν για το είδος και το ύψος της συνεισφορά τους. Όλα τα Κ-Μ, συνεισφέρουν στην κεντρική μονάδα διοίκησης της υποδομής, η οποία βρίσκεται στη χώρα που φιλοξενεί την έδρα της ΕΥ. Η φιλοξενούσα την υποδομή χώρα (host country) αναλαμβάνει σημαντικό μέρος του κόστους κατασκευής και λειτουργίας της. Οι περισσότερες από τις Ευρωπαϊκές ΕΥ είναι κατανεμημένου τύπου (δικτύωση υφιστάμενων υποδομών των συμμετεχόντων Κ-Μ), χωρίς να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν υποδομές που κατασκευάζονται από την αρχή. Για τη διευκόλυνση της δημιουργίας τους, εγκρίθηκε σε επίπεδο ΕΕ ο Κανονισμός «Κοινοπραξία Ευρωπαϊκής Ερευνητικής Υποδομής/ΚΕΕΥ» (ERIC¹²), ο οποίος παρέχει μια ενιαία νομική βάση για την από κοινού δημιουργία και εκμετάλλευση ευρωπαϊκών ΕΥ, χωρίς να είναι υποχρεωτική η εφαρμογή του. Η αρχική δέσμευση/προσχώρηση έχει συνήθως πενταετή ισχύ.

Η Ελλάδα υποστήριξε ενεργά όλες τις σχετικές αποφάσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο και είχε ενεργό συμμετοχή τόσο στην κύρια Επιτροπή όσο και σε όλες τις ομάδες εργασίας του ESFRI. Παράλληλα σε εθνικό επίπεδο το Υπουργείο/ΓΓΕΤ υποστήριξε την ελληνική συμμετοχή σε όλα τα στάδια.

Σημειώνουμε ότι από τη δημόσια διαβούλευση που πραγματοποιήθηκε από την Ε. Επιτροπή για τις προτεραιότητες του ΕΧΕ, αναδείχθηκε ως κορυφαία προτεραιότητα «*Η βέλτιστη χρήση των δημόσιων επενδύσεων σε ερευνητικές υποδομές μέσω του καθορισμού*

¹¹ European Strategy Forum for Research Infrastructures, δημιουργήθηκε σύμφωνα με απόφαση του Συμβουλίου

¹² ERIC: European Research Infrastructures Consortium.

εθνικών προτεραιοτήτων που συμβαδίζουν με αυτές του ESFRI και κριτηρίων που λαμβάνουν υπόψη τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα τους¹³».

2.2.2 ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Συμμετοχή στις πανευρωπαϊκές Ερευνητικές Υποδομές του Εθνικού Οδικού Χάρτη του ESFRI - Χρηματοδότηση.

Παρά τα χαμηλά επίπεδα δαπανών, δημόσιων και ιδιωτικών, για Ε&Α στην Ελλάδα κατά τις τελευταίες δεκαετίες, η ελληνική ερευνητική κοινότητα έχει ξεχωριστή παρουσία στις παγκόσμιες Ερευνητικές Υποδομές (ΕΥ). Παράλληλα, η Ελλάδα κατέχει καλή θέση στο πλαίσιο του προγράμματος «Ερευνητικές Υποδομές» της ΕΕ, τόσο μέσω δραστηριοτήτων ολοκλήρωσης, φέρνοντας την ερευνητική κοινότητα πιο κοντά στον ΕΧΕ, όσο και μέσω της ενεργού συμμετοχής σε έργα ESFRI και υποδομών. Μετά από την επιτυχημένη συμμετοχή των ελληνικών ερευνητικών φορέων η χώρα/ΓΓΕΤ αποφάσισε, στα τέλη του 7ου ΠΠ, να χρηματοδοτήσει¹⁴ αρχικά α) τη δημιουργία εθνικού δικτύου και εθνικού σχεδίου δράσης/επιχειρηματικό σχέδιο για όλες τις ΕΥ με ελληνική συμμετοχή των οποίων η προπαρασκευαστική φάση χρηματοδοτήθηκε από το 7^ο Πρόγραμμα Πλαίσιο και στη συνέχεια β) την αναβάθμιση της ελληνικής υποδομής/Εθνικού δικτύου («φάση κατασκευής») των 14 από τις 35 ΕΥ του πρώτου ευρωπαϊκού οδικού χάρτη για τις ΕΥ (2006)¹⁵. Αυτές οι ΕΥ εντάσσονται στους θεματικούς τομείς Περιβάλλον, Κοινωνική και Πολιτιστική Καινοτομία, Υγεία και Τρόφιμα και Ηλεκτρονικές Υποδομές.

Συμμετοχή της χώρας σε ευρωπαϊκές ΕΥ που έχουν ήδη ιδρυθεί και λειτουργούν: Μέχρι σήμερα η χώρα έχει προσχωρήσει στις εξής οκτώ (8) Υποδομές: PRACE, BBMRI-ERIC, INFRAFRONTIER, SHARE-ERIC, CLARIN-ERIC, DARIAH-ERIC, Euro ARGO-ERIC, CESSDA AS. Βρίσκονται σε τελικό στάδιο οι διαδικασίες για την επίσημη προσχώρηση¹⁶ στις ΕΥ LIFEWATCH-ERIC, CESSDA-ERIC και η ανανέωση συμμετοχής στην ΕΥ PRACE (PRACE-ERIC), η οποία είναι και η μόνη ηλεκτρονική υποδομή στον Ο.Χ. ESFRI.

Συμμετοχή στον οδικό χάρτη 2016: Η Ελλάδα συμμετείχε στην διαδικασία αναθεώρησης του οδικού χάρτη ESFRI 2016, κινητοποιώντας την ερευνητική κοινότητα να συμμετάσχει στη νέα προσπάθεια της ΕΕ και παράλληλα συμμετέχοντας στην Προπαρασκευαστική Φάση σχετικών ΕΥ ESFRI. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχει «ελληνική συμμετοχή» και στα τέσσερα (4) νέα έργα/νέες υποδομές που επιλέχθηκαν μετά από ανοικτή πρόσκληση για να συμπεριληφθούν στον Οδικό Χάρτη ΕΥ ESFRI 2016, σε ένα παλαιό έργο που αναμορφώθηκε (KH3NET2:0) και σε δύο (2) αναδυόμενες ΕΥ.

Το Υπουργείο/ΓΓΕΤ μετά από διαβούλευση με τους συμμετέχοντες στις προπαρασκευαστικές φάσεις των ΕΥ, αποφάσισε, για πολλούς λόγους, να εκπροσωπείται στις ευρωπαϊκές ΕΥ κατά βάση από έναν επιστημονικό φορέα και συγκεκριμένα τον συντονιστή φορέα του Εθνικού δικτύου. Στις μέχρι σήμερα συμμετοχές σε διάφορα στάδια οι περισσότεροι φορείς, ειδικά αυτοί που έχουν χρηματοδοτηθεί και από την ΓΓΕΤ, προέρχονται κυρίως από τις περιφέρειες Αττικής και Κρήτης. Οι φορείς που εκπροσωπούν

¹³ Making optimal use of public investments in RIs by setting national priorities compatible with the ESFRI priorities and criteria taking full account of long-term sustainability.

¹⁴ Δεσμεύθηκαν 30 εκ.€, αλλά τελικά μέχρι σήμερα απορροφήθηκαν 20 εκ.€.

¹⁵ Πρόκειται για τις ευρωπαϊκές ΕΥ: BBMRI, EATRIS, INFRAFRONTIER, SHARE, CLARIN, DARIAH, CESSDA, EURO-ARGO, EMSO, LIFEWATCH, ELI, HiPPER, Km3net, PRACE.

¹⁶ Η προσχώρηση της χώρας στις νομικές οντότητες των Ευρωπαϊκών Ε.Υ. θα γίνεται πλέον κατ' εφαρμογή όσων ορίζει το θεσμικό πλαίσιο - Νόμος 4310/14 για την έρευνα.

τη χώρα στις υποδομές που υπάρχει ήδη επίσημη προσχώρηση προέρχονται από την περιφέρεια Αττικής.

Εθνικός Οδικός Χάρτης Υποδομών Έρευνας 2014

Σε εθνικό επίπεδο, η Ελλάδα έχει συντάξει, στο πλαίσιο μιας προσέγγισης από κάτω προς τα πάνω (bottom-up approach) που περιελάμβανε τη δημοσίευση πρόσκλησης εκδήλωσης ενδιαφέροντος προς την ερευνητική και ακαδημαϊκή κοινότητα, τον Εθνικό Οδικό Χάρτη για τις ερευνητικές υποδομές (ΕΥ) 2014. Βασικός στόχος είναι η υποστήριξη της διαδικασίας λήψης αποφάσεων, εκπληρώνοντας στρατηγικές προτεραιότητες στον τομέα της έρευνας και αναπτύσσοντας εθνική στρατηγική στηριζόμενη σε τεκμήρια, σε συνάρτηση με τις ευρωπαϊκές προτεραιότητες.

Οι προτάσεις που υποβλήθηκαν για να ενταχθούν στον εθνικό οδικό χάρτη ΕΥ 2014 αξιολογήθηκαν από διεθνείς εμπειρογνώμονες με κριτήρια την επιστημονική και τεχνική αρτιότητα της πρότασης, τη δυνατότητα τους να καινοτομούν (merit innovation potential) και την οικονομική τους βιωσιμότητα. Την αξιολόγηση ακολούθησε στρατηγική ιεράρχηση των προτεινόμενων ΕΥ στη βάση της αναμενόμενης κοινωνικοοικονομικής ωφέλειας για την Ελλάδα και τη συνάφεια των ΕΥ με τις εθνικές και περιφερειακές προτεραιότητες για την Έρευνα & Καινοτομία. Το στάδιο αυτό περιελάμβανε επίσης την ομαδοποίηση ορισμένων ΕΥ προκειμένου να ενισχυθεί η κρίσιμη μάζα, η δικτύωση, οι συνέργειες και η απόδοση της επένδυσης. Η προαναφερθείσα διαδικασία αξιολόγησης και ομαδοποίησης οδήγησε στην επιλογή 26 ΕΥ για τον Εθνικό Οδικό Χάρτη, εκ των οποίων οι δεκαοκτώ (18) σχετίζονται με 26 ESFRI ΕΥ του ανανεωμένου οδικού χάρτη 2016.

Αποτίμηση ελληνικής συμμετοχής: Είναι σαφές ότι στο θέμα της εναρμόνισης θεματικών πεδίων για υποδομές έρευνας, στον κοινό προγραμματισμό και στη διεθνή δικτύωση η χώρα έχει ανταποκριθεί πλήρως και αυτό παρά τις περικοπές των προϋπολογισμών για ΕΤΑ τα τελευταία χρόνια. Αυτό αποδεικνύει τόσο την προτεραιότητα που προσδίδεται από την ελληνική πολιτεία σε αυτό το θέμα όσο και τη σημασία που προσδίδουν οι ίδιοι οι ερευνητικοί φορείς και η ελληνική ερευνητική κοινότητα γενικότερα στη διεθνή δικτύωση και τη συμμετοχή σε κοινές ευρωπαϊκές υποδομές. Επίσης τα κριτήρια του ανταγωνισμού, της βιωσιμότητας και της επίπτωσης στην οικονομία και στην κοινωνία έχουν ληφθεί υπ' όψιν στη διαμόρφωση επενδυτικού σχεδίου για τη χρηματοδότηση των ΕΥ από πόρους των ΕΔΕΤ στο πλαίσιο της αξιολόγησης που έγινε από διεθνείς αξιολογητές.

2.2.3 ΣΤΟΧΟΙ

Το Υπουργείο/ΓΓΕΤ θα συνεχίσει την υποστήριξη της πολιτικής σε θέματα ΕΥ και ΕΧΕ. Παράλληλα θα δοθεί έμφαση στην ενίσχυση της συμμετοχής στις ευρωπαϊκές ΕΥ και κυρίως στην αξιοποίηση των υπηρεσιών που αυτές παρέχουν. Στο πλαίσιο αυτό στους βασικούς στόχους της χώρας περιλαμβάνονται τα εξής:

- Η ενίσχυση της ελληνικής συμμετοχής στις ευρωπαϊκές ΕΥ.
- Η περαιτέρω αξιοποίηση-χρήση και πρόσβαση της ελληνικής επιστημονικής κοινότητας δημόσιου και ιδιωτικού τομέα στις υπηρεσίες των αντίστοιχων ευρωπαϊκών ΕΥ.
- Η χρηματοδότηση των ελληνικών φορέων που συμμετέχουν στις ΕΥ του ESFRI.
- Η διατήρηση-ενίσχυση της ελληνικής συμμετοχής στο πρόγραμμα ερευνητικών υποδομών του Ορίζοντα 2020.
- Η αξιολόγηση της μέχρι σήμερα ελληνικής συμμετοχής στις ΕΥ του ESFRI, κυρίως σε αυτές που η χώρα έχει προσχωρήσει επίσημα.

- Η γεωγραφική κάλυψη της ελληνικής συμμετοχής, αλλά και η θεματική κάλυψη ιδιαίτερα στον τομέα της ενέργειας στον οποίο υπάρχουν συγκριτικά πλεονεκτήματα σε πολλά επίπεδα.
- Η ανάπτυξη κουλτούρας φιλικής προς τις υποδομές στο ελληνικό επιστημονικό οικοσύστημα.
- Η περαιτέρω εναρμόνιση της υλοποίησης των εθνικών πολιτικών για τις ΕΥ με τις αντίστοιχες ευρωπαϊκές πολιτικές του ESFRI στο πλαίσιο υλοποίησης του ΕΧΕ.
- Η ενίσχυση της πρόσβασης των επιχειρήσεων στις ΕΥ και η προώθηση σχετικών συνεργασιών ώστε να αναβαθμιστούν οι δυνατότητες τους για την παραγωγή καινοτόμων προϊόντων.

2.2.4 ΜΕΤΡΑ

- Η ΓΓΕΤ υποστηρίζει σημαντικά και ενθαρρύνει τη συμμετοχή σε ευρωπαϊκές ΕΥ. Ήδη η χώρα έχει εκδηλώσει ενδιαφέρον και συμμετέχει σε ΕΥ που είναι σε φάση προετοιμασίας, πολλές από τις οποίες είναι πολύ κοντά στο στάδιο σύστασης τους.
- Η χρηματοδότηση των ΕΥ του εθνικού οδικού χάρτη 2014 με περίπου 140 εκ. €, από τα διαρθρωτικά ταμεία/RIS3. Το 80% αυτών των υποδομών συνδέεται με τις ΕΥ του Οδικού Χάρτη του ESFRI.
- Προώθηση δράσεων πληροφόρησης-διάχυσης στην ακαδημαϊκή/ερευνητική και επιχειρηματική κοινότητα και στο ευρύτερο κοινό μέσω της ανάδειξης του ρόλου των Ε.Υ. Στο πλαίσιο αυτό η ΓΓΕΤ, μεταξύ άλλων, θα πραγματοποιήσει μια σειρά workshops. Το πρώτο θα αφορά στην παρουσίαση των δραστηριοτήτων των ελληνικών δικτύων στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών ΕΥ του οδικού χάρτη ESFRI, στις οποίες υπάρχει επίσημη προσχώρηση της χώρας, περιλαμβανομένης της παρουσίασης και της ΕΥ συνολικά, και των υπηρεσιών που προσφέρει, καθώς επίσης και της εμπειρίας από αυτή τη συμμετοχή. Επίσης, δράσεις ευαισθητοποίησης θα γίνουν και για τη σημασία της αναδυόμενης έρευνας, η οποία μπορεί να οδηγήσει στην εφαρμοσμένη έρευνα και στην παραγωγή καινοτόμων προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας με πολλαπλασιαστικά οφέλη για την κοινωνία των πολιτών.
- Η χρηματοδότηση των ΕΥ του εθνικού οδικού χάρτη θα αναβαθμίσει και θα εξασφαλίσει την πρόσβαση σε άριστες υποδομές για την ελληνική ερευνητική, ακαδημαϊκή και βιομηχανική κοινότητα. Οι εν λόγω υποδομές, βασιζόμενες στη βέλτιστη χρήση/ιεράρχηση των αναγκών, διευκολύνουν την έρευνα υψηλού επιπέδου και ταυτόχρονα βοηθούν στην αντιμετώπιση μεγάλων προκλήσεων στον τομέα της καινοτομίας που συνδέονται με την ελληνική οικονομία και τις αποφάσεις χρηματοδότησης. Εκτιμούμε ότι θα αποτελέσουν επίσης πόλο έλξης ερευνητών από άλλες χώρες της Ένωσης.
- Συνέχιση-ενίσχυση δράσεων σε εθνικό επίπεδο για την ενθάρρυνση της συμμετοχής της ελληνικής ερευνητικής και επιχειρηματικής κοινότητας στον Ορίζοντα 2020/Πρόγραμμα χρηματοδότησης Ερευνητικών Υποδομών.
- Η υλοποίηση του οδικού χάρτη θα εποπτεύεται από τη ΓΓΕΤ στο πλαίσιο του ευρύτερου σχεδίου παρακολούθησης για την επόμενη περίοδο προγραμματισμού 2014-2020 (συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας μητρώου για τις ΕΥ), προκειμένου να εξασφαλισθεί η μεγιστοποίηση της ωφέλειας των επενδύσεων για την κοινωνία και την οικονομία.
- Επιπρόσθετα, ερευνητικοί φορείς και ακαδημαϊκά ιδρύματα θα ενθαρρύνονται να συμβάλλουν στον συντονισμό των διαδικασιών του οδικού χάρτη σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο και να εναρμονίσουν με αυτόν τις προτεραιότητες και τους στόχους των στρατηγικών τους σχεδίων.

- Ενεργός συμμετοχή στις διαδικασίες του οδικού χάρτη ESFRI: η Ελλάδα θα συνεχίσει να συμμετέχει στις διαδικασίες αναθεώρησης του οδικού χάρτη ESFRI και στις σχετικές διαβουλεύσεις, στις οποίες συζητούνται τα κριτήρια προτεραιότητας και οι διαδικασίες αξιολόγησης και λήψης αποφάσεων, σε συνεργασία με όλους τους εταίρους. Στόχος των διαδικασιών αυτών είναι η υποστήριξη πολυμερών πρωτοβουλιών που θα οδηγήσουν στην καλύτερη αξιοποίηση και ανάπτυξη των ερευνητικών υποδομών σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο και θα τις αναδείξουν ως κόμβους «επιστημονικής διπλωματίας».

3. ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 3: ΑΝΟΙΚΤΗ ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΡΕΥΝΗΤΕΣ

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ελευθερία στην κυκλοφορία της γνώσης έχει χαρακτηριστεί ως η απαραίτητη 5η ελευθερία για τη διατήρηση μιας ελκυστικής και ανταγωνιστικής αγοράς εργασίας, τη μετάβαση στην κοινωνία της γνώσης και την αποτροπή της διαρροής ταλέντων. Οι ανοιχτές, διαφανείς και αξιοκρατικές διαδικασίες πρόσληψης ενισχύουν την ελκυστικότητα των συστημάτων ΕΤΑΚ και συντελούν στην διατήρηση και βελτίωση του ανθρώπινου ερευνητικού δυναμικού από ποσοτικής και ποιοτικής άποψης σε μακροπρόθεσμη βάση. Ενισχύουν ταυτόχρονα τη συνεργασία και τον ανταγωνισμό μεταξύ των ερευνητικών φορέων, παρέχοντας με αυτόν τον τρόπο κίνητρα για τη συνεχή βελτίωση της ποιότητας, της καινοτομικότητας και της αριστείας στο πλαίσιο του EXE.

Η διασφάλιση μιας επαρκούς βάσης επιστημονικών δεξιοτήτων προϋποθέτει την προσέλκυση νέων στο επάγγελμα του ερευνητή, τη βελτίωση των εκπαιδευτικών συστημάτων ώστε να ανταποκρίνονται στα υψηλότερα διεθνή πρότυπα και να καταστούν ελκυστικά σε συνθήκες παγκόσμιου ανταγωνισμού, την εφαρμογή προγραμμάτων διδακτορικών σπουδών υψηλής ποιότητας και τη δημιουργία διασυνδέσεων μεταξύ της ακαδημαϊκής/ερευνητικής και της επιχειρηματικής κοινότητας με στόχο την αύξηση της απασχόλησης ερευνητών στις επιχειρήσεις, καθώς και τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος ανοιχτής καινοτομίας για την επιτάχυνση της αξιοποίησης των ερευνητικών αποτελεσμάτων.

Οι δράσεις που χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο του πυλώνα “Αριστεία” του Ορίζοντα 2020 προωθούν την επίτευξη των στόχων αυτής της προτεραιότητας με την υποστήριξη των πιο ταλαντούχων και δημιουργικών ερευνητών (ERC), της κινητικότητας (διεθνούς και διατομεακής) και της κατάρτισης (Marie Skłodowska Curie Actions) και μέσω της προώθησης Ερευνητικών Υποδομών παγκόσμιας κλάσης και της πρόσβασης των ερευνητών σε αυτές. Σημαντική συμβολή προς αυτή την κατεύθυνση έχει επίσης η πρωτοβουλία EURAXESS που υποστηρίζει την κινητικότητα και την προώθηση των αρχών της “Ευρωπαϊκής Χάρτας του Ερευνητή” και του “Κώδικα Δεοντολογίας για την πρόσληψη των ερευνητών”¹⁷, τη δημοσίευση θέσεων εργασίας, και μέσω του συνδέσμου EURAXESS link τη δημιουργία δεσμών με ευρωπαίους ερευνητές που ζουν σε τρίτες χώρες, ώστε στο μέλλον να επιστρέψουν στην Ευρώπη.

Άλλες πρωτοβουλίες που έχουν αναληφθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο είναι εν συντομία οι αρχές για τα «καινοτόμα προγράμματα διδακτορικών σπουδών» (Innovative doctoral training) που προωθούν κυρίως τη διατομεακή κινητικότητα, η επιστημονική visa (Scientific Visa Package¹⁸) για τη διευκόλυνση της κινητικότητας ερευνητών από τρίτες χώρες και το πρόσφατο πρόγραμμα «Φορέας Συνταξιοδοτικής Αποταμίευσης για Ευρωπαϊκά Ερευνητικά Ιδρύματα» (RESAVER - Retirement Savings Vehicle for European Research Institutions) που στοχεύει στην καθιέρωση ενός πανευρωπαϊκού εργαλείου συνταξιοδότησης ερευνητών.

Σημειώνουμε ότι από τη δημόσια διαβούλευση που πραγματοποιήθηκε από την Ε. Επιτροπή για τις προτεραιότητες στο πλαίσιο του EXE, αναδείχθηκε ως κορυφαία

¹⁷ Με τις αρχές που περιλαμβάνονται στα συγκεκριμένα κείμενα συνδέεται και η ανάπτυξη εργαλειοθήκης (toolkit) για τις Ανοιχτές, Διαφανείς και Αξιοκρατικές διαδικασίες πρόσληψης (Open, transparent and merit-based recruitment/OTMR)

¹⁸ Οδηγία 2005/71/ΕΚ και οι συστάσεις 2005/762/ΕΚ και 2005/761/ΕΚ.

προτεραιότητα «η εφαρμογή ανοιχτών, διαφανών και αξιοκρατικών διαδικασιών πρόσληψης για τους ερευνητές».¹⁹

3.2 ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η Ελλάδα διαθέτει ερευνητικό δυναμικό υψηλής ποιότητας. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα σχετικής μελέτης²⁰ η Ελλάδα διαθέτει μεγάλο αριθμό εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού υψηλών προσόντων με 7,3 διδάκτορες ανά 1.000 άτομα οικονομικά ενεργού πληθυσμού και κατατάσσεται στην 9η θέση μεταξύ 22 χωρών που συμμετέχουν στην έρευνα. Ωστόσο η περιορισμένη αύξηση του πληθυσμού των ερευνητών σε απόλυτες τιμές την περίοδο 2000-2010 (περίπου 2000)²¹, σε συνδυασμό με την ενίσχυση των φαινομένων φυγής του επιστημονικού και υψηλής εξειδίκευσης προσωπικού στο εξωτερικό, συνιστούν ανησυχητικές τάσεις που χρήζουν αντιμετώπισης με την εφαρμογή πολιτικών ενίσχυσης του ανθρώπινου δυναμικού και βελτίωσης της ελκυστικότητας του ερευνητικού περιβάλλοντος εν γένει.

Από πλευράς θεσμικού πλαισίου, η δημιουργία συνθηκών επαρκούς ροής νέων ικανών ερευνητών, η παροχή εκπαίδευσης και η προσφορά σε ερευνητές ελκυστικών προοπτικών σταδιοδρομίας, η επίτευξη υψηλού επιπέδου γεωγραφικής και διατομεακής κινητικότητας ερευνητών μεταξύ οργανισμών, επιστημονικών κλάδων, τομέων και χωρών αποτελεί, σύμφωνα με τον ν. 4310/2014, έναν από τους στόχους της Εθνικής Στρατηγικής για την Έρευνα και την Καινοτομία.

Άλλες νομοθετικές πρωτοβουλίες, όπως ο νόμος 4009/2011, εισήγαγαν μεταρρυθμίσεις με στόχο τον εκσυγχρονισμό της διοίκησης των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης, τη βελτίωση του καθεστώτος απασχόλησης των μελών ΔΕΠ/ΕΠ και την αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών προς την κατεύθυνση της επίτευξης μεγαλύτερης ευελιξίας, της ενίσχυσης της διεπιστημονικότητας και της εισαγωγής ξενόγλωσσων κύκλων σπουδών για την προσέλκυση αλλοδαπών φοιτητών. Αναβαθμίστηκε επίσης ο ρόλος της Αρχής Διασφάλισης και Πιστοποίησης της Ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση (ΑΔΙΠ) ως προς τις αρμοδιότητές της για την πιστοποίηση των διαδικασιών εσωτερικής αξιολόγησης και τη διασφάλιση της ποιότητας των προγραμμάτων σπουδών.

Η Ελλάδα συμμετέχει επίσης σε πρωτοβουλίες που έχουν αναληφθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο όπως το δίκτυο EURAXESS με 13 κόμβους/κέντρα σε 8 διαφορετικές πόλεις που έχουν ως αντικείμενο την πληροφόρηση των ερευνητών για θέματα κινητικότητας (άδειες παραμονής κλπ) και την ευαισθητοποίηση/ενημέρωση των ερευνητικών και ακαδημαϊκών φορέων για την εφαρμογή των αρχών που περιλαμβάνονται στην «Ευρωπαϊκή Χάρτα του Ερευνητή» και στον «Κώδικα Δεοντολογίας για την πρόσληψη των ερευνητών». Το δίκτυο, με συντονιστή φορέα το ΕΚΕΤΑ, έχει συμβάλει σημαντικά στην εφαρμογή των αρχών του ΕΧΕ σε εθνικό επίπεδο και στην υποστήριξη-ενημέρωση των ερευνητών.

Το Υπουργείο θεωρεί τις αντίστοιχες δράσεις του Ορίζοντα 2020 ιδιαίτερα σημαντικές. Στο πλαίσιο αυτό αφενός εργάζεται προς την κατεύθυνση ενίσχυσης της ελληνικής συμμετοχής σε σχετικές δράσεις των Π.Π. της ΕΕ όπως οι δράσεις Marie Skłodowska Curie και αφετέρου στην ενίσχυση-επέκταση αυτών των δράσεων σε ενωσιακό επίπεδο.

¹⁹ «Using open, transparent and merit based recruitment practices with regard to research positions»

²⁰ "Οι διδάκτορες στην Ελλάδα: Σταδιοδρομία και Κινητικότητα" (ΕΚΤ, 2015). Δημοσίευση αποτελεσμάτων της έρευνας "International Survey on Careers of Doctorate Holders-CDH"

²¹ A study on the Open, transparent, and merit-based recruitment of researchers, Final Report, March 2014, Technopolis group

Σύστημα προσλήψεων & Δημοσιότητα

Στην Ελλάδα, όπως και σε αρκετές άλλες χώρες υπάρχουν δύο διακριτές αγορές εργασίας για τους ερευνητές. Η μία περιλαμβάνει τα μέλη ΔΕΠ/ΕΠ και τους ερευνητές που κατέχουν μόνιμες θέσεις εργασίας σε ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης και δημόσιους ερευνητικούς φορείς αντίστοιχα. Η δεύτερη περιλαμβάνει τους ερευνητές²² που απασχολούνται με συμβάσεις έργου ή συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου, κυρίως στο πλαίσιο της υλοποίησης ερευνητικών έργων ή ως υπότροφοι.

Η διαδικασία πρόσληψης/αξιολόγησης/εξέλιξης του μόνιμου προσωπικού (ερευνητές σε βαθμίδα) στους δημόσιους ερευνητικούς φορείς περιγράφεται στη σχετική νομοθεσία (ν. 4310/2014) και εναρμονίζεται με τις αρχές της διαφάνειας, των ανοικτών διαδικασιών και της αξιοκρατίας. Η τήρηση των ανωτέρω αρχών ισχύει και στην περίπτωση των μελών ΔΕΠ/ΕΠ (ν.4009/2011). Η επιλογή και εξέλιξη των μελών ΔΕΠ/ΕΠ όλων των βαθμίδων γίνεται από ειδικές επταμελείς επιτροπές στις οποίες τουλάχιστον τρία μέλη προέρχονται από μητρώο εξωτερικών μελών, από τα οποία τουλάχιστον ένα μέλος προέρχεται από ομοταγές Α.Ε.Ι. της αλλοδαπής.

Οι προκηρύξεις θέσεων λαμβάνουν ευρεία δημοσιότητα στην οποία περιλαμβάνεται και ανάρτηση στην ιστοσελίδα του EURAXESS (στην περίπτωση των ερευνητικών φορέων, μόνο οι διευθυντικές θέσεις).

Παράλληλα έχει σημειωθεί πρόοδος όσον αφορά στην εφαρμογή ανοικτών, διαφανών και αξιοκρατικών διαδικασιών για την επιλογή του μη μόνιμου προσωπικού. Συγκεκριμένα, και παρά το γεγονός ότι τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης και οι δημόσιοι ερευνητικοί φορείς εξαιρούνται από την εφαρμογή του νόμου που ρυθμίζει τις διαδικασίες σύναψης συμβάσεων έργου στο δημόσιο τομέα, η εθνική νομοθεσία για την επιλεξιμότητα των δαπανών στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2007-2013 (ΥΠΑΣΥΔ), περιείχε πρόβλεψη για την τήρηση των αρχών της ίσης μεταχείρισης, της μη διάκρισης, της ισότητας των φύλων και της διαφάνειας στις διαδικασίες πρόσληψης του έκτακτου προσωπικού. Σε εφαρμογή αυτών των αρχών, οι ανωτέρω φορείς όφειλαν να εφαρμόζουν διαδικασίες που περιελάμβαναν κατ' ελάχιστο δημοσιοποίηση πρόσκλησης στην ιστοσελίδα του φορέα, συγκρότηση επιτροπών επιλογής, εκ των προτέρων δημοσιοποίηση των κριτηρίων αξιολόγησης, διασφάλιση επαρκούς χρονικού διαστήματος από τη δημοσιοποίηση της πρόσκλησης μέχρι τη λήξη της προθεσμίας υποβολής και σεβασμό των δικαιωμάτων ενημέρωσης του υποψήφιου για τα αποτελέσματα της διαδικασίας και υποβολής ένστασης.

Η ανάρτηση των προσκλήσεων για θέσεις απασχόλησης σε διεθνείς πλατφόρμες παρουσιάζει αυξητική τάση τα τελευταία χρόνια. Σύμφωνα με στοιχεία που περιλαμβάνονται στην έκθεση «Deloitte, Researchers Report 2014», το 2013 ο αριθμός των αναρτήσεων στην διαδικτυακή πύλη EURAXESS Jobs ανήλθε σε 80,7 ανά 1.000 ερευνητές του δημόσιου τομέα ενώ οι αντίστοιχοι μέσοι όροι στην Ε.Ε. και στην ομάδα αναφοράς της Ένωσης Καινοτομίας ήταν 43,7 και 39,9 αντίστοιχα. Περισσότερες από 1.900 θέσεις εργασίας αναρτήθηκαν το 2012 σε σχέση με περίπου 700 που αναρτήθηκαν το 2011. Με βάση αυτά τα στοιχεία αυτά η Ελλάδα κατατάσσεται 6^η στη δημοσίευση θέσεων απασχόλησης σε σύνολο 51 χωρών. Η ανταπόκριση όμως του ιδιωτικού τομέα παρέμεινε εξαιρετικά χαμηλή (<2%).

²² Σύμφωνα με τον ν.4310/2014 (άρθρο 18) τον τίτλο του ερευνητή φέρουν αποκλειστικά οι οργανικοί επιστήμονες ερευνητικών κέντρων που έχουν εκλεγεί σε βαθμίδα.

Παρά τα βήματα που έγιναν, εκτιμάται ότι ένα μεγάλο ποσοστό θέσεων δεν δημοσιεύονται, ενώ υπάρχουν αδυναμίες και ως προς τις διαδικασίες επιλογής. Σύμφωνα με την ανωτέρω έκθεση, μόνο ένα μικρό ποσοστό των Ελλήνων ερευνητών (30%) πιστεύει ότι οι ερευνητικές θέσεις ανακοινώνονται ευρέως, ενώ λιγότερο από το 60% πιστεύει ότι οι διαδικασίες είναι αρκετά αξιοκρατικές και διαφανείς.

Στρατηγικές ανάπτυξης ανθρώπινων πόρων

Για την προσέλκυση νέων στο επάγγελμα του ερευνητή, τα οικονομικά κίνητρα αποτελούν έναν από τους πλέον καθοριστικούς παράγοντες. Δεν θα πρέπει όμως να παραβλέπεται η συμβολή άλλων μορφών υποστήριξης, όπως οι μηχανισμοί αναγνώρισης, η διευκόλυνση της κινητικότητας, η ελευθερία στην επιλογή του ερευνητικού αντικειμένου και η παροχή ευκαιριών πρόσβασης σε κατάρτιση, χρηματοδότηση και ερευνητικές υποδομές παγκοσμίου επιπέδου.

Τα μέτρα που έχουν εφαρμοσθεί μέχρι σήμερα περιλαμβάνουν παρεμβάσεις σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης για την ενίσχυση του ενδιαφέροντος των νέων για την επιστήμη (δράσεις επικοινωνίας και διάχυσης, θερινά σχολεία, απονομή βραβείων κλπ), πρωτοβουλίες/δράσεις για τη βελτίωση των προγραμμάτων σπουδών και την κατάρτιση/δια βίου μάθηση και παροχή οικονομικών κινήτρων (υποτροφίες, απασχόληση σε ερευνητικά έργα κλπ).

Επίσης, από τον Οκτώβριο του 2010 η Σύνοδος των Πρυτάνεων υιοθέτησε τις αρχές της «Χάρτας του Ερευνητή» και του «Κώδικα για την πρόσληψη των ερευνητών» ενθαρρύνοντας όλα τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης να την υπογράψουν και να την εφαρμόσουν. Μέχρι σήμερα έχει δηλωθεί η υιοθέτησή της από 10 ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης (Πανεπιστήμια Κρήτης, Ιωαννίνων, Θεσσαλίας, Μακεδονίας, Πάτρας, Αιγαίου, το Διεθνές Πανεπιστήμιο, το ΑΠΘ, το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης και το Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης) και 4 ερευνητικά κέντρα ΕΚΕΤΑ, ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας), ενώ δύο εξ αυτών (ΕΚΕΤΑ και Παν/μιο Κρήτης) έχουν διαπιστευθεί με το ειδικό σήμα της Ε. Επιτροπής (HRS4R logo). Επίσης, έχει υιοθετηθεί από δυο ιδιωτικά ινστιτούτα (CHIMAR Hellas και Euroscience) και από τον σύλλογο Ερευνητών MSCA.

Τα προγράμματα διδακτορικών σπουδών διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην προετοιμασία του νέου ερευνητή για την αγορά εργασίας και κατά συνέπεια θα πρέπει να εμπλουτίζονται με μαθήματα που οδηγούν στην απόκτηση ευρύτερων δεξιοτήτων που θα διευρύνουν τις προοπτικές επαγγελματικής εξέλιξης και την αύξηση της αποδοτικότητας των ερευνητικών δραστηριοτήτων γενικότερα. Ο αριθμός των κατόχων διδακτορικού διπλώματος στην Ελλάδα αυξήθηκε σημαντικά την τελευταία δεκαετία, ενώ παράλληλα αυξήθηκε η αυτονομία των Πανεπιστημίων ως προς τη διαμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών. Το 2013 ο συνολικός αριθμός των διδακτόρων στην Ελλάδα ήταν 35.457 (εκ των οποίων το 38,9% είναι γυναίκες). Η συντριπτική πλειοψηφία των κατόχων διδακτορικού (94,8%) ήταν εργαζόμενοι (μισθωτοί ή αυτοαπασχολούμενοι), ενώ το 8,7% εξ αυτών απασχολούνταν στον ιδιωτικό τομέα.

Ο ν. 4009/2011 εισήγαγε ρυθμίσεις για τη βελτίωση της ποιότητας των μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών μέσω της συνεργασίας με Πανεπιστήμια ή ερευνητικά κέντρα/ινστιτούτα της αλλοδαπής και της δυνατότητας οργάνωσης προγραμμάτων σπουδών που διδάσκονται, εν όλω ή εν μέρει, σε ξένη γλώσσα. Απαραίτητη προϋπόθεση για τη λειτουργία όλων των προγραμμάτων σπουδών είναι η πιστοποίησή τους σύμφωνα με τις διαδικασίες και τα κριτήρια της ΑΔΙΠ. Μερικά προγράμματα διδακτορικών σπουδών

εφαρμόζουν, αν και με μη συστηματικό τρόπο (δεν υπάρχει επίσημη υιοθέτηση) όλες ή τουλάχιστον τις περισσότερες αρχές για τα «Καινοτόμα Διδακτορικά Προγράμματα» (Innovative Doctoral Training) .

Οι μηχανισμοί χρηματοδότησης της απασχόλησης υποψήφιων διδασκόντων και μεταδιδακτορικών ερευνητών με μη μόνιμη θέση εργασίας περιλαμβάνουν κυρίως τη χορήγηση υποτροφιών, τη χρηματοδότηση ειδικών δράσεων υποστήριξης υποψήφιων διδασκόντων/μεταδιδασκόντων και τη συμμετοχή τους στην υλοποίηση ερευνητικών έργων στο πλαίσιο εθνικών ή διεθνών προγραμμάτων που ενισχύουν την απόκτηση δεξιοτήτων και την κινητικότητα.

Ο νόμος 4009/2011 παρέχει επίσης τη δυνατότητα απασχόλησης στα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης επιστημόνων ανεγνωρισμένου επιστημονικού κύρους (κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος ή υποψήφιοι διδάκτορες ή εξαιρετικής τεχνικής εμπειρίας) ως υποτρόφων με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου για τη διεξαγωγή διδακτικού, ερευνητικού, επιστημονικού, οργανωτικού, εργαστηριακού ή κλινικού έργου καθοριζόμενου δια της συμβάσεως.

Χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ 2007-13

Στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2007-2013 χρηματοδοτήθηκαν δράσεις για την ενίσχυση της αριστείας και της έρευνας αιχμής (ΑΡΙΣΤΕΙΑ Ι&II, ERC - ΓΓΕΤ), την προώθηση της δικτύωσης μεταξύ ελληνικών ερευνητικών φορέων και την προσέλκυση υψηλού επιπέδου επιστημόνων της αλλοδαπής (ΘΑΛΗΣ, ΑΡΧΙΜΗΔΗΣ). Στο πλαίσιο των δράσεων αυτών ενισχύθηκε παράλληλα η απασχόληση υποψήφιων διδασκόντων και μεταδιδακτορικών ερευνητών με στόχο την απόκτηση εμπειρίας και την αναβάθμιση των προσόντων τους μέσω της συμμετοχής τους στην υλοποίηση ερευνητικών έργων υψηλού επιπέδου. Χρηματοδοτήθηκαν επίσης δράσεις για την ενίσχυση υποψήφιων διδασκόντων (ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ) και μεταδιδακτορικών ερευνητών. Στην περίπτωση των μεταδιδακτορικών ερευνητών υπήρχε η δυνατότητα υλοποίησης τμήματος του ερευνητικού έργου στην αλλοδαπή για την ενίσχυση της κινητικότητας και την βελτίωση των προοπτικών επαγγελματικής εξέλιξης των ωφελούμενων.

Επιπρόσθετα, υποτροφίες για υποψήφιους διδάκτορες και μεταδιδακτορικούς ερευνητές προσφέρονται στο πλαίσιο σχετικών προγραμμάτων του ΙΚΥ, από ακαδημαϊκούς και ερευνητικούς φορείς, ιδρύματα κλπ.

Κατά την προηγούμενη προγραμματική περίοδο χρηματοδοτήθηκε επίσης η λειτουργία οριζόντιων δομών στα Πανεπιστήμια και στα ΤΕΙ (Δομές Απασχόλησης και Σταδιοδρομίας/ΔΑΣΤΑ) που θα έχουν ως βασική αποστολή τον συντονισμό των ενεργειών επιμέρους μονάδων (Γραφείο Διασύνδεσης, Μονάδα Καινοτομίας & Επιχειρηματικότητας, Γραφείο Πρακτικής Άσκησης) και απώτερο στόχο την καλύτερη και αποτελεσματικότερη σύνδεση των ιδρυμάτων με την αγορά εργασίας. Οι δομές αυτές υλοποιούν παράλληλα δράσεις συμβουλευτικής σε θέματα σταδιοδρομίας (mentoring) και κατάρτιση σε θέματα επιχειρηματικότητας, προστασίας της διανοητικής ιδιοκτησίας και απόκτησης επικοινωνιακών και άλλων δεξιοτήτων.

Κινητικότητα

Το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο περιλαμβάνει ρυθμίσεις που διευκολύνουν την κινητικότητα των Ελλήνων ερευνητών όπως είναι για παράδειγμα η δυνατότητα παράλληλης απασχόλησης σε πανεπιστήμια της αλλοδαπής για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα καθώς και η χορήγηση επιστημονικών και λοιπών αδειών (άνευ αποδοχών και κατοχύρωσης

διπλώματος ευρεσιτεχνίας). Αντίστοιχα παρέχεται η δυνατότητα σε Καθηγητές που υπηρετούν σε Α.Ε.Ι. του εξωτερικού να εκλεγούν με αυτοτελή κρίση σε θέση καθηγητή ελληνικού Α.Ε.Ι., για θητεία πέντε ετών, με δυνατότητα ανανέωσης. Κατά το χρόνο απασχόλησής τους στο ελληνικό ίδρυμα έχουν όλα τα δικαιώματα και υποχρεώσεις των καθηγητών, πλην της συμμετοχής στα όργανα διοίκησης του ιδρύματος. Εφαρμόζεται επίσης η Οδηγία 2005/71/ΕΚ της 12^{ης} Οκτωβρίου 2005, σχετικά με την ειδική διαδικασία εισδοχής υπηκόων τρίτων χωρών για σκοπούς επιστημονικής έρευνας (ν. 4251/2014).

Παρά την ίση μεταχείριση που προβλέπεται σε θέματα συνθηκών εργασίας, κοινωνικής ασφάλισης κλπ, η προσέλκυση αλλοδαπών ερευνητών είναι περιορισμένη. Το θέμα της γλώσσας αποτελεί εμπόδιο, αλλά σημαντικότερος ανασταλτικός παράγοντας φαίνεται να είναι η περιορισμένη ελκυστικότητα των συνθηκών εργασίας/προοπτικών εξέλιξης στην Ελλάδα.

Η συνεργασία με επιχειρήσεις (διατομεακή κινητικότητα) υποστηρίχθηκε κυρίως μέσω κοινών ερευνητικών έργων και της χρηματοδότησης επιχειρήσεων για την απασχόληση προσωπικού υψηλών προσόντων. Εκτός από τη χρηματοδότηση που διατίθεται για την υλοποίηση σχετικών προγραμμάτων, το συγκεκριμένο είδος κινητικότητας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό και από άλλους παράγοντες που σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά του ιδιωτικού τομέα σε κάθε χώρα. Το θέμα της συνεργασίας μπορεί να ενισχυθεί περαιτέρω μετά τις σχετικές διατάξεις που συμπεριλήφθηκαν στον ν. 4310/14 (άρθρο 37), οι οποίες επιτρέπουν και ρυθμίζουν όλους τους δυνατούς τρόπους συνεργασίας, εισάγοντας και την έννοια του «συνεργαζόμενου ερευνητή».

3.3 ΣΤΟΧΟΙ

- Η πλήρης εφαρμογή των βασικών αρχών του ΕΧΕ για το ανθρώπινο δυναμικό και η περαιτέρω βελτίωση σε σημεία που, με βάση όσα προαναφέρθηκαν, διαπιστώνεται ότι υπάρχουν ακόμη κάποιες αδυναμίες.
- Πρωταρχικό στόχο αποτελεί η προώθηση δράσεων και κινήτρων που θα συμβάλουν στη μείωση των τάσεων διαρροής διανοητικού κεφαλαίου προς το εξωτερικό ενισχύοντας παράλληλα την ελεύθερη κυκλοφορία των ερευνητών και της γνώσης και την εξειδίκευση του προσωπικού.

3.4 ΜΕΤΡΑ

Για την επίτευξη των ανωτέρω στόχων το Υπουργείο/ΓΓΕΤ θα προωθήσει τα εξής μέτρα:

- Δράσεις ενημέρωσης, διάχυσης όλων των ενδιαφερόμενων για τις αρχές του ΕΧΕ, μεταξύ άλλων και για τη συλλογή προτάσεων για απαιτούμενες παρεμβάσεις (σε συνεργασία με το δίκτυο EURAXESS).
- Κατάθεση του θέματος προς εξέταση σε μελλοντική Σύνοδο των Πρυτάνεων και των Διευθυντών Ερευνητικών Κέντρων με στόχο α) την εφαρμογή των αρχών της «Χάρτας του Ερευνητή» και του «Κώδικα Δεοντολογίας για την πρόσληψη Ερευνητών» και την απόκτηση του HRS4R Logo από όλους, καθώς επίσης β) τη βελτίωση του κανονιστικού πλαισίου για τις διαδικασίες επιλογής μη μόνιμου ερευνητικού προσωπικού, ώστε να καταστούν πιο ανοιχτές, διαφανείς και αξιοκρατικές.
- Ενίσχυση της συμμετοχής στις δράσεις Marie Skłodowska-Curie (MSCA), καθώς και σε διεθνή δίκτυα και συνεργασίες που παρέχουν ευκαιρίες κατάρτισης και πρόσβασης σε ερευνητικές υποδομές/ερευνητικές δραστηριότητες διεθνούς εμβέλειας. Στο πλαίσιο αυτό θα εξετασθεί η δυνατότητα αξιοποίησης και από τη χώρα μας των

πλεονεκτημάτων που προσφέρουν οι δράσεις MSCA COFUND²³ (Co-funding of regional, national and international programmes). Η Ελλάδα είναι από τις ελάχιστες χώρες που δεν έχει υποβάλει ούτε μία πρόταση στο πρόγραμμα COFUND, γεγονός που θα της επέτρεπε να διπλασιάσει τους πόρους της για υποτροφίες ερευνητών και νέων επιστημόνων.

- Δράσεις ενημέρωσης και προβολής των δραστηριοτήτων του EURAXESS – Βελτίωση της λειτουργίας του εθνικού δικτύου EURAXESS για την παροχή υπηρεσιών συμβουλευτικής υποστήριξης/πληροφόρησης.
- Μετά την ψήφιση από τη Βουλή του νέου ασφαλιστικού νόμου, η ΓΓΕΤ θα ξεκινήσει διαβούλευση-ενημέρωση των ενδιαφερόμενων και όλων των εμπλεκόμενων για τη συμμετοχή στο πανευρωπαϊκό εργαλείο συνταξιοδότησης ερευνητών (RESAVER).

Στην επίτευξη του δεύτερου στόχου ειδικότερα, αναμένεται να συμβάλουν και οι γενικότερες παρεμβάσεις για την ενίσχυση του δυναμικού ΕΤΑΚ, και τη σύνδεση της έρευνας με την εκπαίδευση σε συνδυασμό με εξειδικευμένες δράσεις για την ενίσχυση της αριστείας, τη δικτύωση μεταξύ των φορέων, τη βελτίωση των προοπτικών επαγγελματικής εξέλιξης των νέων ερευνητών στον ακαδημαϊκό/ερευνητικό χώρο αλλά και στους τομείς της αυτοαπασχόλησης και της καινοτόμου επιχειρηματικότητας. Ενδεικτικά αναφέρονται:

- Προγράμματα διδακτορικών σπουδών – διατομεακή κινητικότητα: εμπλουτισμός με μαθήματα που θα συμβάλουν στην απόκτηση επιπρόσθετων δεξιοτήτων και στη διεύρυνση των εναλλακτικών επιλογών επαγγελματικής εξέλιξης (επιχειρηματικότητα, ικανότητες διαχείρισης ερευνητικού έργου και ομάδας, επικοινωνία, διαχείριση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας κλπ.)
- Χρηματοδότηση δράσεων ανάπτυξης του ανθρώπινου ερευνητικού δυναμικού με έμφαση στους νέους ερευνητές (υποψήφιοι διδάκτορες, μεταδιδακτορικοί ερευνητές). Ήδη βρίσκονται σε στάδιο ενεργοποίησης οι δράσεις του Ε.Π. «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» για τη χρηματοδότηση υποψήφιων διδακτόρων για την εκπόνηση διδακτορικής διατριβής και για την απόκτηση Ακαδημαϊκής Διδακτικής Εμπειρίας σε Νέους Επιστήμονες Κατόχους Διδακτορικού. Επιπρόσθετα, σημαντικό τμήμα των πόρων της Α' Φάσης του υπό σύσταση Ιδρύματος Έρευνας και Καινοτομίας θα διατεθούν για τη χρηματοδότηση δράσεων ενίσχυσης υποψήφιων διδακτόρων και μεταδιδακτορικών ερευνητών.

²³ Απευθύνονται σε οργανισμούς που χρηματοδοτούν ή διαχειρίζονται διδακτορικές σπουδές και προγράμματα υποτροφιών για έμπειρους ερευνητές

4. ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 4 : ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΚΑΙ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η συστηματική ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στον τομέα της έρευνας εντάχθηκε στους στόχους της Ε. Επιτροπής ήδη από τη δεκαετία του 1990 και η προώθησή της συντελείται σε δύο άξονες:

- Ο πρώτος αφορά στην αντιμετώπιση της μη ισόρροπης εκπροσώπησης των φύλων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που σχετίζονται με την έρευνα και στη σύνθεση των ερευνητικών ομάδων, συμπεριλαμβανομένης της εξάλειψης των φραγμών που σχετίζονται με το φύλο στις διαδικασίες πρόσληψης και επαγγελματικής εξέλιξης.
- Ο δεύτερος περιλαμβάνει την ενίσχυση της διάστασης του φύλου στα ερευνητικά προγράμματα και έργα σε όλα τα επιστημονικά πεδία.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, η διάρθρωση του χώρου της έρευνας από πλευράς εκπροσώπησης των δύο φύλων και ο σεξισμός στο περιεχόμενο της έρευνας αποτελούν αντικείμενο συγκεκριμένων παρεμβάσεων.

Η σημασία αυτής της προτεραιότητας δεν εντοπίζεται μόνο στην τήρηση των αρχών της μη διάκρισης, της δικαιοσύνης και της ισότητας. Συνδέεται επιπρόσθετα με την αποδοτικότητα, την ανταγωνιστικότητα, την αποφυγή της σπατάλης πόρων και ταλέντου μέσω της υιοθέτησης στρατηγικών που θα αποσκοπούν στη συστηματική ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στην οργανωτική δομή και λειτουργία των φορέων, στην ευρύτερη κουλτούρα τους, στα προγράμματα, στις πολιτικές και στις πρακτικές στον τομέα της Ε&Κ σε όλα τα επίπεδα. Στο πλαίσιο αυτό καλούνται τα Κ-Μ να προχωρήσουν στη διαμόρφωση του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου και ενός πλέγματος πολιτικών και κινήτρων για την εξάλειψη των νομικών και άλλων φραγμών που παρεμποδίζουν την πρόσληψη και την επαγγελματική εξέλιξη των ερευνητριών, την αντιμετώπιση των ανισορροπιών στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και την ενίσχυση της διάστασης του φύλου στα ερευνητικά προγράμματα/έργα.

Σε συμφωνία με τα ανωτέρω, οι δράσεις της Ε. Επιτροπής στο πλαίσιο του Ορίζοντα 2020 βασίζονται σε ένα τρίπτυχο στόχων που περιλαμβάνει την προώθηση της ισόρροπης εκπροσώπησης των φύλων στις ερευνητικές ομάδες των χρηματοδοτούμενων έργων και στα όργανα λήψης αποφάσεων (συμμετοχή του υπο-εκπροσωπούμενου φύλου σε ποσοστό 40% στις επιτροπές αξιολόγησης/ομάδες εμπειρογνομόνων και 50% στις συμβουλευτικές ομάδες) και την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στην Ε&Κ.

Παρά την ύπαρξη στρατηγικών σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, η πορεία των αλλαγών είναι αργή και εξακολουθούν να υπάρχουν αξιοσημείωτες διαφορές μεταξύ των Κ-Μ. Τα εμπόδια ως προς την είσοδο των γυναικών στο επάγγελμα του ερευνητή και οι ανισορροπίες κυρίως στα υψηλότερα επίπεδα της ιεραρχίας παραμένουν και η διάσταση του φύλου στο περιεχόμενο της έρευνας συχνά παραβλέπεται. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα στοιχεία που περιλαμβάνονται σε σχετική έκθεση της Ε. Επιτροπής (SHE Figures 2015) :

- Το ποσοστό των γυναικών ερευνητών (33%) παραμένει χαμηλό σε σχέση με το ποσοστό των γυναικών κατόχων διδακτορικού τίτλου (47%). Τα αντίστοιχα ποσοστά για την Ελλάδα είναι 36,7 % και 44% αντίστοιχα.

- Στα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης (στοιχεία για το 2013) μόνο το 20% των θέσεων στην ανώτερη βαθμίδα (Α') καταλαμβάνεται από γυναίκες. Το αντίστοιχο ποσοστό για την Ελλάδα προσεγγίζει το μέσο όρο της ΕΕ-28 και ανέρχεται στο 19,6 % και αυξάνεται κατά τη μετάβαση σε χαμηλότερες βαθμίδες, όπως και στις περισσότερες χώρες.
- Γυναίκες επικεφαλής ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης: το ποσοστό για την ΕΕ-28 εμφανίζεται βελτιωμένο (20,1%) σε σχέση με αυτό του 2010 (15,5%) αλλά παραμένει χαμηλό. Μικρή βελτίωση παρουσιάζει και ο δείκτης για το φαινόμενο της γυάλινης οροφής (Glass Ceiling Index), ο οποίος μειώθηκε από 1,9 το 2004 στο 1,75 το 2013. Για την Ελλάδα υπολογίσθηκε στο 1,49 για το ίδιο έτος.

Σημειώνουμε ότι από τη δημόσια διαβούλευση που πραγματοποίησε η Ε. Επιτροπή για τις προτεραιότητες του ΕΧΕ, αναδείχθηκε ως κορυφαία προτεραιότητα «η ενεργοποίηση της εφαρμογής των προβλέψεων της εθνικής νομοθεσίας για την ισότητα με την ανάληψη αποτελεσματικής δράσης για την αντιμετώπιση των ανισορροπιών μεταξύ των φύλων στους ερευνητικούς φορείς και στα όργανα λήψης αποφάσεων και η καλύτερη ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στις πολιτικές, τα προγράμματα και τα έργα Ε&Α.

4.2 ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στο πλαίσιο της υλοποίησης του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας (ΕΧΕ) ο διπλός στόχος της καταπολέμησης των διακρίσεων λόγω φύλου στην έρευνα και της ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου τόσο στο περιεχόμενο της έρευνας όσο και στις διαδικασίες διαχείρισης και διακυβέρνησής της, είναι ιδιαίτερα σημαντικός κυρίως για τα Κ-Μ στα οποία επικρατούν πιο παραδοσιακά καθεστώτα όσον αφορά στην αντιμετώπιση των δύο φύλων. Η ανισορροπία είναι περισσότερο εμφανής σε συγκεκριμένους τομείς και επιστημονικά πεδία, όπως για παράδειγμα καταδεικνύει η αυξημένη εκπροσώπηση των γυναικών στον δημόσιο τομέα και στις κοινωνικές επιστήμες σε αντιδιαστολή με την ισχυρότερη παρουσία των ανδρών στον ιδιωτικό τομέα και στις θετικές επιστήμες/επιστήμες μηχανικού.

Στις περιπτώσεις αυτές εντάσσεται και η Ελλάδα στην οποία, παρά τις σημαντικές αλλαγές που έλαβαν χώρα τα τελευταία χρόνια κυρίως λόγω της αύξησης του ποσοστού των γυναικών αποφοίτων, το οποίο σήμερα υπερβαίνει αυτό των ανδρών, ο τομέας της έρευνας συνεχίζει να χαρακτηρίζεται από σημαντικές ανισορροπίες τόσο σε οριζόντιο επίπεδο, μεταξύ των επιμέρους επιστημονικών περιοχών, όσο και σε κάθετο (επίπεδα ιεραρχίας).

Συγκεκριμένα, υπήρξαν καθυστερήσεις στη λήψη συγκεκριμένων μέτρων, ενώ ακόμα και στις περιπτώσεις που θεσπίστηκαν τέτοια μέτρα είτε δεν ενεργοποιήθηκαν ποτέ είτε υλοποιούνται με πολύ αργό ρυθμό. Η όλη διαδικασία παρεμποδίζεται περαιτέρω από το γεγονός ότι η πλήρης εφαρμογή ορισμένων μέτρων προϋποθέτει βαθύτερες κοινωνικές αλλαγές που υπερβαίνουν τον χώρο της έρευνας. Ως εκ τούτου, οι αλλαγές στον χώρο της έρευνας αφενός αργούν να γίνουν ορατές και αφετέρου έρχονται αντιμέτωπες με ανδροκεντρικές ή πρεσβεύουσες την ανδρική υπεροχή στάσεις που κυριαρχούν στον τομέα των Θετικών Επιστημών/ Επιστημών Μηχανικού, αλλά και με στερεότυπες αντιλήψεις για τα φύλα στον τομέα των Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών. Παραδόξως, η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου φαίνεται να αποτυγχάνει ακόμα και στις περιπτώσεις που θεωρείται πλεονασμός, διότι «η διάσταση του φύλου πρέπει να είναι παντού».

Το ελληνικό Σύνταγμα κατοχυρώνει στο άρθρο 4 παρ. 2 την ισότητα των Ελλήνων και των Ελληνίδων ως προς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους. Με την αναθεώρηση του 2001

(άρθρο 116 παρ. 2) αφενός διευκρινίσθηκε ρητά ότι επιτρέπεται η λήψη θετικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας και αφετέρου καταργήθηκε η προϊσχύουσα διάταξη κατά το μέρος που προέβλεπε αποκλίσεις από την αρχή της ισότητας «για σοβαρούς λόγους και στις περιπτώσεις που ειδικά ορίζει ο νόμος». Επίσης προβλέπεται ότι «το κράτος μεριμνά για την άρση των ανισοτήτων που υφίστανται στην πράξη ιδίως σε βάρος των γυναικών». Σκοπός αυτής της διάταξης είναι η κατάργηση της θεσμικής και πραγματικής ανισότητας που είχε διαμορφωθεί σε βάρος των γυναικών και η προώθηση όχι μόνο της θεσμικής ισότητας, αλλά και της ίσης μεταχείρισης των φύλων στην πράξη με την παροχή ίσων ευκαιριών.

Το γενικότερο θεσμικό πλαίσιο συμπληρώνεται με μια σειρά νόμων με τους οποίους μεταφέρονται στο εθνικό δίκαιο αντίστοιχες κοινοτικές οδηγίες που ρυθμίζουν θέματα πρόσβασης στην απασχόληση, και προστασίας έναντι των διακρίσεων στον εργασιακό χώρο και στις εργασιακές σχέσεις συμπεριλαμβανομένης της περίπτωσης των αυτοαπασχολούμενων γυναικών.

Επιπρόσθετα, η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων υλοποιεί μια σειρά σχετικών πρωτοβουλιών, όπως το εμβληματικό έργο «Οργάνωση υπηρεσιών για την ενσωμάτωση, παρακολούθηση και αξιολόγηση των πολιτικών ισότητας σε όλο το εύρος της δημόσιας δράσης (Παρατηρητήριο)», που έχει ως στόχο την υποστήριξη της δημόσιας διοίκησης και των τοπικών αρχών στον σχεδιασμό και την εφαρμογή σχετικών πολιτικών. Το έργο συμπεριλήφθηκε στις καλές πρακτικές που αναφέρονται στην Έκθεση της Ε. Επιτροπής για την Ισότητα (Μάρτιος 2016).

Αντιμετώπιση της ανισορροπίας μεταξύ των δύο φύλων στην έρευνα

Η Ελλάδα εξακολουθεί να στερείται ενός ολοκληρωμένου νομικού πλαισίου²⁴. Το θέμα αυτό όμως ρυθμίζεται με την τροποποίηση διατάξεων του ν. 4310/14 (βασικά άρθρο 4) που έχει κατατεθεί προς ψήφιση στη Βουλή. Ακόμα όμως και στις περιπτώσεις που υπάρχουν σχετικές διατάξεις, σπάνια τηρούνται και οι φορείς που δεν συμμορφώνονται με αυτές συνήθως δεν έχουν επιπτώσεις. Αυτό εντείνει τις διακρίσεις και νομιμοποιεί προσεγγίσεις που χρησιμοποιούν την αναφορά σε θέματα φύλου ως μια διαδικαστική/νομική υποχρέωση χωρίς απτά αποτελέσματα ή συνέπειες.

Την ίδια στιγμή, τόσο στον ιδιωτικό τομέα όπου η πίεση συνδέεται με την παραγωγικότητα όσο και στον δημόσιο τομέα, οι διακρίσεις λόγω φύλου δεν θεωρούνται σημαντικό θέμα και τα εμπόδια στην εξέλιξη των γυναικών αποδίδονται στον ευρύτερο κοινωνικό καταμερισμό εργασίας ανάμεσα στα φύλα, ο οποίος συνδέεται με τις ευθύνες φροντίδας και όχι με το εκάστοτε εργασιακό περιβάλλον.

Για την αντιμετώπιση αυτού του κρίσιμου ζητήματος πολιτικής, οι Π. Χατζόπουλος, Ν. Καμπούρη και Κ. Κική- Παπαδάκη διατύπωσαν σε σχετική εργασία²⁵ ενδιαφέρουσες προτάσεις, για τα θετικά μέτρα που πρέπει να ληφθούν, στα οποία συγκαταλέγονται, μεταξύ άλλων, α) η κατάρτιση σχεδίων δράσης για την προώθηση της ισότητας των φύλων από όλους τους ερευνητικούς φορείς του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα, β) η υιοθέτηση καταστατικών για τη λειτουργία των ερευνητικών ομάδων που θα λαμβάνουν υπ' όψιν τη διάσταση του φύλου και γ) η παροχή ουσιαστικής κατάρτισης σε όλους τους

²⁴ Στο άρθρο.57 του ν. 3653/2008 υπήρχε πρόβλεψη για την εφαρμογή ελάχιστου ποσοστού εκπροσώπησης των δύο φύλων στις επιτροπές διαχείρισης της έρευνας. Ο νόμος αυτός τελούσε σε αναστολή από την έναρξη της ισχύος του και κατά συνέπεια δεν εφαρμόστηκε ποτέ στο σύνολό του.

²⁵ P. Hatzopoulos, N. Kambouri and K. Kikis-Papadakis *Integrating Gender in Research Institutions in Greece*, ERCIM News, 104, January, 2016, <http://www.genderinscience.gr>

ερευνητές για θέματα διαχείρισης ερευνητικών ομάδων. Σε αυτά θα μπορούσαν να προστεθούν α) παρεμβάσεις στην οργανωτική δομή των ερευνητικών φορέων, β) ρυθμίσεις για την ευελιξία του ωραρίου εργασίας, γ) προσπάθειες διαφοροποίησης των αντιλήψεων που επικρατούν για την «αίγλη» ορισμένων ερευνητικών περιοχών σε σχέση με το φύλο, δ) παρεμβάσεις στα ερευνητικά πεδία που εμφανίζουν υπερ-εκπροσώπηση ενός εκ των δύο φύλων, ε) λήψη μέτρων για την ενίσχυση νέων ερευνητών λαμβάνοντας υπόψη την ισότητα των φύλων κ.λπ.

Όλα τα παραπάνω αποτελούν τομείς που απαιτούν τη λήψη ουσιαστικών μέτρων για την εξάλειψη των διακρίσεων λόγω φύλου στον τομέα της έρευνας. Θα πρέπει όμως παράλληλα να τονισθεί ότι το φύλο του ερευνητή δεν προσδιορίζει αυτόματα το είδος της έρευνας που παράγεται. Σεξιστικές προσεγγίσεις μπορεί κανείς να συναντήσει και στα δύο φύλα με αποτέλεσμα να υπονομεύεται ο καινοτόμος χαρακτήρας και η ποιότητα της παραγόμενης έρευνας. Ως εκ τούτου, η προώθηση και η υποστήριξη των γυναικών στην έρευνα αποτελεί αναγκαίο μέτρο, το οποίο πρέπει να συμπληρώνεται με την προώθηση της ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου στο ερευνητικό αντικείμενο και την ερευνητική οπτική.

Ενίσχυση της διάστασης του φύλου σε ερευνητικά προγράμματα

Αν η εφαρμογή των ανωτέρω προτάσεων ή άλλων ισοδύναμων μέτρων θα μπορούσε να αντιμετωπίσει, τουλάχιστον εν μέρει, τις ανισορροπίες ανάμεσα στα φύλα στον τομέα της έρευνας και τις διακρίσεις σε βάρος των γυναικών, το ζήτημα της απουσίας “της διάστασης του φύλου” στην έρευνα συνολικά αποτελεί δυσκολότερο εγχείρημα. Πέραν της εξάλειψης των διακρίσεων λόγω φύλου, η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στο αντικείμενο της έρευνας αποτελεί πολύ πιο σημαντικό παράγοντα για την ενίσχυση της ποιότητας και του καινοτομικού χαρακτήρα της έρευνας.

Αν και έχει ήδη καταδειχθεί ότι η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στην έρευνα συμβάλλει σημαντικά στην καινοτομία και αποτελεί πλεονέκτημα για την κοινωνία και την επιστήμη (αυτοί είναι και οι λόγοι για τους οποίους εντάχθηκε στη στοχοθεσία της Ε. Επιτροπής), η αντίληψη αυτή δεν είναι ακόμα ευρέως αποδεκτή, ιδίως σε χώρες όπως η Ελλάδα, στην οποία το σύστημα των σχέσεων των δύο φύλων είναι πιο παραδοσιακό σε σχέση με άλλες κοινωνίες της ΕΕ και κυριαρχείται από φυσιοκρατικές αντιλήψεις.

Το γεγονός αυτό έχει σοβαρές επιπτώσεις σε όλους τους τομείς της έρευνας, κυρίως όμως στις Θετικές Επιστήμες όπου η ουδετερότητα σε θέματα φύλου θεωρείται δεδομένη εξ ορισμού και σπανίως αμφισβητείται. Η «ουδετερότητα» αυτή δεν φαίνεται να επιβεβαιώνεται από τα ευρήματα πρόσφατης μελέτης αναφορικά με την καινοτόμο ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στην επιστημονική έρευνα. Όπως αποδείχθηκε από την ομάδα των ειδικών που ασχολήθηκε με το θέμα, δεν μπορούμε πλέον να αγνοήσουμε ότι η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου ακόμα και σε ερευνητικές περιοχές που δεν εμφανίζουν ορατή συσχέτιση προσφέρει πολύτιμη νέα γνώση που συμβάλλει στην καινοτόμο έρευνα και στην παραγωγή σημαντικών αποτελεσμάτων. Η σημασία του φύλου στις θετικές επιστήμες είναι ένα θέμα που πρέπει να απασχολήσει ιδιαίτερα την ερευνητική πολιτική, διότι αποτελούν μια περιοχή που εμφανίζει σημαντικές αντιστάσεις όταν αμφισβητείται η υποτιθέμενη ουδετερότητα της.

Αντίστοιχη είναι η κατάσταση και στον τομέα των Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών στην Ελλάδα, όπου προκαταλήψεις σε θέματα φύλου αποτελούν σημαντικό παράγοντα αντίστασης, με μόνη αξιοσημείωτη εξαίρεση την Κοινωνική Ανθρωπολογία στην οποία οι επικρατούσες απόψεις επηρεάζονται από τα θέματα φύλου. Αυτό δεν σημαίνει ότι

η μη σεξιστική έρευνα είναι ανύπαρκτη σε άλλες περιοχές και πεδία, ιδίως στην Κοινωνιολογία. Στην πραγματικότητα υπάρχουν αξιοσημείωτες εξαιρέσεις σε πολλά πεδία, αποτελούν όμως μειονότητα στην ελληνική ακαδημαϊκή παραγωγή, όσον αφορά στην επιλογή θέματος και προσέγγισης και οι σχετικές αντιλήψεις συχνά χαρακτηρίζονται ως ιδιοσυγκρασιακές, ιδεολογικές (δηλαδή ως μη ουδέτερες και αντικειμενικές) ή ακόμα και ξεπερασμένες. Το ίδιο ισχύει και όσον αφορά συγκεκριμένες περιπτώσεις φορέων που δραστηριοποιούνται στον τομέα της κοινωνικής έρευνας (π.χ. ΕΚΚΕ), όπου η έρευνα σε θέματα φύλου πραγματοποιείται *ad hoc* και σε περιστασιακή βάση.

Με την εξαίρεση κάποιων συγκεκριμένων φορέων στους οποίους διεξάγεται στοχευμένη έρευνα σε θέματα φύλου (Κέντρο Ερευνών για θέματα Ισότητας/ΚΕΘΙ, Πάντειο Πανεπιστήμιο), δεν έχουν ληφθεί προς το παρόν συστηματικά μέτρα για τον προσανατολισμό της έρευνας σε θέματα φύλου. Πολύ λιγότερα έχουν γίνει για την ενσωμάτωση μιας οπτικής που θα λαμβάνει υπ' όψιν της τη διάσταση του φύλου σε όλους τους ερευνητικούς τομείς.

Στο πλαίσιο της χρηματοδότησης που παρέχεται από την Ε. Επιτροπή για την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στον τομέα της έρευνας, συχνά το θέμα αντιμετωπίζεται επιφανειακά και περιορίζεται στην προσθήκη σχετικού πεδίου στο κείμενο της πρότασης καθαρά για λόγους χρηματοδότησης και χωρίς να υπάρχει η απαιτούμενη επεξεργασία και η οργανική σύνδεση του με τα ερωτήματα που θα αντιμετωπισθούν στο πλαίσιο του προτεινόμενου έργου. Αξιολογητές με ελλιπείς γνώσεις στο συγκεκριμένο τομέα συχνά ικανοποιούνται με την ανωτέρω ρηχή αναφορά.

4.3 ΣΤΟΧΟΙ

- Η βελτίωση/συμπλήρωση του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου και η διαμόρφωση πολιτικών και κινήτρων για τη δημιουργία ευνοϊκότερου περιβάλλοντος όσον αφορά στην πρόσληψη και επαγγελματική εξέλιξη των ερευνητριών σε συνεργασία με τους εμπλεκόμενους φορείς και σε συνδυασμό με γενικότερες δράσεις ευαισθητοποίησης και κατάρτισης του προσωπικού.
- Εξέταση του τρόπου αξιοποίησης της επιστημονικής γνώσης που έχει παραχθεί για θέματα φύλου στα προγράμματα σπουδών προπτυχιακού και μεταπτυχιακού επιπέδου, καθώς και μέτρων ενθάρρυνσης των ερευνητών για την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου κατά τον σχεδιασμό των έργων.
- Στους άμεσους στόχους της ελληνικής ερευνητικής πολιτικής για θέματα φύλου θα ενταχθούν, σε συνδυασμό με τις πρωτοβουλίες που έχουν αναληφθεί στο πλαίσιο του Ορίζοντα 2020, (α) η αντιμετώπιση των υφιστάμενων ιεραρχιών και διακρίσεων λόγω φύλου μέσω της θέσπισης σαφών και συγκεκριμένων κανόνων που θα διέπουν την έρευνα ως χώρο εργασίας και παράλληλα (β) η αποδυνάμωση των αντιλήψεων που πρεσβεύουν την ουδετερότητα των φυσικών επιστημών και των προκαταλήψεων για θέματα φύλου στον τομέα της κοινωνικής έρευνας μέσω της προώθησης και περαιτέρω ενίσχυσης των ερευνητικών προσπαθειών που ενσωματώνουν τη διάσταση του φύλου σε όλες τις επιστημονικές περιοχές.
- Το Πρόγραμμα Πλαίσιο της ΕΕ για την Ε&Κ, «Ορίζοντας 2020», στο οποίο το «φύλο» αποτελεί σημαντικό στοιχείο της διαδικασίας επιλογής των έργων, θα διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο και στην Ελλάδα, όσον αφορά στην ενίσχυση ερευνητικών αντικειμένων που θα ενσωματώνουν τη διάσταση του φύλου.
- Τέλος, λαμβάνοντας υπ' όψιν τον οριζόντιο χαρακτήρα των σχετικών πολιτικών θα επιδιωχθεί η συστηματικότερη συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων και η αξιοποίηση συνεργιών/συμπληρωματικότητας με σχετικές δράσεις που θα

υλοποιηθούν στη νέα προγραμματική περίοδο 2014-2020, στο πλαίσιο του ΕΠ «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση Διά Βίου Μάθηση» για την προώθηση της ισότιμης πρόσβασης των γυναικών στην αγορά εργασίας, στην εκπαίδευση, στην κατάρτιση και στη διά βίου μάθηση.

4.4 ΜΕΤΡΑ

1. Θεσμική ρύθμιση και άμεση εφαρμογή των σχετικών διατάξεων η οποία περιλαμβάνει:
 - Ενσωμάτωση για πρώτη φορά της διάστασης του εθνικού φύλου στο θεσμικό πλαίσιο για το ελληνικό σύστημα έρευνας και καινοτομίας. Αυτό ρυθμίζεται στις υπό τροποποίηση διατάξεις του ν. 4310/14. Συγκεκριμένα, όπως προαναφέρθηκε, μεταξύ των επιδιώξεων της ΕΣΕΤΑΚ (άρθρο 4) είναι η «συμβολή στην ισότητα των φύλων με την ισότιμη ενσωμάτωση του γυναικείου φύλου στην έρευνα και την ισόρροπη εκπροσώπηση των δύο φύλων σε όλα τα επίπεδα στελέχωσης, συμπεριλαμβανομένου του εποπτικού, του διαχειριστικού και του διοικητικού επιπέδου, με την εφαρμογή για το σκοπό αυτό πολιτικής ίσων ευκαιριών στο πλαίσιο των προσλήψεων, στα επακόλουθα στάδια επαγγελματικής σταδιοδρομίας και στις επιτροπές επιλογής και αξιολόγησης σε συνδυασμό με την εφαρμογή κριτηρίων ποιότητας και επαγγελματικών προσόντων»
 - Καθορισμό στις μεταβατικές διατάξεις ελάχιστου ποσοστού εκπροσώπησης για κάθε φύλο στη σύνθεση γνωμοδοτικών οργάνων (1/3 των μελών), εφόσον οι υποψήφιοι διαθέτουν τα απαραίτητα προσόντα για την κάλυψη της σχετικής θέσης. Η διάταξη βασίζεται στο άρθρο 116 του Συντάγματος και αφορά: α) στο Εθνικό Συμβούλιο Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΣΕΚ), β) στα τομεακά ερευνητικά Συμβούλια (ΤΕΣ), γ) στα Περιφερειακά Συμβούλια Έρευνας και Καινοτομίας (ΠΣΕΚ) και δ) στα Επιστημονικά Συμβούλια των ερευνητικών κέντρων.
2. Ενίσχυση της συμμετοχής των γυναικών σε εθνικό επίπεδο κυρίως στο πλαίσιο εφαρμογής δράσεων ΕΤΑΚ της στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης (RIS 3) με τον καθορισμό ελάχιστου ποσοστού εκπροσώπησης των δύο φύλων στη σύνθεση των επιτροπών αξιολόγησης προτάσεων/ανεξάρτητων αξιολογητών²⁶ καταρχάς στο 1/3 των μελών, με στόχο να φτάσει σταδιακά στο 40%, υπό την προϋπόθεση ότι θα διασφαλίζεται παράλληλα η εφαρμογή των απαραίτητων κριτηρίων ποιότητας και επαγγελματικών προσόντων. Απώτερος στόχος ο επανασχεδιασμός του πλαισίου χρηματοδότησης των έργων σε εθνικό επίπεδο και η υιοθέτηση πρακτικών ανάλογων με αυτές που εφαρμόζονται στο πλαίσιο του Ορίζοντα 2020.
3. Προώθηση μέσω του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ) προγράμματος που θα χρηματοδοτεί κατά προτεραιότητα και σε όλα τα πεδία διδακτορική έρευνα που θα ενσωματώνει τη διάσταση του φύλου (τουλάχιστον 2 διδακτορικές έρευνες).
4. Ενθάρρυνση των δημόσιων ερευνητικών φορέων να καταρτίσουν σχέδια δράσης για την προώθηση της ισότητας των φύλων και να συμπεριλάβουν σχετικές προβλέψεις στους εσωτερικούς κανονισμούς που πρόκειται να καταρτισθούν ή/και στα στρατηγικά τους σχέδια.
5. Ευρεία δημοσιοποίηση των κανόνων που διέπουν τον Ορίζοντα 2020 και της προσέγγισης για τις «έμφυλες καινοτομίες», ιδιαίτερα στους ερευνητικούς φορείς που δραστηριοποιούνται στην περιοχή των φυσικών επιστημών, προκειμένου να αυξηθεί η ευαισθητοποίηση για θέματα φύλου, η οποία είναι εξαιρετικά περιορισμένη στον χώρο αυτό.

²⁶ Δεν έχει γίνει καταγραφή του φύλλου των αξιολογητών που χρησιμοποιεί η ΓΓΕΤ μέχρι σήμερα.

6. Ενθάρρυνση των Πανεπιστημίων για την προώθηση της διδασκαλίας και της έρευνας στα εν λόγω θέματα με την καθιέρωση σχετικών διδακτορικών προγραμμάτων σε όλους τους τομείς.
7. Υποστήριξη της έρευνας για θέματα φύλου μέσω της ανάδειξης της ως μιας από τις ερευνητικές περιοχές που αποτελούν προτεραιότητα για χρηματοδότηση και παροχή σχετικών κινήτρων (π.χ. μέσω της χρηματοδότησης βοηθητικού ερευνητικού προσωπικού).
8. Προώθηση μελέτης καταγραφής του φύλου των αξιολογητών (ποσοστό) σε όλα τα Προγράμματα του Υπουργείου/ΓΓΕΤ την περίοδο 2007-2014. Συνεχής καταγραφή στη νέα περίοδο 2014-2020.

5. ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 5: ΒΕΛΤΙΣΤΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΓΝΩΣΗΣ

5.1 ΑΝΟΙΧΤΗ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΓΝΩΣΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ – ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ (ΨΗΦΙΑΚΟΣ ΕΧΕ)

5.1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύμφωνα με την Πράσινη Βίβλο για τον ΕΧΕ (2007) η δημιουργία, διάχυση και εκμετάλλευση της γνώσης βρίσκονται στον πυρήνα των συστημάτων Ε&Κ. Η άρση των νομικών, πολιτικών και τεχνικών εμποδίων που παρεμβάλλονται στην ευρεία κυκλοφορία και χρήση της γνώσης έχει ιδιαίτερη σημασία τόσο στο πλαίσιο του ΕΧΕ, όπου η γνώση πρέπει να κυκλοφορεί ελεύθερα χωρίς εμπόδια, όσο και στο πλαίσιο των γενικότερων στόχων για την αύξηση του οικονομικού αντίκτυπου της έρευνας και τη συμβολή της στην ανάπτυξη και στην ανταγωνιστικότητα.

Για την επίτευξη των ανωτέρω στόχων τα Κ-Μ καλούνται να διαμορφώσουν και να εφαρμόσουν πολιτικές μεταφοράς γνώσης τόσο σε κεντρικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο επιμέρους φορέων που θα θέτουν στο επίκεντρο την αύξηση του ρόλου του δημόσιου τομέα στην ανοιχτή καινοτομία, την ενίσχυση του επαγγελματικού χαρακτήρα των δραστηριοτήτων μεταφοράς γνώσης και τη λήψη μέτρων/παροχή κινήτρων που θα διευκολύνουν την αλληλεπίδραση, τη στρατηγική σύμπραξη και την κατάρτιση κοινών ερευνητικών θεματολογίων μεταξύ της ερευνητικής κοινότητας και των επιχειρήσεων. Ενθαρρύνεται επίσης η διαμόρφωση κατάλληλων και συνεκτικών στρατηγικών για τη διαχείριση της διανοητικής ιδιοκτησίας από την πλευρά των ακαδημαϊκών και ερευνητικών φορέων²⁷ σε συμφωνία με τη Σύσταση και τις κατευθυντήριες γραμμές της Ε. Επιτροπής για το θέμα αυτό²⁸.

Δεδομένου ότι για το μεγαλύτερο μέρος της δημιουργίας και της μεταφοράς γνώσης χρησιμοποιούνται ψηφιακά μέσα, οι ηλεκτρονικές υποδομές και οι σχετιζόμενες με αυτές ψηφιακές υπηρεσίες, συνδέονται στενά με τις πολιτικές για την ενίσχυση της «ανοικτής καινοτομίας» και των δεσμών μεταξύ έρευνας, επιχειρήσεων και εκπαίδευσης (τρίγωνο της γνώσης), αλλά και με την πρόσβαση στις επιστημονικές πληροφορίες και τη μακροπρόθεσμη διαφύλαξή τους. Στο πλαίσιο αυτό τα Κ-Μ καλούνται να εναρμονίσουν τις πολιτικές πρόσβασης και χρήσης των ηλεκτρονικών υποδομών που σχετίζονται με την έρευνα και την εκπαίδευση και να διαμορφώσουν εθνικές στρατηγικές για την ηλεκτρονική ταυτότητα των ερευνητών με στόχο την πρόσβαση σε ψηφιακές υπηρεσίες σε διεθνές επίπεδο.

Τέλος, στη συγκεκριμένη προτεραιότητα εντάσσεται η παροχή ανοικτής πρόσβασης στις επιστημονικές δημοσιεύσεις που προκύπτουν από την έρευνα που χρηματοδοτείται με δημόσιους πόρους, διότι θα συμβάλει αποφασιστικά στην ταχύτερη διάχυση και αξιοποίηση της γνώσης, στην αποφυγή επικαλύψεων και στη βελτίωση της δυνατότητας αναπαραγωγής των αποτελεσμάτων και της ποιότητάς τους, με οφέλη τόσο για την ίδια την επιστήμη όσο και για την κοινωνία συνολικά.

²⁷ Το 2007, έτος που εκδόθηκε η Πράσινη Βίβλος για τον ΕΧΕ, εκδόθηκε επίσης Ανακοίνωση για τη βελτίωση της μεταφοράς γνώσης, η οποία συνοδευόταν από εθελοντικές κατευθυντήριες γραμμές προς τους ερευνητικούς φορείς.

²⁸ Commission Recommendation C(2008)1329/10-04-2008 on the management of intellectual property in knowledge transfer activities and Code of Practice for universities and other public research organisations. Τα κείμενα αυτά βρίσκονται υπό αναθεώρηση.

Η ανοικτή πρόσβαση στα ερευνητικά δεδομένα αποτελεί ένα θέμα για το οποίο οι συζητήσεις βρίσκονται ακόμα σε αρχικό στάδιο διερεύνησης των κατάλληλων εργαλείων και εφαρμογής πιλοτικών δράσεων (π.χ. Open Data Pilot στο πλαίσιο του Ορίζοντα 2020).

Στο πλαίσιο αυτό, για την καλύτερη αποτύπωση της κατάστασης, η ανοικτή πρόσβαση παρουσιάζεται διακριτά ως επιμέρους τμήμα αυτής της προτεραιότητας, σύμφωνα με το ακόλουθο σχήμα:

5.1 Ανοικτή καινοτομία και μεταφορά γνώσης μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα – ηλεκτρονικές υποδομές (ψηφιακός ΕΧΕ)

5.2 Ανοικτή πρόσβαση σε δημοσιεύσεις και δεδομένα που προκύπτουν από την έρευνα που χρηματοδοτείται από δημόσιους πόρους

Σημειώνεται τέλος, ότι σύμφωνα τα αποτελέσματα της διαβούλευσης για τον ΕΧΕ κορυφαίες προτεραιότητες της ενότητας (5.1) αποτελούν « α) η πλήρης εφαρμογή των πολιτικών μεταφοράς γνώσης σε εθνικό επίπεδο με στόχο τη μεγιστοποίηση της διάδοσης, απορρόφησης και αξιοποίησης των ερευνητικών αποτελεσμάτων και β) η αποτελεσματική ενσωμάτωση των διαδικασιών/μηχανισμών μεταφοράς γνώσης στην καθημερινή λειτουργία των δημόσιων ερευνητικών οργανισμών και των φορέων χρηματοδότησης, ώστε να γίνουν “δεύτερη φύση” τους».

5.1.2 ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Προώθηση της ανοιχτής καινοτομίας και της μεταφοράς γνώσης

Η ανοικτή καινοτομία και η μεταφορά γνώσης από τον δημόσιο στον ιδιωτικό τομέα και γενικότερα η ενθάρρυνση κάθε μορφής συνεργασίας μεταξύ της ακαδημαϊκής, ερευνητικής και επιχειρηματικής κοινότητας, και η αξιοποίηση των αποτελεσμάτων έρευνας αποτέλεσαν διαχρονικά τη βασική προτεραιότητα πολιτικής της χώρας. Προς αυτή την κατεύθυνση σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν όλες οι δράσεις ΕΤΑΚ (προγράμματα, υποδομές, δομές στήριξης κλπ) και σε αυτό το πεδίο δεσμεύθηκε το μεγαλύτερο τμήμα των διαθέσιμων πόρων.

Επιπρόσθετα της προώθησης διαφόρων τύπων προγραμμάτων, η δημιουργία ενδιάμεσων δομών στήριξης αποτέλεσε σημαντική προτεραιότητα του Υπουργείου/ΓΓΕΤ. Αρχικά προωθήθηκε η δημιουργία Ε&Τ Πάρκων σε ερευνητικά κέντρα της ΓΓΕΤ και στη συνέχεια η δημιουργία Θερμοκοιτίδων επιχειρήσεων από ιδιώτες. Οι πρωτοβουλίες αυτές δεν απέδωσαν όμως τα αναμενόμενα αποτελέσματα από πλευράς προώθησης της ανοιχτής καινοτομίας ή της εδραίωσης μόνιμων ή στρατηγικών συνεργασιών μεταξύ των επιχειρήσεων και της ερευνητικής κοινότητας. Επίσης, δεν απέδωσε και μια τρίτη κατηγορία δράσεων που είχε ως στόχο τη δημιουργία περιβάλλοντος φιλικού προς την καινοτομία και την επιχειρηματικότητα στα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης και στους ερευνητικούς φορείς μέσω της ίδρυσης και λειτουργίας Γραφείων Μεταφοράς Τεχνολογίας και της στελέχωσής τους με εξειδικευμένο προσωπικό. Βασικός λόγος, μεταξύ άλλων, ήταν και το γεγονός ότι τα γραφεία αυτά δεν συμπεριλήφθηκαν στον οργανισμό των φορέων, αλλά λειτουργούσαν κυρίως με έκτακτο προσωπικό και για όσο χρόνο διαρκούσε η χρηματοδότηση από το Υπουργείο. Αντίστοιχες δομές, τα «Γραφεία Διασύνδεσης και Καινοτομίας», προβλέπονται στον νόμο-πλαίσιο για την ανώτατη εκπαίδευση. Σύμφωνα με τον νόμο, στις δραστηριότητές τους θα εντάσσεται μεταξύ άλλων η διαχείριση θεμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας και η προώθηση της επικοινωνίας και συνεργασίας με τους παραγωγικούς φορείς για την περαιτέρω αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων.

Στην προηγούμενη προγραμματική περίοδο (2007-2013) οι κυριότερες δράσεις που προωθήθηκαν από το Υπουργείο/ΓΓΕΤ αφορούσαν κυρίως στη χρηματοδότηση σχημάτων συνεργασίας/συμπράξεων μεταξύ ακαδημαϊκών/ερευνητικών φορέων και επιχειρήσεων, στη δημιουργία νέων καινοτόμων επιχειρήσεων, στην υποστήριξη των ΜμΕ και στην υποστήριξη νέων επιχειρήσεων (ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ, ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ/spin -offs, Κουπόνια για ΜμΕ/Vouchers for SMEs, ΠΑΒΕΤ, δράσεις για ομάδες ΜμΕ, κλπ). Χρηματοδοτήθηκε επίσης η δημιουργία συστάδων (clusters), αρχικά στο τομέα της μικροηλεκτρονικής (mi-Cluster) και στη συνέχεια στους τομείς των Τεχνολογιών Παιγνίων & Δημιουργικού Περιεχομένου (gi-Cluster) και της Διαστημικής Τεχνολογίας και Εφαρμογών (si-Cluster). Σημαντικό ρόλο στην προώθηση των Clusters είχε και το Ερευνητικό Κέντρο ΑΘΗΝΑ/CORALLIA. Επίσης η ΓΓΕΤ συμμετείχε στις Κοινές τεχνολογικές πρωτοβουλίες ΑΡΤΕΜΙΣ & ENIAC (JTIS), με πολύ μεγάλη συμμετοχή ελληνικών φορέων.

Αντίστοιχες δράσεις/συμπληρωματικές προωθήθηκαν και από το Υπουργείο Ανάπτυξης, για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, μεταξύ άλλων και στο πλαίσιο των διατάξεων του αναπτυξιακού νόμου (3908/2011)²⁹, που αφορούν στη χορήγηση κινήτρων για τη συνεργασία των επιχειρήσεων με ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης και ερευνητικούς φορείς της Ελλάδας και της Ε. Ένωσης.

Παρά τις ανωτέρω προσπάθειες μόχλευσης της ιδιωτικής χρηματοδότησης για έρευνα και ενίσχυσης των συνεργασιών, οι δεσμοί ανάμεσα στις επιχειρήσεις και στην Ε&Κ εξακολουθούν να παραμένουν ασθενείς εν μέρει λόγω της περιορισμένης ζήτησης για Ε&Κ από την πλευρά των επιχειρήσεων, οι οποίες, στην Ελλάδα, είναι στη συντριπτική τους πλειονότητα μικρομεσαίες (δεν υπάρχουν μεγάλες επιχειρήσεις) και δραστηριοποιούνται ως επί το πλείστον σε τομείς χαμηλής έντασης γνώσης. Επίσης δεν απέδωσαν τα μέτρα για τη δημιουργία καινοτόμων επιχειρήσεων, τεχνοβλαστών, για την αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων. Παρά τον οριζόντιο χαρακτήρα των περισσότερων προγραμμάτων, σημαντική προτεραιότητα αποτέλεσε η προώθηση δράσεων για την ανάπτυξη, εφαρμογή και χρήση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, με σημαντική ανταπόκριση (πολύ υψηλή ζήτηση) από την πλευρά των δικαιούχων. Οι μέχρι σήμερα δράσεις σε αυτό το πεδίο συνέβαλαν στη δημιουργία κρίσιμης μάζας τόσο στο δημόσιο όσο και ιδιωτικό τομέα. Αυτό αποδεικνύεται και από την ελληνική παρουσία σε αντίστοιχα Προγράμματα και δράσεις της Ε. Ένωσης, κυρίως στο πλαίσιο των ΠΠ ΕΤΑ.

Κανονιστικό πλαίσιο-Διανοητική ιδιοκτησία

Από πλευράς κανονιστικού πλαισίου έχουν θεσπιστεί εδώ και αρκετά χρόνια διατάξεις για την προώθηση των δράσεων που προαναφέρθηκαν, πολλές φορές όμως με πολύπλοκες διαδικασίες. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τις υποχρεώσεις που απέρρεαν από τους κανονισμούς των διαρθρωτικών ταμείων που αποτελούσαν την βασική πηγή χρηματοδότησης δράσεων ΕΤΑΚ και τους κανονισμούς των κρατικών ενισχύσεων προκάλεσαν σημαντικές καθυστερήσεις στην υλοποίησή των δράσεων. Επιπρόσθετα οι διατάξεις αυτές δεν ρύθμιζαν ικανοποιητικά θέματα για τη διανοητική ιδιοκτησία.

Το πλαίσιο προστασίας της διανοητικής ιδιοκτησίας έχει εξελιχθεί τα τελευταία χρόνια σε έναν από τους νέους παράγοντες που επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα όχι μόνο διότι αποτελεί άυλο κεφάλαιο για την επιχείρηση, αλλά και λόγω της σημασίας του για την ανάπτυξη καινοτομιών και την προώθησή τους στην αγορά, ιδιαίτερα στο πλαίσιο της

²⁹ Είναι υπό αναμόρφωση – και στο νέο σχέδιο νόμου περιλαμβάνονται αντίστοιχες δράσεις.

μετάβασης σε πιο «ανοικτά» μοντέλα καινοτομίας. Αντίστοιχα, η ορθή διαχείριση της διανοητικής ιδιοκτησίας από τους δημόσιους ερευνητικούς οργανισμούς επιταχύνει την αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων και διευκολύνει τη μεταφορά γνώσης προς τον ιδιωτικό τομέα, κυρίως μέσω της παραχώρησης αδειών και της δημιουργίας τεχνοβλαστών.

Οι επιδόσεις και στον τομέα αυτό (βιομηχανικά σχέδια και διπλώματα ευρεσιτεχνίας) εμφανίζονται αρκετά χαμηλές, με την Ελλάδα να καταλαμβάνει τις τελευταίες θέσεις μεταξύ των χωρών της ΕΕ παρά την ύπαρξη σχετικού νομικού πλαισίου και κινήτρων (π.χ. φορολογικά κίνητρα, ν. 3842/2010). Οι προσπάθειες που έχουν γίνει στο παρελθόν για την αναβάθμιση του ρόλου της πνευματικής ιδιοκτησίας, είχαν περιορισμένη αποτελεσματικότητα κυρίως διότι οι ελληνικές επιχειρήσεις δεν έχουν ενσωματώσει στη στρατηγική τους την παραγωγή νέας γνώσης. Η παρατεταμένη οικονομική ύφεση λειτουργεί ως ένας επιπρόσθετος ανασταλτικός παράγοντας.

Παρά τα βήματα που έχουν γίνει σε αυτόν τον τομέα, θα πρέπει να επεκταθεί η συστηματική αντιμετώπιση των θεμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας από το σύνολο των ερευνητικών φορέων μέσω της ανάπτυξης και δημοσιοποίησης πολιτικών και διαδικασιών και της εφαρμογής συγκεκριμένων μέτρων σε συμφωνία με τον Κώδικα Ορθής Πρακτικής της Ε. Επιτροπής. Ανάλογα μέτρα θα πρέπει να ληφθούν για την κατάρτιση/εξειδίκευση του προσωπικού των ενδιάμεσων δομών σε θέματα διαχείρισης διανοητικής ιδιοκτησίας, μεταφοράς γνώσης και επιχειρηματικής κουλτούρας. Τα θέματα αυτά αναμένουμε να ληφθούν υπόψη από τους δημόσιους ερευνητικούς φορείς, μέσω της ενσωμάτωσης ρυθμίσεων για τη διαχείριση της διανοητικής ιδιοκτησίας στους εσωτερικούς κανονισμούς σύμφωνα με τις προβλέψεις του ν. 4310/14.

Ηλεκτρονικές υποδομές και Ψηφιακή ατζέντα

Δεδομένου ότι η δημιουργία και μεταφορά γνώσης πραγματοποιείται όλο και περισσότερο με ψηφιακά μέσα, το Υπουργείο έχει πολύ ψηλά στις προτεραιότητες του την Ψηφιακή ατζέντα και ενσωματώνει/προωθεί σχετικές δράσεις σε όλα τα επίπεδα στο πεδίο των αρμοδιοτήτων του. Στο πλαίσιο αυτό οι ηλεκτρονικές υποδομές και οι σχετιζόμενες με αυτές ψηφιακές υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων των νέων τεχνολογιών που καθιστούν δυνατή την online συνεργασία, την κοινή χρήση υπολογιστικών εργαλείων και πόρων και την πρόσβαση σε επιστημονικές πληροφορίες (e-επιστήμη) διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο.

Το ελληνικό οικοσύστημα των ηλεκτρονικών υποδομών παρέχει ερευνητικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες, υποστηρίζει δραστηριότητες κατάρτισης, και διαχειρίζεται τη λειτουργία δικτύων και κέντρων δεδομένων συνδυάζοντας προηγμένες υπηρεσίες εθνικής διασύνδεσης υπερ-υψηλών ταχυτήτων, υπολογιστικό σύστημα υψηλών επιδόσεων και πειραμάτων μεγάλης κλίμακας και υποδομών/υπηρεσιών υπολογιστικού νέφους στο πλαίσιο Κατανεμημένων Υπολογιστικών Υποδομών (Distributed Computing Infrastructures – DCI). Παράλληλα μέσω της παροχής υπηρεσιών 'as a Service' οι ερευνητές έχουν τη δυνατότητα να αναλάβουν τμήμα της διαχείρισης της υποδομής.

Το εθνικό ερευνητικό και ακαδημαϊκό δίκτυο GRNET θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στον τομέα της δικτύωσης, των υποδομών νέφους και των brokering/middleware υποδομών και θα συνεργαστεί με άλλους παρόχους ηλεκτρονικών υποδομών στην Ευρώπη προκειμένου να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις που θέτουν οι εξελίξεις στους τομείς του υπολογιστικού νέφους, της υπολογιστικής υψηλών επιδόσεων (HPC) και των μεγάλων δεδομένων.

Παράλληλα, θα συνεχιστεί η συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων προκειμένου να διασφαλίζεται η απαραίτητη συμπληρωματικότητα με την εθνική στρατηγική Ψηφιακής Ανάπτυξης κυρίως σε ό,τι αφορά στην ενίσχυση και λειτουργία ηλεκτρονικών υποδομών εθνικής εμβέλειας με πανευρωπαϊκό και διεθνές αντίκτυπο.

Το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων παρέχει σε συνεργασία με το Εθνικό Δίκτυο Έρευνας και Τεχνολογίας (ΕΔΕΤ ΑΕ) κεντρική ηλεκτρονική υπηρεσία ενιαίας ακαδημαϊκής ταυτότητας για τους φοιτητές και το προσωπικό των ελληνικών ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης και των δημόσιων ερευνητικών φορέων. Η εθνική ταυτότητα για τους 300.000 περίπου φοιτητές εκδίδεται σε ετήσια βάση τα τελευταία 4 χρόνια, ενώ από το 2015 ξεκίνησε η παροχή ακαδημαϊκής ταυτότητας στο προσωπικό των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Η εθνική υπηρεσία παροχής ακαδημαϊκής ταυτότητας είναι μέλος του eduGAIN στο πλαίσιο της υποδομής GÉANT και οι ταυτότητες γίνονται αποδεκτές διεθνώς στο πλαίσιο υπηρεσιών όπως η υπηρεσία ασύρματης περιαγωγής, eduroamwifiroaming. Η υπηρεσία αυτή σε συνδυασμό με τις υπηρεσίες Πιστοποίησης και Εξουσιοδότησης (*Authentication & Authorization Infrastructure-AAI*) και Μόνιμων Προσδιοριστών Δεδομένων (*Persistent Data Identification services*) ενισχύουν τις δυνατότητες ανταπόκρισης του εθνικού δικτύου κορμού στις αυξημένες απαιτήσεις που θα δημιουργηθούν στον τομέα της διαχείρισης των μεγάλων δεδομένων για την έρευνα και την εκπαίδευση, αλλά και στο πλαίσιο των συστημάτων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης.

Ο αρμόδιος φορέας ΕΔΕΤ Α.Ε. συντονίζει επίσης το πιλοτικό έργο για τη διαλειτουργικότητα eduGAIN – STORK, την εθνική Υποδομή Υπολογιστικού Πλέγματος (Hellas Grid), καθώς και την αντίστοιχη υποδομή νοτιοανατολικής Ευρώπης, οι οποίες παρέχουν υπηρεσίες πιστοποίησης στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής υποδομής EGI.

Τέλος σημειώνουμε ότι οι ηλεκτρονικές υποδομές αποτελούν τμήμα του εθνικού Οδικού Χάρτη 2014.

5.1.3 ΣΤΟΧΟΙ

Βελτίωση της κυκλοφορίας της γνώσης, της «ανοικτής καινοτομίας» και των δεσμών μεταξύ έρευνας, επιχειρήσεων και εκπαίδευσης (τρίγωνο της γνώσης) προς όφελος της οικονομίας και της κοινωνίας.

5.1.4 ΜΕΤΡΑ

1. Η επίτευξη του ανωτέρω στόχου αποτελεί βασική επιδίωξη της συντριπτικής πλειονότητας των μέτρων της στρατηγικής για την έξυπνη εξειδίκευση 2014-2020 (RIS3) και ειδικότερα αυτών που χρηματοδοτούνται από το επιχειρησιακό πρόγραμμα για την ανταγωνιστικότητα και επιχειρηματικότητα (ΕΠΑΝΕΚ) και ως εκ τούτου θα απορροφήσει το μεγαλύτερο τμήμα των πόρων. Η στρατηγική είναι στη φάση προετοιμασίας της υλοποίησης δράσεων. Συνοπτικά, οι προβλεπόμενες παρεμβάσεις στη RIS3 είναι οι εξής:
 - Η πρώτη δέσμη παρεμβάσεων θα περιλαμβάνει τη δημιουργία κέντρων ικανότητας, δομών ενδιάμεσης στήριξης/τεχνολογικής συνεργασίας και δομών για τη διαχείριση και αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων και των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας, σε συνδυασμό με την προώθηση συνεργασιών στρατηγικού χαρακτήρα

μεταξύ δημόσιων ερευνητικών φορέων και επιχειρήσεων. Θα περιλαμβάνει επίσης δράσεις ενίσχυσης του ανθρώπινου δυναμικού μέσω της απόκτησης επαγγελματικών γνώσεων και δεξιοτήτων σε θέματα διαχείρισης διανοητικής ιδιοκτησίας, καινοτομίας και τεχνολογίας προκειμένου να καλυφθεί το σημαντικό έλλειμμα γνώσεων και εμπειρίας που διαπιστώνεται στον τομέα αυτό.

- Μια δεύτερη κατηγορία παρεμβάσεων θα αφορά στην υποστήριξη της αξιοποίησης των ερευνητικών αποτελεσμάτων κυρίως μέσω της ίδρυσης τεχνοβλαστών, της υποστήριξης νέων επιστημόνων για την ωρίμανση των επιχειρηματικών ιδεών τους και της συγκρότησης νέων θεματικών συνεργατικών σχηματισμών επιχειρήσεων με τη συμμετοχή ακαδημαϊκών και ερευνητικών φορέων.
 - Η τρίτη κατηγορία παρεμβάσεων θα σχετίζεται με τον καλύτερο σχεδιασμό των μηχανισμών χρηματοδότησης και την υλοποίηση θεσμικών παρεμβάσεων για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, και της καινοτομίας. Θα συνεχιστούν επίσης δράσεις για την ενίσχυση της καινοτομικής κουλτούρας και την προβολή της κοινωνικής σημασίας των δραστηριοτήτων της ελληνικής ερευνητικής κοινότητας.
2. Η εφαρμογή των διατάξεων του ν. 4310/14 και ειδικότερα αυτών που σχετίζονται με τη διαχείριση της διανοητικής ιδιοκτησίας, όπως θα διαμορφωθούν μετά την τροποποίησή τους από το νομοσχέδιο που όπως προαναφέρθηκε είναι προς ψήφιση στη Βουλή. Αφορούν στον τρόπο αξιοποίησης των ερευνητικών αποτελεσμάτων από τους δημόσιους ερευνητικούς και τεχνολογικούς φορείς (ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, ερευνητικά κέντρα, Ειδικοί Λογαριασμοί) και γενικότερα στην αξιοποίηση της παρουσίας των ερευνητικών και τεχνολογικών φορέων.

5.2 ΑΝΟΙΚΤΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΙΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ

5.2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανοικτή πρόσβαση σε δημοσιεύσεις και δεδομένα που προέρχονται από δημόσια χρηματοδότηση της έρευνας αποτελεί σήμερα πρωταρχική προτεραιότητα στην Ε. Ένωση και η εφαρμογή της απαιτεί την ανάληψη σημαντικών δράσεων και παρεμβάσεων πολιτικής σε διεθνές, ενωσιακό και εθνικό επίπεδο. Στο πλαίσιο αυτό για την καλύτερη αποτύπωση της κατάστασης παρουσιάζεται διακριτά ως επιμέρους τμήμα της προτεραιότητας για τη βέλτιστη κυκλοφορία και μεταφορά της επιστημονικής γνώσης. Σημειώνεται ότι προτεραιότητα της Επιτροπής JUNKER για την έρευνα και καινοτομία αποτελεί το τρίπτυχο «Ανοικτή Καινοτομία», «Ανοικτή Επιστήμη», «Άνοιγμα στον κόσμο».

5.2.2 ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Κύριοι συντελεστές στο οικοσύστημα ανοικτής πρόσβασης στην Ελλάδα είναι οι δημόσιοι φορείς χάραξης πολιτικής και χρηματοδότησης ΕΤΑΚ (Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας & Θρησκευμάτων/ΓΓΕΤ) και άλλα τομεακά Υπουργεία, όπως το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης, το Υπουργείο Πολιτισμού, το Υπουργείο Εσωτερικών & Διοικητικής Ανασυγκρότησης/Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, καθώς και οι ερευνητικοί φορείς (ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, ερευνητικά κέντρα) και άλλοι φορείς που πραγματοποιούν έρευνα. Ωφελούμενοι από την ανοικτή πρόσβαση σε ερευνητικές δημοσιεύσεις και δεδομένα είναι επίσης οι επιχειρήσεις, περιλαμβανομένων των ΜμΕ, που συνεργάζονται με δημόσιους οργανισμούς μέσω της επαναχρησιμοποίησης των αποτελεσμάτων της έρευνας που χρηματοδοτείται από δημόσιους πόρους.

Το Υπουργείο/ΓΓΕΤ μέχρι σήμερα υποστήριξε όλες τις προσπάθειες σε ενωσιακό επίπεδο για την ανοικτή επιστήμη/ανοικτή πρόσβαση και οι αρμόδιοι ελληνικοί φορείς συμμετείχαν ενεργά σε όλες τις πρωτοβουλίες και έργα της Ε. Επιτροπής. Συγκεκριμένα:

Σε συνέχεια της σύστασης της Ε.Ε. για την ανοικτή πρόσβαση (Recommendation to the Member States on access to and preservation of scientific information, 2012), η ΓΓΕΤ ορίστηκε ως Εθνικό Σημείο Αναφοράς για την Ανοικτή Πρόσβαση. Επίσης υπό την Προεδρία του τότε Γενικού Γραμματέα διαμορφώθηκε άτυπη Επιτροπή αποτελούμενη από τους εκπροσώπους των κύριων φορέων – βασικών συντελεστών στα θέματα ανοικτής πρόσβασης στην Ελλάδα, με στόχο τον καλύτερο συντονισμό και προγραμματισμό δράσεων για την ανάπτυξη και υιοθέτηση των αντίστοιχων πολιτικών. Στο πλαίσιο αυτό έχει συνταχθεί κείμενο θέσεων που θα τροφοδοτήσει τη διαμόρφωση εθνικού σχεδίου υλοποίησης πολιτικών ανοικτής πρόσβασης στις επιστημονικές δημοσιεύσεις και στα ερευνητικά αποτελέσματα.

Η ανοικτή πρόσβαση στο επιστημονικό περιεχόμενο, παρά τα κενά στο θεσμικό πλαίσιο για την έρευνα, έχει υποστηριχθεί στην Ελλάδα μέσω της ενίσχυσης των ψηφιακών υποδομών των ερευνητικών και ακαδημαϊκών φορέων, κυρίως για τη διαμόρφωση αποθετηρίων επιστημονικού περιεχομένου, αλλά και μέσω της επιτυχούς συμμετοχής των αντίστοιχων φορέων σε σχετικά ανταγωνιστικά προγράμματα της Ε.Ε. Σε οριζόντιο επίπεδο, οι ελληνικοί φορείς που έχουν κομβικό ρόλο στην υποστήριξη της ανοικτής πρόσβασης και της ανοικτής επιστήμης γενικότερα είναι οι εξής:

1. Ο τεχνολογικός φορέας που διαχειρίζεται το Εθνικό Δίκτυο Έρευνας & Τεχνολογίας της χώρας (ΕΔΕΤ ΑΕ), παρέχοντας δικτυακές τεχνολογίες και υποδομές νέφους, καθώς και

- διασύνδεση με το παγκόσμιο οικοσύστημα έρευνας και εκπαίδευσης μέσω των υποδομών GÉANT, στους φορείς που πραγματοποιούν έρευνα.
2. Το Ερευνητικό Κέντρο «ΑΘΗΝΑ» που παρέχει υπηρεσίες διαχείρισης ερευνητικών δεδομένων (πχ CLARIN, DARIAH, INSTRUCT, ELIXIR) και υπηρεσίες Διασυνδεδεμένων Ανοιχτών Δεδομένων (Linked Open Data) για την υποστήριξη των πρωτοβουλιών ανοιχτών δεδομένων του δημόσιου τομέα.
 3. Το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ/ΕΙΕ) του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών με θεσμικό ρόλο στην εξασφάλιση της διαφύλαξης περιεχομένου Ε&Τ και την παροχή πρόσβασης στην επιστημονική παραγωγή της χώρας. Επίσης το ΕΚΤ/ΕΙΕ έχει αναλάβει την εξαγωγή, για λογαριασμό της ΓΓΕΤ, των επίσημων στοιχείων για την ερευνητική παραγωγή (βιβλιομετρία) και τις δραστηριότητες Ε&Α.
 4. Ο Σύνδεσμος Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (HEAL-Link), ο οποίος παρέχει υπηρεσίες/συνδρομές για τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες και υπηρεσίες σχετικές με τα αποθετήρια ανοικτής πρόσβασης των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης.

Επιπρόσθετα, η ΕΛ/ΛΑΚ, μη-κερδοσκοπική εταιρεία ελεύθερου λογισμικού/λογισμικού ανοιχτού κώδικα, παρέχει την πλατφόρμα για ανοιχτά πρότυπα, ελεύθερο λογισμικό, ανοιχτό περιεχόμενο, ανοιχτά δεδομένα & ανοιχτό υλικό (Hardware).

Οι ανωτέρω ελληνικοί φορείς, έχουν σημαντική συμβολή στον τομέα της ανοικτής πρόσβασης/ ανοικτής επιστήμης και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Το ερευνητικό κέντρο Αθηνά (σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Αθηνών) συντονίζει την ευρωπαϊκή ηλεκτρονική υποδομή OpenAIRE και την εγκατάσταση της αναδυόμενης ευρωπαϊκής ηλεκτρονικής υποδομής για την εξόρυξη δεδομένων των επιστημονικών αποτελεσμάτων (OpenMinTeD). Το ΕΚΤ/ΕΙΕ είναι ο συντονιστής του χρηματοδοτούμενου από την ΕΕ έργου PASTEUR4OA (στρατηγικές εναρμόνισης πολιτικών Ανοικτής Πρόσβασης για την έρευνα στην ΕΕ) και συνεργάζεται συστηματικά με ευρωπαϊκούς φορείς, προωθώντας την υιοθέτηση των πολιτικών ανοικτής πρόσβασης. Επιπρόσθετα είχε καθοριστικό ρόλο στην προετοιμασία των προτάσεων πολιτικής για την ανοικτή πρόσβαση στα ερευνητικά δεδομένα ως μέλος του έργου RECODE (συστάσεις πολιτικής για την ανοικτή πρόσβαση σε ερευνητικά δεδομένα στην Ευρώπη). Ο φορέας ΕΔΕΤ ΑΕ, βασικό μέλος του ακαδημαϊκού δικτύου GÉANT, παρέχει στην ακαδημαϊκή κοινότητα μια σειρά από δικτυακές και άλλες συναφείς υπηρεσίες, όπως υπερ-υπολογιστικές υπηρεσίες – HPC (ARIS ενσωματωμένες στο PRACE), υπηρεσίες υπολογιστικού νέφους – OKEANOS (συμβατές με EGI και EUDAT), υπηρεσίες πιστοποίησης (συμβατές με EPIC για πρόσβαση σε EduGain, eduroam), υπηρεσίες συγκέντρωσης εκπαιδευτικού περιεχομένου ανοικτής πρόσβασης (το ευρωπαϊκό δίκτυο Αριάδνη για την τριτοβάθμια εκπαίδευση και το Open Discovery Space για την πρωτοβάθμια/ δευτεροβάθμια εκπαίδευση).

Επίσης, σημαντικό ήταν το ενδιαφέρον των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης για την ανάπτυξη πολιτικών ανοικτής πρόσβασης. Για παράδειγμα, το Πρυτανικό Συμβούλιο το 2012 ενέκρινε την ανοικτή πρόσβαση για τη διάδοση των επιστημονικών αποτελεσμάτων και υπέγραψε τη διακήρυξη του Βερολίνου. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει μια αυξανόμενη συνειδητοποίηση της σημασίας της ανοικτής πρόσβασης, ιδιαίτερα δε υπό το πρίσμα των απαιτήσεων ανοικτής πρόσβασης στον Ορίζοντα 2020. Στις αρχές του 2016 μόνο δύο ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είχαν υιοθετήσει πολιτική ανοικτής πρόσβασης: το Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος (ΔΙ.ΠΑ.Ε.) και το Πολυτεχνείο Κρήτης (Π.Κ.). Η πολιτική ανοικτής πρόσβασης του ΔΙ.ΠΑ.Ε., σε ισχύ από 10/02/2015, είναι υποχρεωτική για τις δημοσιεύσεις, ενώ ενθαρρύνει τους ερευνητές να καταθέσουν τα ερευνητικά δεδομένα τους στο αποθετήριο του ιδρύματος. Η πολιτική ανοικτής πρόσβασης του Π.Κ., σε ισχύ από τον Νοέμβριο του 2014, ενθαρρύνει τα μέλη του να καταθέσουν στο αποθετήριο του

ιδρύματος δημοσιεύσεις και ερευνητικά δεδομένα. Σε αντίθεση με τα ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, κανένα από τα ελληνικά ερευνητικά κέντρα δεν έχει υιοθετήσει πολιτική ανοικτής πρόσβασης. Παρ' όλα αυτά, υπάρχει ενδιαφέρον και όλοι οι φορείς που πραγματοποιούν έρευνα προετοιμάζουν τις πολιτικές τους. Σε σχέση με το περιεχόμενο, τα ελληνικά αποθετήρια περιέχουν κυρίως μεταπτυχιακές διατριβές (ΑΕΙ) και διδακτορικά (Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών, ΕΚΤ) και όχι δημοσιεύσεις με κρίση (peer reviewed). Η απουσία πολιτικών ανοικτής πρόσβασης σε επίπεδο ιδρύματος μπορεί να εξηγήσει την έλλειψη δημοσιεύσεων με κρίση στα ανωτέρω αποθετήρια, παρότι αυτές εμφανίζονται σε άλλα θεματικά αποθετήρια (π.χ. το arXiv, PMC Europe).

Σε επίπεδο φορέων που χρηματοδοτούν την έρευνα, η Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας (ΓΓΕΤ) σε πρόσφατη πρόσκληση (Πρόγραμμα Διαφορετικότητα, ανισότητες και κοινωνική ενσωμάτωση) συμπεριέλαβε ως προϋπόθεση την κατάθεση των δημοσιεύσεων σε αποθετήριο ανοικτής πρόσβασης. Εναλλακτικά, οι ερευνητές μπορούν να επιλέξουν εκδότη ανοικτής πρόσβασης, ενώ προβλέπεται επίσης και η κατάθεση των ερευνητικών δεδομένων.

Συνολικά, όπως προαναφέρθηκε, είναι σαφές ότι σε επίπεδο πολιτικών/συντονισμού οι εξελίξεις είναι αργές, σε επίπεδο υποδομών όμως, η εικόνα είναι διαφορετική, όπως και σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Σε γενικές γραμμές, υπάρχει μια σταθερή ανάπτυξη των υποδομών (κυρίως ηλεκτρονικών αποθετηρίων), ωθούμενη από σχετική χρηματοδότηση από τα διαρθρωτικά ταμεία. Η δημιουργία των αποθετηρίων μπορεί να θεωρηθεί ως ένα πρώτο βήμα για την περαιτέρω προώθηση της ανοικτής πρόσβασης στη χώρα δεδομένου ότι η επιτυχής υλοποίηση μιας πολιτικής προϋποθέτει την ύπαρξη της κατάλληλης υποδομής. Είναι πλέον η κατάλληλη στιγμή για τη διαμόρφωση μιας ισχυρής στρατηγικής που θα συγκεντρώσει τις υπάρχουσες πρωτοβουλίες, θα τις βελτιώσει όπου χρειάζεται και θα προωθήσει μια συντονισμένη προσέγγιση προς όφελος της εθνικής και ευρωπαϊκής οικονομίας.

5.2.3 ΣΤΟΧΟΙ

Εν κατακλείδι, κύριος στόχος της χώρας μέχρι το 2020, είναι ο καθορισμός μια σαφούς στρατηγικής για την ανοικτή πρόσβαση και την ανοικτή επιστήμη και η εφαρμογή της μέσω της ανάπτυξης ενός οδικού χάρτη. Μέχρι εκείνη τη στιγμή όλοι οι δημόσιοι φορείς χρηματοδότησης της έρευνας και οι δημόσιοι ερευνητικοί φορείς θα πρέπει να έχουν υιοθετήσει πολιτικές ανοικτής πρόσβασης για τις δημοσιεύσεις και τα ερευνητικά δεδομένα. Η Ελλάδα θα στηρίξει την ανάπτυξη της ανοικτής επιστήμης και θα διερευνήσει τρόπους για την ελαχιστοποίηση των εμποδίων προς την ανοικτή κυκλοφορία της γνώσης, ιδίως όσον αφορά στα συστήματα αξιολόγησης και στα θέματα που άπτονται των πνευματικών δικαιωμάτων και των αδειών ώστε να καταστεί δυνατή η πλήρης αξιοποίηση της επιστημονικής πληροφορίας. Μέχρι το 2025 το σύνολο των δημόσια χρηματοδοτούμενων εκδόσεων θα είναι ελεύθερα προσβάσιμες. Παράλληλα θα ληφθούν μέτρα για την ενσωμάτωση προγραμμάτων κατάρτισης και ενίσχυσης δεξιοτήτων σε θέματα διαχείρισης ερευνητικών δεδομένων στα προγράμματα σπουδών των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης.

Τέλος, θα προωθηθεί η ενεργός συμμετοχή εθνικών εκπροσώπων και εμπειρογνομόνων σε όλες τις επιτροπές και ομάδες που λειτουργούν σε επίπεδο Ε. Ένωσης, και η εναρμόνιση/συμπλήρωση της εθνικής στρατηγικής με βάση τις εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα σε ενωσιακό επίπεδο.

5.2.4 ΜΕΤΡΑ

- Το κυριότερο μέτρο που θα ληφθεί θα είναι η διάθεση χρηματοδότησης για τη δημιουργία της οριζόντιας ηλεκτρονικής υποδομής HELIX του εθνικού οδικού χάρτη ΕΥ (2014), η οποία θα συνενώσει/συντονίσει όλες τις υπάρχουσες υποδομές καθορίζοντας τις βασικές αρχές και προτεραιότητες που θα επιτρέψουν την ανοικτή πρόσβαση στα αποτελέσματα της έρευνας που χρηματοδοτείται από δημόσιους πόρους.
- Σύσταση από το Υπουργείο/ΓΓΕΤ Επιτροπής που θα έχει ως έργο τη διαμόρφωση στρατηγικής για την ανοικτή πρόσβαση στις δημοσιεύσεις και στα ερευνητικά δεδομένα λαμβάνοντας υπ' όψιν α) τις προτάσεις που κατέθεσε η άτυπη Επιτροπή της ΓΓΕΤ, β) την τρέχουσα κατάσταση σε εθνικό και ενωσιακό επίπεδο και ιδιαίτερα τις τελευταίες εξελίξεις στο Συμβούλιο της Ε. Ένωσης και συγκεκριμένα τις κατευθύνσεις πολιτικής των Συμπερασμάτων του Συμβουλίου Ανταγωνιστικότητας/τομέας έρευνας «για τη μετάβαση προς ένα ανοικτό σύστημα επιστήμης» που αναμένεται να υιοθετηθούν στις 26 Μαΐου 2016, και γ) καλές πρακτικές άλλων Κ-Μ. Στις αρμοδιότητες της Επιτροπής θα περιλαμβάνεται και ο καθορισμός των απαιτούμενων θεσμικών παρεμβάσεων για την υλοποίηση της στρατηγικής.
- Συντονισμός με όλα τα εμπλεκόμενα Υπουργεία.
- Ενθάρρυνση των Ελλήνων ερευνητών προς την κατεύθυνση της επιλογή της ανοικτής πρόσβασης στις δημοσιεύσεις: η Ελλάδα, έχοντας επενδύσει στη δημιουργία ιδρυματικών αποθετηρίων και στην ανάπτυξη της εθνικής υποδομής HELIX / OpenAIRE-D, θα διερευνήσει τρόπους συνεισφοράς στην κίνηση για τη μετάβαση από το υφιστάμενο συνδρομητικό σύστημα σε ένα σύστημα ανοικτής πρόσβασης στις δημοσιεύσεις, συμμετέχοντας στο διεθνή διάλογο και στον συντονισμό των προσπάθειών για την ανάπτυξη εναλλακτικών μοντέλων. Εναρμονιζόμενη με τις ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες και τις βέλτιστες πρακτικές, η Ελλάδα θα διερευνήσει περαιτέρω τις οικονομικές πτυχές ενός τέτοιου μοντέλου και εάν χρειαστεί, θα καθορίσει τα αναγκαία μέτρα για τη μετάβαση.
- Συνέχιση δραστηριοτήτων ευαισθητοποίησης, κατάρτισης και ανάπτυξης δεξιοτήτων.
- Σταδιακή εφαρμογή στα ερευνητικά προγράμματα που θα χρηματοδοτήσει η ΓΓΕΤ πρακτικών ανοικτής πρόσβασης αντίστοιχων με αυτές του ORIZONTA 2020.

6. ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 6: ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

6.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αποτελεσματική διεθνής συνεργασία με τρίτες χώρες είναι απαραίτητη για την από κοινού αντιμετώπιση των παγκόσμιων προκλήσεων, τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε νέες αναδυόμενες αγορές και την προσέλκυση στην ΕΕ ταλαντούχων ερευνητών και επενδύσεων. Σύμφωνα με σχετική Ανακοίνωση που εξέδωσε η Ε. Επιτροπή τον Σεπτέμβριο του 2012³⁰ απαιτείται η διαμόρφωση μιας συνεκτικής στρατηγικής που θα αξιοποιεί το πολυδιάστατο δυναμικό των πρωτοβουλιών που υλοποιούνται σε διμερές και περιφερειακό επίπεδο ή μέσω πολυμερών φόρουμ και θα δημιουργεί συνέργειες με τις πολιτικές σε άλλους τομείς τόσο σε επίπεδο ΕΕ όσο και σε εθνικό επίπεδο.

Η συστηματική προώθηση της Ε&Τ συνεργασίας και η αρμονική σύνθεση των επιμέρους συνιστωσών της στο πλαίσιο της περαιτέρω ανάπτυξης του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας προϋποθέτει την επαναπροσέγγιση των επιμέρους διμερών συνεργασιών με τρίτες χώρες που προωθούνται σε επίπεδο Κ-Μ υπό το πρίσμα των προτεραιοτήτων που αναδεικνύονται σε επίπεδο ΕΕ και τη δημιουργία μηχανισμών που θα διευκολύνουν την ενεργό συμμετοχή των Κ-Μ σε αυτές τις διαπραγματεύσεις. Ο συντονισμός αυτός μεταξύ των Κ-Μ και Ε. Επιτροπής επιδιώκεται κυρίως μέσω του Στρατηγικού Φόρουμ για τη Διεθνή Ε&Τ Συνεργασία (SFIC), το οποίο λειτουργεί συμβουλευτικά επί της διαμόρφωσης και εφαρμογής της στρατηγικής της Ε.Ε. και παράλληλα υλοποιεί πιλοτικές δράσεις με επιλεγμένες χώρες (Ινδία, Βραζιλία, Κίνα και ΗΠΑ).

Στην ανωτέρω στρατηγική εντάσσεται επίσης η διεθνής διάσταση του προγράμματος Ορίζοντα 2020, η οποία περιλαμβάνει τόσο το γενικό «άνοιγμα» σε τρίτες χώρες (παροχή δικαιώματος συμμετοχής) όσο και στοχευμένες δράσεις από πλευράς θεματολογίας και εταίρων. Όσον αφορά στις στοχευμένες δράσεις και σύμφωνα με την Έκθεση της Ε. Επιτροπής για την εφαρμογή της στρατηγικής (2014) υπάρχουν σαφείς τάσεις υπέρβασης της «απλής ενθάρρυνσης της άμεσης συμμετοχής ερευνητών από τρίτες χώρες» και στροφή προς την κατεύθυνση της συμμετοχής σε πολυμερείς πρωτοβουλίες, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση κοινής πρόσκλησης για τη γαλάζια ανάπτυξη της διακήρυξης του Galway.

Τέλος, στη στρατηγική περιλαμβάνονται οι προσπάθειες για τη διαμόρφωση κοινών αρχών και ενός πλαισίου συνεργασίας επί οριζόντιων θεμάτων, όπως τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, οι διαδικασίες αξιολόγησης και η υπεύθυνη έρευνα και καινοτομία, η συμμετοχή σε διεθνείς οργανισμούς και πολυμερείς πρωτοβουλίες κυρίως για θέματα αντιμετώπισης παγκόσμιων προκλήσεων σε κρίσιμους τομείς (πχ. Belmont Forum, GEO, GLOPID-R, GEANT, RD – Alliance) και η υλοποίηση μιας επικοινωνιακής στρατηγικής που θα προβάλλει τα πλεονεκτήματα της ΕΕ και τον ρόλο της σε θέματα Ε&Κ σε παγκόσμιο επίπεδο.

6.2 ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η Ελλάδα στο πλαίσιο ενός ΕΧΕ ανοικτού σε όλο τον κόσμο, προωθεί ενεργά τη διεθνή συνεργασία με χώρες της ΕΕ και τρίτες χώρες τόσο μέσω της σύναψης και υλοποίησης διμερών συνεργασιών όσο και μέσω της ευρείας συμμετοχής της ελληνικής ερευνητικής κοινότητας σε έργα και δράσεις του Ορίζοντα 2020 και ειδικότερα αυτών που αφορούν συνεργασία με τρίτες χώρες όπως το ERA.Net RUS και ERA.Net RUS Plus. Επίσης, η διεθνής

³⁰ COM (2012) 497 «Ενίσχυση και επικέντρωση της διεθνούς συνεργασίας της ΕΕ στην έρευνα και καινοτομία: μια στρατηγική προσέγγιση».

συνεργασία/δικτύωση προωθείται και μέσω της συμμετοχής της χώρας σε διεθνείς οργανισμούς όπως ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Διαστήματος (ESA), το CERN και το EMBL, και σε πρωτοβουλίες κοινού προγραμματισμού για έργα ETA και EY. Για τα τελευταία αναφερθήκαμε αναλυτικά στην προτεραιότητα 2.

Σημειώνεται ότι για τα θέματα διεθνούς συνεργασίας και ειδικότερα για τις διμερείς E&T συνεργασίες υπάρχει στενή συνεργασία του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων/ΓΓΕΤ με το Υπουργείο Εξωτερικών για τον καθορισμό προτεραιοτήτων στο πλαίσιο της προώθησης της διπλωματίας μέσω της επιστήμης, λαμβάνοντας υπόψη και τις κατευθύνσεις πολιτικής/προτεραιότητες της Ε. Ένωσης και του EXE ειδικότερα.

Διμερείς Συνεργασίες

Για την ενίσχυση της διεθνούς E&T συνεργασίας, διαχρονικά οι ελληνικές κυβερνήσεις προσδίδουν ιδιαίτερη βαρύτητα στην προώθηση διμερών E&T συμφωνιών για την υλοποίηση κοινών έργων σε τομείς αμοιβαίου ενδιαφέροντος. Μέχρι σήμερα η χώρα έχει συνάψει 57 πρωτόκολλα διμερούς συνεργασίας, πολλά από τα οποία έχουν ανανεωθεί τα τελευταία χρόνια. Τα 17 πρωτόκολλα έχουν συναφθεί με Κ-Μ της Ευρωπαϊκής Ένωσης³¹ και τα 40 με τρίτες χώρες, συμπεριλαμβανομένων των συνδεδεμένων με το ΠΠ ETA χωρών³². Την τρέχουσα περίοδο, η χώρα, με φορέα υλοποίησης την ΓΓΕΤ, αποφάσισε την περαιτέρω ενίσχυση και παράλληλα εστίαση των διμερών συνεργασιών μέσω α) της αύξησης του προϋπολογισμού των έργων και β) της επικέντρωσης της συνεργασίας με τρίτες χώρες με τις οποίες υπάρχουν ήδη οικονομικοί και λοιποί δεσμοί. Επίσης, λαμβάνοντας υπόψη τη συνεργασία των ελληνικών ερευνητικών ομάδων με ομάδες από άλλα Κ-Μ της Ε. Ένωσης στο πλαίσιο των διαφόρων δράσεων του Ορίζοντα 2020, αυτού του είδους οι διμερείς συμφωνίες θα περιορισθούν στα Κ-Μ για τα οποία εκδηλώνεται σημαντική ζήτηση από την E&T κοινότητα ή/και όπου κρίνεται ότι υπάρχει ενδιαφέρον για μεταφορά τεχνολογίας/τεχνογνωσίας μεταξύ των δύο Κρατών, που δεν καλύπτεται από τις συνεργασίες στο πλαίσιο του Ορίζοντα 2020 και τις κοινές πρωτοβουλίες στο πλαίσιο του EXE.

Στο πλαίσιο της Δράσης εθνικής εμβέλειας «Διμερείς, Πολυμερείς και Περιφερειακές E&T Συνεργασίες» του ΕΠΑΝ2/ΕΣΠΑ 2007-13 διατέθηκαν συνολικά 32,2 εκ. € για την υλοποίηση κοινών έργων σε τομείς αμοιβαίου ενδιαφέροντος με τις εξής χώρες:

Κράτη-Μέλη της Ε. Ένωσης: Γαλλία 2009 & 2013, Τσεχία 2011-2013, Ρουμανία 2011-2012, Σλοβακία 2011-2012, Ουγγαρία 2009, Γερμανία 2013-2015.

Συνδεδεμένες με το ΠΠ ETA χώρες: Τουρκία 2010-2011, και Ισραήλ 2013-2015.

Τρίτες Χώρες: Κίνα 2012-2014

Ο προϋπολογισμός των έργων κυμαίνεται συνήθως στις 15-20.000 € ανά έργο. Η πολιτική αυτή άλλαξε στη διμερή συνεργασία με την Γερμανία (250.000 € ανά έργο), το Ισραήλ (300.000 € ανά έργο) και την Κίνα (400.000 €/έργο).

Σημαντική συνιστώσα των έργων που υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο των ανωτέρω κοινών E&T προγραμμάτων αποτέλεσε η αμφίδρομη κινητικότητα των συμμετεχόντων ερευνητών και η

³¹ Βουλγαρία, Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Ισπανία, Ιταλία, Κροατία, Κύπρος, Γερμανία, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα, Ουγγαρία, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Σλοβενία, Τσεχία

³² Αίγυπτος, Αζερμπαϊτζάν, Αλβανία, Αργεντινή, Αρμενία, Νότιος Αφρική, Αυστραλία, Βιετνάμ, Βοσνία, Γεωργία, Γιουγκοσλαβία, Εσθονία, ΗΠΑ, Ινδία, Ιορδανία, Ιράκ, Ιράν, Ισραήλ, Καναδάς, Κατάρ, Κίνα, Καζακστάν, Κορέα, Κούβα, Κουβέιτ, Λιβερία, Μαυροβούνιο, Μεξικό, Μολδαβία, Νέα Ζηλανδία, Νιγηρία, Ουκρανία, Ουζμπεκιστάν, Παλαιστίνη, Περού, Ρωσία, Σαουδική Αραβία, Συρία, Τουρκία, Τυνησία.

διοργάνωση ενεργειών προβολής, δικτύωσης και διάχυσης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο επί θεμάτων που συνδέονταν με το αντικείμενο των έργων.

Για τους ανωτέρω λόγους θα συνεχιστούν και στην επόμενη προγραμματική περίοδο δράσεις προώθησης της συνεργασίας με άλλα Κ-Μ και τρίτες χώρες σε συνδυασμό με την ενίσχυση της συμμετοχής της χώρας σε αντίστοιχες δράσεις που χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο του Ορίζοντα 2020 και του ΕΧΕ γενικότερα.

6.3 ΣΤΟΧΟΙ

Η διεθνής Ε&Τ συνεργασία αποτελεί προτεραιότητα της κυβέρνησης τόσο ως βασική παράμετρο για την οικονομική ανάπτυξη, κινητικότητα και εξειδίκευση του προσωπικού όσο και για λόγους Ε&Τ υποστήριξης των εθνικών πολιτικών και ιδιαίτερα της εξωτερικής πολιτικής («επιστημονική διπλωματία»/science diplomacy). Στο πλαίσιο αυτό έχουν τεθεί οι ακόλουθοι στόχοι:

- Συνέχιση των Διμερών Συνεργασιών: Προτεραιότητα θα δοθεί στις συνεργασίες με τη Γερμανία, την Κίνα, το Ισραήλ και τη Ρωσία με κοινά έργα υψηλού προϋπολογισμού. Η συμφωνία με το Ισραήλ, σύμφωνα με πολύ πρόσφατες αποφάσεις σε επίπεδο αρχηγών Κ-Μ/κυβερνήσεων, μετατρέπεται σε πολυμερή/τριμερή με τη συμμετοχή και της Κύπρου.
- Ενίσχυση της ελληνικής συμμετοχής σε δράσεις διεθνούς Ε&Τ συνεργασίας στο πλαίσιο του Ορίζοντα 2020, ιδιαίτερα με γειτονικές χώρες & ομάδες χωρών όπως η Μεσόγειος, ΟΣΕΠ, αλλά και Κίνα, Ρωσία.
- Συνεισφορά στους στόχους/κατευθύνσεις πολιτικής διεθνούς συνεργασίας της Ε. Ένωσης

6.4 ΜΕΤΡΑ

- Εφαρμογή της πολιτικής διεθνούς συνεργασίας, όπως περιγράφεται στο πλαίσιο της στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης (RIS3), η οποία όπως και στον Ορίζοντα 2020 έχει οριζόντιο χαρακτήρα και καλύπτει όλους τους τομείς.
- Δέσμευση αρχικά 37 εκ.€ από την RIS3 για τη χρηματοδότηση προγραμμάτων στο πλαίσιο των διμερών συμφωνιών μέχρι το 2020. Σε πρώτη φάση θα αφορούν στη συνεργασία με τη Γερμανία, την Κίνα, το Ισραήλ (Κύπρο) και τη Ρωσία. Στις προτεραιότητες της κυβέρνησης εντάσσεται η προώθηση προγραμμάτων συνεργασίας και με άλλες χώρες εντός και εκτός ΕΕ.
- Ενθάρρυνση της περαιτέρω διεθνούς δικτύωσης των ερευνητικών φορέων (ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης, ερευνητικά κέντρα) και της συμβολής τους στην ενίσχυση της διεθνούς διάστασης του ΕΧΕ.

7. ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ & ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Η ελληνική στρατηγική για τον Ευρωπαϊκό Χώρο Έρευνας διαμορφώθηκε έχοντας ως βασικούς στόχους:

- Να παράσχει ενημέρωση στην ελληνική επιστημονική και επιχειρηματική κοινότητα και ειδικότερα σε όλους τους εμπλεκόμενους (Υπουργεία, Ερευνητικούς φορείς, ερευνητές, πολίτες) για τους σκοπούς και τους στόχους του Ευρωπαϊκού Χώρου Έρευνας.
- Να καταγραφεί η τρέχουσα κατάσταση σε σχέση με την εφαρμογή σε εθνικό επίπεδο των στόχων, και των αρχών του ΕΧΕ ανά προτεραιότητα, να προσδιορισθούν οι προτεινόμενες δράσεις που δεν έχουν εφαρμοσθεί ακόμη ή δεν έχουν εφαρμοσθεί πλήρως από όλους τους εμπλεκόμενους και να αναλυθούν οι λόγοι της μη εφαρμογής (πχ απαιτούνται πρόσθετα μέτρα/κονδύλια, άρση εμποδίων ή το μέτρο δεν συνάδει με τα χαρακτηριστικά και τις προτεραιότητες του εθνικού συστήματος έρευνας και καινοτομίας.
- Να ενσωματωθούν οι κατευθύνσεις πολιτικής της κυβέρνησης και να καταγραφούν τα απαιτούμενα νέα μέτρα, όπου κριθεί σκόπιμο.
- Να αποτελέσει τη βάση διαβούλευσης (ανοικτής δημόσιας διαβούλευσης), αλλά και συντονισμού με τους βασικούς εμπλεκόμενους.
- Να συζητηθεί στο νέο Εθνικό Συμβούλιο Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΣΕΚ) το οποίο θα συσταθεί μετά την ψήφιση της τροποποίησης του άρθρου 11 του ν. 4310/14.

Για τους ανωτέρω λόγους, η στρατηγική απευθύνεται κυρίως στους ελληνικούς φορείς, ενώ παράλληλα παρέχεται πλήρης ενημέρωση όλων των ενδιαφερόμενων (Ε. Επιτροπή, Κ-Μ κλπ).

Το παρόν στρατηγικό σχέδιο διαμορφώθηκε από τη Διεύθυνση Διεθνούς Ε&Τ Συνεργασίας/Τμήμα Ε. Ένωσης (ΔΙΕ-ΕΕ) της ΓΓΕΤ, που έχει και τη συνολική ευθύνη για τα θέματα Ε. Ένωσης. Για τη διαμόρφωσή του υπήρξε στενή συνεργασία με τη Διεύθυνση Σχεδιασμού και Προγραμματισμού Δράσεων Έρευνας και Καινοτομίας, και όλες τις Διευθύνσεις της ΓΓΕΤ, ενώ υπήρξε συνεργασία και με τους κύριους εμπλεκόμενους ανά προτεραιότητα ελληνικούς φορείς υλοποίησης ή/και υποστήριξης/ενημέρωσης των ενδιαφερόμενων.

Στόχο αποτελεί επίσης, η μελλοντική συζήτηση (εντός του 2016) όλων των θεμάτων με τις πρυτανικές αρχές (σύνοδο πρυτάνεων), καθώς και τα ερευνητικά κέντρα που εποπτεύονται από τη ΓΓΕΤ (σύνοδο προέδρων), κυρίως για θέματα ανθρώπινου δυναμικού, κοινού προγραμματισμού και διαμόρφωσης στρατηγικής για την ανοικτή πρόσβαση στις δημοσιεύσεις και στα ερευνητικά αποτελέσματα, με ορίζοντα το 2025.

Στη βάση των ανωτέρω, η ελληνική κυβέρνηση και ειδικότερα το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, θα προχωρήσει, αν χρειασθεί, στην αναθεώρηση της στρατηγικής και στη λήψη πρόσθετων μέτρων. Η παρακολούθηση της υλοποίησης θα είναι ευθύνη της ΓΓΕΤ/ΔΙΕ-ΕΕ. Εξετάζεται επίσης η ενσωμάτωσή της παρακολούθησης της υλοποίησης στον υπό ανάπτυξη μηχανισμό παρακολούθησης της ΕΣΕΤΑΚ. Ειδικά για την ανάπτυξη-εφαρμογή των στρατηγικών ανοικτής πρόσβασης θα δημιουργηθεί μέχρι το τέλος του 2016 μηχανισμός παρακολούθησης και σχετικοί δείκτες για τη μέτρηση της προόδου σε σχέση και με τις ευρωπαϊκές εξελίξεις και τη λήψη διορθωτικών μέτρων, όπου είναι απαραίτητο, σύμφωνα με όσα προβλέπονται στο OpenAIRE-D ή στο πανελλήνιο σύστημα CRIS).